IX. FEJEZET

AZ ASCHER OSZKÁR SZÍNPAD ÉS A RIGEL SZÍNPAD EGYÜTTMŰKÖDÉSE

Társulatunk tagjai 1995 és 2009 között részt vettek a Dózsa (majd Vigyázó Sándor) Művelődési Ház Rigel Színpadának tevékenységében is.

Orosz Márta, a Dózsa Művelődési Ház igazgatója (hajdani „ascheros" alapító tag) felkérte Szeifner Juditot, segítse ki őt kényszerhelyzetéből, és vegye át a „Dózsában" működő színjátszók Globe Spirit csoportjának vezetését, amelynek rendezőjétől megvált. Jutka kétnapi gondolkodás után – a lehetőségtől és a kihívástól csábítva – igent mondott.

Az Ascher Színpad évad végi társulati ülésén, 1995. május 28-án hivatalosan is bejelentettük a tagságnak, hogy Rigel Színpad néven Szeifner Judit átvette a Dózsa Művelődési Ház gazdátlanul maradt színjátszó csoportjának vezetését, és nemsokára bemutatja (részint az ottani, megmaradt tagokkal, részint „ascheros vendégszereplőkkel") Brecht „A szecsuáni jólélek" című darabját.

Így tehát az Ascher Oszkár Színpad és a Rigel Színpad hivatalosan is fuzionált: két helyszínen, két névvel és összehangolt műsorpolitikával működik tovább. A két csoport közös tagsággal, de két külön művészeti vezetővel dolgozik: az Ascher Oszkár Színpadé Timár Tibor, a Rigel Színpadé Szeifner Judit. A két színpadot összefogó, munkáját koordináló vezető Szeifner Ferencné. A külön nevet azért tartjuk meg, hogy külön-külön is tudjunk pénztámogatásra pályázni.

Az összevont csoport kettős fenntartású – a Dózsa Művelődési Ház és a Rákoskerti Művelődési Klub a maga előadásait, rendezvényeit koordinálja, és együtt segíti a színpad(ok) munkáját (például plakát, meghívók nyomtatása stb.). A két csoport megállapodás szerint használhatja egymás díszleteit, jelmeztárát, és közösen vállalja a szervezést egymás előadásaira. Lényeges, hogy a két csoport közös stúdiót tart fenn – ezzel csökkentjük az erők megosztottságát, és rugalmasan osztozunk meg a tehetségek között.

Ez az együttműködés hallatlan lehetőségeket nyitott meg a közönségbázis, a szerepválogatás és a kölcsönös technikai segítség terén.

1995–1996

BERTOLT BRECHT: A SZECSUÁNI JÓLÉLEK

(zenés dráma – a Rigel Színpad előadása)

KOMMENTÁR EGY RÉGI-ÚJ BRECHT-ELŐADÁSHOZ

Szeifner Ferencné írása (részletek)

Szeifner Judit mint stúdióvezető már két éve dolgozik Brecht „A szecsuáni jólélek" című darabjával. A zárójelenetet megrendezte stúdióműsornak, ugyanezt beépítette más szereposztással, de azonos főhőssel az Ascher Színpad beavató színházi műsorába. Most megrendezte az egész darabot a Dózsa Művelődési Ház újjáalakult Rigel Színpadán részint „ascheros" szereplőkkel, részint a Dózsa korábbi színpadának megmaradt tagjaival. A problémát az jelentette, hogy a társulat két meglehetősen különböző múltú, munkastílusú és indíttatású gárdából tevődött össze. Egy része (a nagyobbik része a színpadvezetővel az élen) „ascheros" volt, a másik a „Dózsa" volt Globe Spirit társulatának a maradványa. Az összekovácsolás nem ment kudarcok, horzsolások, vérveszteség nélkül.

Brecht: A szecsuáni jólélek – jelenet az előadásból

Szeifner Judit a korábbi rendezői koncepciót megtartotta (koreografált mozgás, marionettszerű gesztusrendszer, elidegenítő és halványan a keleti színházra utaló maszk).

A nézők közül sokan nyilatkoztak úgy, hogy a darab időszerűsége már-már ijesztő: szinte tapintható az idő, amely robogva utoléri a mű igazságait... Ebben a világban csak gátlástalansággal, karrierizmussal, erkölcsi fékek nélkül van remény a boldogulásra. A kegyetlen világ kegyetlen törvényei „kettébe hasítják, mint a villám", aki nem alkalmazkodik hozzájuk. Ma Brecht műve egy fuldokló segélykiáltása!

ÖRKÉNY ISTVÁN: TÓTÉK

(tragikomédia)

A háború végvonaglásának idején, 1942 nyarán járunk. Egy Mátra vidéki falucska tűzoltó parancsnokának egyetlen fia kint harcol a fronton. Tótékat váratlan „szerencse" éri: a fiuk parancsnoka, az Őrnagy náluk tölt két hetet, hogy megromlott idegeit helyrehozza. Tóték a fiuk életben maradását remélik attól, ha az Őrnagy rokonszenvét sikerül megnyerniük. Válogatás nélkül mindent megtesznek hát, hogy a kegyeit keressék, bár az Őrnagyról már érkezése pillanatában kiderül, hogy paranoiás őrült. És ha megtesznek mindent, vajon használ-e az ügynek? Hisz már az első felvonás végén megérkezik a távirat: Tót Gyula zászlós hősi halált halt az orosz fronton – csak éppen a gyászhírt a félnótás postás nem kézbesíti ki!

Örkény tragikomédiája az egyik leghíresebb és legtöbbet játszott magyar darab szerte a világon.

AMI ÖRÖKKÉ AKTUÁLIS

Szeifner Ferencné rendezői gondolatai a Tótékról

A régi görögök zseniálisan ráéreztek, hogy az igazi remekműben mindig van valami időszerű és valami örök emberi. Arisztotelész Poétikája azonban ezt csak a tragédiára vonatkoztatta, sőt épp az „örök emberi" érvényesülésében látta a fő különbséget tragédia és vígjáték között. (Ezért is tartotta az utóbbit alacsonyabb rendű műfajnak.) A 20. század groteszk látásmódja azonban azt is bebizonyította, hogy a komédia ugyanolyan alkalmas örök emberi tartalmak kifejezésére, sőt manapság egyre inkább csakis az alkalmas. Erre legfényesebb példa Örkény István „Tóték" című tragikomédiája, ahol két felvonást végignevetünk a halál árnyékában.

Bonyolítja a szituációt, ha az adott irodalmi mű cselekménye nem a keletkezés idején játszódik, hanem korábban. Ez esetben három réteg fényképeződik egymásra: 1942, 1957, valamint 1995, amikor a darabot bemutattuk. Első síkon a szerző a Don-kanyarban elesett magyaroknak akart emléket állítani. Joga van: ő maga is csodával határos módon maradt életben a téli Oroszországban. Ha hozzávesszük, hogy egy bukott forradalom után keletkezett a darab, még izgalmasabb a kérdés – előtérbe kerül a kompromisszum, a tudatos, szelektív történelmi emlékezet kérdése.

Ám a fortélyos félelem, a zsarnoknak és áldozatának kölcsönös függősége olyan kérdés, amely nem köthető korhoz. De meddig mehet el a kompromisszum? Hol a határ, amikor egy ember még jogosnak érezheti, hogy egy szent cél érdekében feláldozza saját emberi méltóságát?

Van egy játék – egy papirosra ráírom: „Feltaláltam az örökmozgót. Fordíts!" A papiros hátán ez áll: „Feltaláltam az örökmozgót. Fordíts!" Hol a logikai bukfenc? Ugyanott, ahol a Tót család tragédiájában. A félelem és önfeláldozás perpetuum mobiléjét csak az emberek akarata és engedelmessége tartja működésben.

MŰHELYTITKOK, ELŐKÉSZÜLETEK A TÓTÉKHOZ

Szeifner Ferencné írása

A díszletelemek egyszerűek és adottak: falusi szoba, amelyhez volt régimódi, pácolt üveges szekrényünk, szalmagarnitúránk, szőttes terítőnk; mégis akadt egy-két kellék-, illetve díszletelem, amely sokáig visszatartott attól, hogy a Tóték műsorra tűzését tervbe vegyem.

Egyik az ominózus margóvágó, amellyel nyílt színen kellett dolgozni. Ráadásul nem is egy kellett belőle, hanem kettő – egy kisebb meg egy nagyobb. Másik a sok száz kartonpapír, amit a „dobozolás" felemészt. Harmadik probléma volt a falusi budi elkészítése. A kis margóvágó beszerzése ment a legkönnyebben. Úgyszólván Isten ujja mutatta meg – a tanári öltöző lomtárában ugyanis ott hányódott két bélyegszélvágó. Így az egyiket nyugodt lélekkel elhoztam, hisz ha ne adj' isten a gimnáziumban mégis eszébe jut valakinek „margóvágni", még mindig ott a másik.

A papírokat Horváth Imre szerezte ingyen a papírgyárból hulladékpapírként. A legnagyobb gondot a nagy margóvágó okozta. Nem mintha hiánycikk lett volna,

Ágika (Bíró Zsófia), Mariska (Ling Emese), Tót (Hegyi Norbert), Postás (Csányi S. Csaba

kettőt is felajánlottak: egyet egy ismerős könyvkötő, egyet meg egyik tagunk; a baj az volt, hogy mindkettőnek a súlya közelítette az egy tonnát. Végre Kalán Erika szerzett egy alkalmasat: nem volt akkora monstrum, mint amilyent a darab sugall, de a kicsinek éppen a duplája volt, úgyhogy nekünk épp megfelelt. Szerencsére ezt már a szöveg szerint nem kellett nyílt színen használni.

Meg kellett viszont még oldani a dobozolás technikáját. Amíg csak úgy kvázi folyt a munka a színpadon, addig mindenki szabdalta a papirost, mint az őrült; a gond ott kezdődött, amikor a vagdalkozásból valódi doboznak kellett volna kikerekednie. Ling Emese sokat segített a munkafolyamat „koreografálásában". Először is kocsival hazavitt mindig egy rakat papírt, és bevonalazta a kívánt helyen, ahol be kellett hajtogatni. Hogy a menetet gyorsítsa, ötöt-hatot be is vagdalt előre, mintha még az előző estéről maradt volna. A próbafolyamat során született a zseniális ötlet, hogy a már kész dobozokat díszletnek használjuk, és a második felvonásban szinte árasszák el a dobozok a színpadot!

Őrnagy (Horváth Imre)

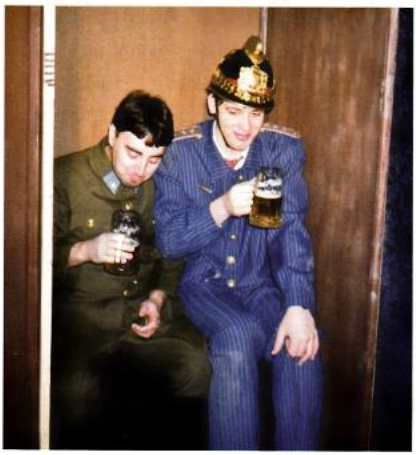
A falusi árnyékszék elkészítése inkább pénzkérdés és idő kérdése volt, mint valódi probléma, aminek eleinte gondoltuk. Furnérlemezből csináltattuk meg, ráadásul összerakhatóan, hogy tárolni lehessen, ha éppen más darabot játszunk. Külön kiemelhető ülőkét is csináltattunk, amit esetleg díszletelemnek is fel lehetett más darabban használni.

A jelmezeket egy céggel varrattuk, bizony, nem volt olcsó mulatság. Legdrágább Norbi impozáns tűzoltósisakja volt! Ehhez képest valódi alkalmi vételnek bizonyult az Őrnagy és a tűzoltó egyenruhája.

Noha a darab groteszk és a valóságtól némileg elemelt, stilizált világú, de a részletek naturalizmusának különleges jelentősége van benne egészen odáig, hogy a nem dohányzó Norbinak feltétlenül valódi szivart kell szívnia. Az apró kellékeket a művirágtól a zseblámpáig azután már összehordtuk magunk, nemkülönben a lányok ruháit.

Hiszen ha pénzben olyan gazdagok lettünk volna, mint ötletekben! Hegyi Norbi például nagyon vágyott egy Antant-övre (állítólag a régi tűzoltók olyat viseltek). Ez meg

Őrnagy (Horváth Imre), Tót (Hegyi Norbert)

Mariska (Ling Emese), Őrnagy (Horváth Imre), Ágika (Bíró Zsófia)

is maradt volna az álmok szintjén, amikor egyik kolléganőm váratlanul megemlítette, hogy a férje – aki történetesen tűzoltó tiszt – tudna szerezni sisakot és egyenruhát. Majd a guta ütött meg, mert három nappal korábban fizettem ki a számlát a jelmezvarrodának! Ha már így alakult, megkérdeztem (a kérdés nem kerül semmibe), nincs-e véletlenül Antant-öve. És lám csudát: volt!

Evés közben jön meg az étvágy: a szereplők odáig mentek a naturalizálásban, hogy például Imrének nem volt elég, ha Gizi Gézánét megajándékozza egy képpel, aminek a néző csak a hátát látja, hanem ragaszkodott hozzá, hogy a kép őt magát ábrázolja, mert úgy hitelesebb. Nos, mindent a művészetért (és a művészekért!) –, készítettünk egy fekete-fehér, egész alakos felvételt Imréről őrnagyi egyenruhában.

Tóték Gyula fiát, aki fronton harcol, egy fénykép kellett volna hogy ábrázolja. Megkértük Emese vőlegényét: álljon be „Gyulának" Imre egyenruhájában, és őt is lefényképeztük. Még mindig túl kopárnak tartottuk a díszletet, ezért egy nagy alakú családi fotót is csináltunk, amilyen vidéken szokásos.

(Ezenkívül rengeteg olyan költség merül fel a csoport működtetése során, amely nem könyvelhető el közületi számlára – telefon, kézbesítés, illetve olyan apróságok, amelyekért nem áll oda az ember adminisztrálni, de amelyek mégis pénzbe kerülnek: például egy doboz szivar vagy egy kiló alma, illetve két pohár sör. Pénzbe kerül a benzin, ha egyik tagunk kocsiján kell szállítanunk a tagokat egyik előadásról a másikra, és még sorolhatnám.)

Nos, így lett valahogy az egy színen, egy egyszerű vidéki verandán játszódó darabból az Ascher Színpad egyik legköltségesebb produkciója!

ANEKDOTÁK A TÓTÉK ELŐADÁSAIRÓL

Szeifner Ferencné írása (részletek)

Talán nem volt a legszerencsésebb szombatra előadást kitűzni, mivel a kultúrházban ugyanazon a napon diszkó volt. Az a furcsa, hogy az eget verő zenebona egy csöppet sem zavart – nem hallatszott le a pincébe; viszont a „kulturált" fiatalságnak sikerült a mosdót hajjal, rágógumival eldugaszolnia, s így épp a tapsnál (szerencsére, hogy nem korábban) ömölni kezdett a plafonból a víz, egyenest az első sor nyakába. A vezeték is beázott – a zene mindenesetre éppen a zárásnál elhallgatott.

*

Egy másik előadáson a közönséget a péceli gimnazisták alkották. Tanáruk mesélte, hogy ezeket a gyerekeket néhány évvel ezelőtt beerőszakolták egy színházba, épp a Tóték egy gyengén sikerült előadására. A darabot nemigen értették, és hosszú időre megutálták magát a színházat is. A kolléga pedagógiai bölcsességét és tapintatát dicséri, hogy ezt az előítéletet sikerült annyira eloszlatnia a gyerekekben, hogy még egy próbát tegyenek. És ilyen körülmények között, ilyen előzményekkel sikerült elérnünk, hogy fantasztikus tetszést arattunk, és szűnni nem akaró, őszinte és lelkes tapsot kaptunk. Talán jó is, hogy csak utólag tudtuk meg, micsoda felelősség nehezedett ránk.

DÜRRENMATT: A FIZIKUSOK

(tragikomédia – a Rigel Színpad előadása)

A fizikusok eléggé kamara jellegű darab: egy szobában játszódik, és sok benne a páros, illetve a hármas jelenet. Ezért a próbák során a produkció kissé elveszett a Dózsa Művelődési Ház nagyszínpadán. Kitaláltuk, hogy a nézőket ne a proszcéniumra, hanem rézsútosan magára a színpadra vigyük fel, és így átlós vonalban szűkítsük le a színpadteret. Erre a darab, mintegy varázsütésre, élni kezdett a térben.

Minthogy A fizikusok érettségi tétel, az érettségizők kedvét azzal is fokozni akartuk, hogy beharangoztuk: kidolgozott tételelemzést fogunk sokszorosítva osztogatni az előadás után a helyszínen.

Mathilde von Zahnd (Szeifner Judit)

RÉSZLETEK AZ ÉRETTSÉGI TÉTELBŐL

Szeifner Ferencné írása

A 20. század nagy svájci drámaírójának egyik legismertebb alkotása A fizikusok. A kor egyik legégetőbb kérdése foglalkoztatja a szerzőt: a tudomány felelőssége napjainkban, hiszen az atomfizika jelenlegi vívmányai bárkinek lehetővé teszik az emberiség kipusztítását, és bolygónk lakhatatlanná tételét. Az emberi tudat és a természettudomány fejlettségi szintje között ugyanis óriási szakadék tátong.

A darab főhőse Möbius, egy zseniális fizikus, aki megalkotta minden lehetséges felfedezések rendszerét, s felismerve a veszélyt úgy határoz, visszaveszi a tudást az éretlen emberiségtől. Bejelenti, hogy rendszeresen megjelenik neki Salamon király, erre elmegyógyintézetbe dugják.

Dürrenmatt rendszeresen visszatérő gondolata: csak a csörgősipka és a bohócmaszk mögött lehetünk bölcsek, csak a bolondokháza rácsai mögött lehetünk szabadok. Ám a szerző világképének megfelelően hiábavaló minden áldozat – itt is bekövetkezik az egyetlen logikus, tehát az „elképzelhető legrosszabb fordulat".

A dráma tetőpontja a három fizikus beszélgetése. A magukat Newtonnak és Einsteinnek nevező fizikusokról ugyanis kiderül, hogy ők sem őrültek, hanem két ellenséges világhatalom kémjei, akik mindketten azzal a megbízással záratták be magukat az

elmegyógyintézetbe, hogy megszerezzék Möbius találmányát, és megnyerjék a zseniális tudóst saját honvédelmük támogatására. Newton a fizika szabadságát hirdeti, de elvitatja a felelősségét (mi tudjuk az utat, az emberiség magánügye, hogy tud-e járni rajta). Einstein elismeri a fizika felelősségét, de éppen ezért a tudományt egy párt hatalmi politikájának a szolgálatába akarja állítani.

Mindketten úgy vélik, hogy a tudomány fejlődése érdekében bizonyos kockázatokat vállalni kell, amíg Möbius meg nem győzi őket, hogy „vannak kockázatok, amelyeket semmiképp sem szabad vállalni – ez pedig az emberiség kipusztulása". Ebből a célból elégette minden jegyzetét; ezért dönt úgy véglegesen, hogy soha nem hagyja el az intézetet. Einstein és Newton csatlakoznak Möbiushoz, és pohárköszöntőjükben, amelyben a világ megmaradása érdekében önként lemondanak a szabadságról, a klaszszikus tragédiák valódi katarzisélményét váltják ki.

A darab azonban – a szerzőre jellemző módon – nem itt ér véget. Kiderül, hogy a testileg-lelkileg deformált vénkisasszony-doktornő a háttérből bábjátékosként irányította a szálakat a kezdet kezdetétől. Fotokópiákat készített Möbius találmányairól, tehát értelmét vesztette a nemes gesztus, hogy a tudós megsemmisítette találmányainak leírását. Ráadásul kiderül, hogy a főorvosnő maga is őrült – ő komolyan hiszi, hogy megjelent neki Salamon, az aranykirály, és minden az ő akaratából történt. Mathilde von Zahnd doktor kisasszony, a púpos és terméketlen vénkisasszony Möbius elorzott felfedezései segítségével magához ragadja a világuralmat.

Az öreg hölgy látogatásában Claire Zachanassian és A fizikusokban Mathilde drámai funkciója úgyszólván azonos. Dürrenmatt a világ logikájának csak egyetlen törvényét ismeri el: hogy törvényszerűen mindig a lehető legrosszabb fordulat lesz az, ami bekövetkezik. Így két darabjában is egy öreg, nyomorék és meddő multimilliárdosnő javára zárul le a világ számlája. Sőt, amíg Claire Zachanassian lárvaszerű maszkja mögül azért felsejlik olykor a hajdani, lázadó kis vadóc, Mathilde von Zahnd doktornő múltjából csak a degenerált ősök képe bukkan elő. A milliárdok hatalmával egyik az emberséget, másik az emberiséget pusztítja ki. Az egyik bosszút áll a városon, ahol tönkretették, a másik bosszút áll a természeten, amely tönkretette. Egy lényeges különbség: a doktornő klinikai értelemben is őrült, feljogosítva érzi magát, hogy mindent és mindenkit leigázzon.

A nemes lelkű áldozat értelmetlen volt – a tragédia tragikomédiába fordult. Dürrenmatt szerint a tragikomédia korunk egyetlen adekvát kifejezési formája: egy deheroizált kor deheroizált művészete. „Senki sem azt akarta, senki sem úgy gondolta, a vak véletlen irányít, senki nem felelős semmiért" – írja egy másik darabjához fűzött utószavában. Nincsenek hősök, „Antigoné ügyét ma Kreón titkárságán intézik. Ránk csak a komédia tartozik."

Ez a pesszimista látásmód különbözteti meg leginkább a nagy kortárstól, Bertolt Brechttől, akivel rokonítja briliáns humorérzéke és az elidegenítő technika, de aki – ha kételyek és ellentmondások hálójában vergődve is – hisz, hinni akar a világ problémáinak megoldhatóságában.

1996–1997

AZ ASCHER OSZKÁR SZÍNPAD NEGYEDSZÁZADOS JUBILEUMA

A negyedszázados évfordulót a névfelvétel évétől – tehát 1970-től – számítottuk annak ellenére, hogy a „gyökerek" 1964-ig vezethetők vissza. A nagyjából velünk együtt kezdő amatőr színjátszó csoportok azóta vagy feloszlottak, vagy profi színházként folytatták tevékenységüket. Mi tudatosan megmaradtunk lelkes amatőröknek.

Egy nagyszabású kiállítás anyagát gyűjtöttük össze, melynek nevezetessége, hogy a színpad múltjának teljes egészét felölelte a fotóanyag.

A hajdani tagok címének, hollétének felkutatása nagyobb munka volt, mint számítottuk. De élvezetes is volt minden találkozásnál beszámolni egymásnak arról, kinek a felderítéséhez járult hozzá a kutatás vagy a véletlen szerencse.

Úgy gondoltuk, a jubileumi találkozót megemlékezéssel kötjük össze névadónkról, Ascher Oszkárról. A verses anyagot Szeifner Ferencné állította össze a művész „Minden versek titka" című könyve alapján. Szeifner Judit és Timár Tibor konferáltak, ugyancsak ők vállalták a régi tagok rögtönzött műsorának vezetését is.

Az ünnepélyes megnyitót a fesztivál előadás-sorozata követte, ahol bemutattuk a színpad valamennyi repertoárdarabját (Tóték, Kakukkfészek, A fizikusok). Egy premiert is időzítettünk az alkalomra: Millar „Abelard és Heloise" című darabját.

A fesztivál anyagát elküldtük valamennyi újságnak, úgyhogy a sajtópropaganda igen jó volt. Felkutattuk és meghívtuk Ascher Oszkár özvegyét, aki az ünnepélyes alkalomra felajánlott egy kazettát a művész hangjával. József Attila „Elégia" című versét választottuk ki.

Részlet a Meghívó szövegéből:

Minthogy kint működünk a „város peremén", Budapest lakott területének a legszélén, túl a közösségformáláson és a belterjes művészeti foglalkozáson a társulat komoly színházpótló szerepet tölt be. Többen, akik először jártak nálunk, elcsodálkoztak: „De hiszen a kerületben igazi színház van!"

Hisszük és valljuk, hogy elanyagiasodott, profitcentrikus korunkban a szép, emberi szónak, a kapcsolatteremtésnek, a barátságnak és a művészetnek – tehát mindazoknak az értékeknek, amelyet ez a csoport rendszerváltáson innen és túl képviselt és képvisel – most sorsdöntőbb szerepe van, mint valaha. Ha ebben nem hinnénk, ugyan hogy is vehetnénk rá egyetemista és dolgozó fiatalokat, kisgyermekes anyákat és apákat, hogy anyagi ellenszolgáltatás nélkül hetente 6–10 órát a színpadon töltsenek?

A 25 éves Ascher Oszkár Színpad jubileumi fesztiválja

(1996. november 22. – december 15.)

• 1996. november 22.: a jubileumi programsorozat ünnepélyes megnyitója:

Megemlékezés színpadunk névadójáról, Ascher Oszkárról

A jubileum alkalmából alapított Ascher Oszkár-emlékgyűrű átadása – a díjazott: Szeifner Ferencné

A színpad történetéről rendezett kiállítás ünnepélyes megnyitása

„Ascher-találkozó" (gálaműsor a hajdani és a jelenlegi színpadtagok részvételével)

A találkozónak talán egyik legszebb, legemlékezetesebb része volt a gálaest. Régi és jelenlegi tagok mondták el kedvenc műsorszámaikat, felidézték emlékeiket a színpadon töltött napjaikról, meséltek későbbi életükről. Az ötletgazda Timár Tibor volt – legrégibb, folyamatosan aktív tagunk, a szín-

25 éves „Ascher-találkozó"

Díszvendégünk: Ascher Oszkárné

Szeifner Ferencné az Ascher Oszkár-emlékgyűrű átvétele után, a meghatottság pillanatában

pad művészeti vezetője. Nem lehetett elfogódottság nélkül beszélni a hajdani tagokról, akik végleg a színi pályára léptek, de most is úgy izgultak a fellépésük előtt, mint hajdanán; a nagy alapítógárdáról, akiknek a neve ma már legenda; és akik nem lettek színészek, de valamit adott nekik ez a színpad: a szép szeretetének, az emberekre való nyitottságnak, az irodalom élvezetének a képességét. S végül, de nem utolsósorban az aktív tagok verses-dalos ajándéka.

1996. *november 23-tól december 15-ig a fesztivál keretében az alábbi előadások láthatók:*

- Ronald Millar: Abelard és Heloise (premier)
- Repertoárdarabjaink:

Örkény István: Tóték
Ken Kesey: Kakukkfészek
Friedrich Dürrenmatt: A fizikusok

Timár Tibor és Szeifner Judit az Ascher Oszkár-emlékműsor és a jubileumi gála műsorvezetői

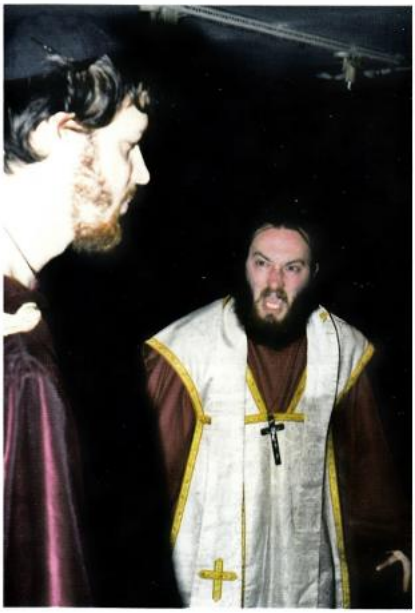
Az Ascher Oszkár Színpad történetéből rendezett fotókiállítás

Szűcs Péter Pál és Bíró Zsófia verses-zenés összeállítást ad elő az Ascher Oszkár-emlékműsorban

Abelard (Hegyi Norbert), Heloïse (Tóth Ágnes)

Abelard (Hegyi Norbert), Gilles (Csányi S. Csaba)

Abelard (Hegyi Norbert), Robert (Csajtay Csaba)

RONALD MILLAR: ABELARD ÉS HELOÏSE

(dráma)

Abelard és Heloïse, a halhatatlan szerelmespár történetét évszázadok óta fenntartja a róluk szóló legenda. Más kor és más erők zúzták szét szerelmüket, mint Rómeóét és Júliáét, sorsukban közös a külvilágnak a lángoló szenvedéllyel szembeni könyörtelensége. Millar költői szépségű drámája megmutatja a szerelmi történet mögött a kor egyházfilozófiai nézeteit, valóságos viszonylatait is.

A 12. század elején vagyunk, a legszigorúbb, középkori egyházi dogmatizmus korában. És íme, felbukkan egy fiatal teológus pap, és a racionalizmus előfutáraként az ész, a gondolkodás, a kételkedés fontosságát kezdi hirdetni. A teológiát a filozófiához közelíti, és tanai rendkívül népszerűvé válnak az ifjú papok körében. Abelard ráadásul engedményeket tesz az élet örömeinek, beleszeret egy művelt, tehetséges, fiatal lányba, Heloïse-ba. Természetes, hogy ennyi „eretnekség" megbocsáthatatlan bűn az elvakult egyházi dogmatikusok szemében...

Heloïse (Tóth Ágnes), Fejedelemasszony (Lukács Klára)

Abelard (Hegyi Norbert), Guibert (Frech' Gábor)

Heloïse (Tóth Ágnes), Fulbert (Horváth Imre)

DOSZTOJEVSZKIJ: BŰN ÉS BŰNHŐDÉS

(regény dramatizált változata – a Rigel Színpad előadása)

Dosztojevszkij „Bűn és bűnhődés" című regénye nemcsak egyszerűen kiváló műalkotás, hanem a 20. század eszméinek szótára, mintegy a modern ember enciklopédiája. Előfutára Freudnak, aki felfedezi a tudatunk mélyén forrongó ösztönvilágot, amely gyakran látszólag logikátlanul vezérli tetteinket, sőt – akár Jung – annál is mélyebbre ás, és bámulatos érzékkel megsejti az emberek évezredes tapasztalataiból felhalmozódott kollektív tudatot, valamint azt a réteget, ahol megszűnik az individuum, mert „minden ember Krisztus". Jóval Nietzsche előtt felismeri a modern ember übermensch-ideálját, amely arra épül, hogy másfajta törvényszerűségek szabályozzák a rendkívüli embereket, a Napóleonokat és Mohamedeket, mint a hétköznapi átlagembert. Az utóbbiak engedelmeskednek a törvénynek, az előbbiek új törvényt teremtenek.

Ennek az ideológiának esik áldozatul a történet főhőse, egy fiatal egyetemista: Raszkolnyikov. Az intelligens, éles eszű fiú a világirodalom első „intellektuális bűnözője". Embert öl, de nem bosszúból vagy érdekből, hanem saját felsőbbrendűségének kipróbálása céljából. Ám a kísérlet balul üt ki – a fiú lelkileg belerokkan.

Alkalmas-e az emberi lélek a bűnre? Van-e mérce, amely a jót a rossztól megkülönbözteti? Más törvények vonatkoznak-e a rendkívüli emberre, mint a tömegre?

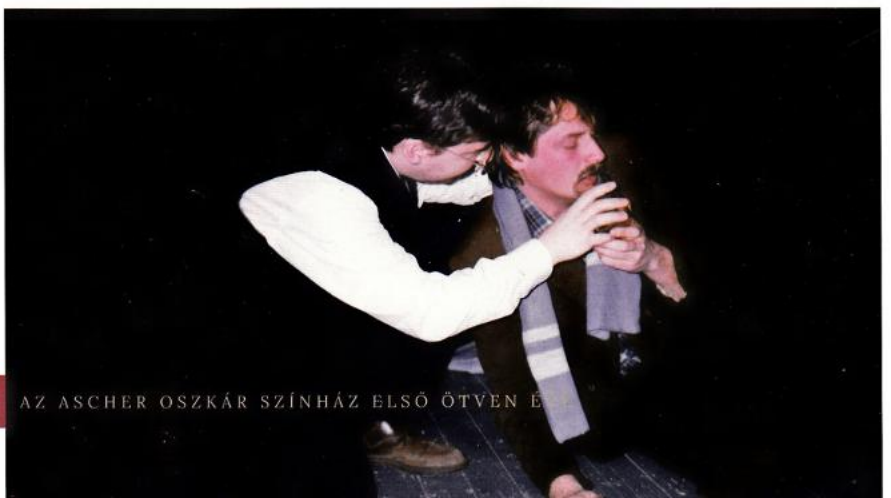
RENDEZŐI GONDOLATOK EGY KÉSZÜLŐ PREMIER ELÉ

Szeifner Ferencné írása (részletek)

Dosztojevszkij mondotta: „Mindnyájan Gogol Köpönyegéből bújtunk elő" – vagyis az egész kortárs irodalmat a nagy orosz realistára vezeti vissza. Én hasonlóan gondolkodom róla magáról: szerintem a 20. század irodalma nem született volna meg Dosztojevszkij nélkül. Nem a készülő rendezésemmel kapcsolatban vetődött fel bennem először ez a gondolat; gimnáziumi tantervemben egy teljes tanévet építettem rá.

A modern ember legkínzóbb ellentmondásait mind a „Bűn és bűnhődésből" vezettem le: az action gratuite-t, az emberi szabadság kiteljesedését, a „megszomorítottak és megalázottak" társadalmi méretűvé vált fizikai-lelki elesettségét, a mélytudat felfedezését jóval Freud előtt, és még sorolhatnám. Még talán a korunkban oly kedveltté vált detektívirodalomnak az egyik őse is

Porfirij (Horváth Imre), Raszkolnyikov (Frech' Gábor)

Dosztojevszkij. Nem az elejtett cigarettavégből az egész szövevényes bűntettet felgöngyölítő Sherlock Holmesé, hanem a bizonyítékok híján kizárólag pszichikai eszközökkel dolgozó Columboé – Porfirij vizsgálóbíró személyében. Én a Bűn és bűnhődést a Bibliával, a homéroszi eposzokkal, Shakespeare Hamletjével egyetemben a világirodalom egyik alapművének tartom.

A dramaturgiai átdolgozás folyamán abszolút puritán megoldásokra törekedtem. A hatalmas szereplőgárdát nyolcra csökkentettem. Az ibseni analitikus módszert követve a gyilkosság megtörténte után kezdem a cselekményt, csakis arra koncentrálva, hogyan éli meg a főhős az elkövetett bűnt. A szereplőket is aszerint válogattam, ahogy Raszkolnyikov belső fejlődésére hatást gyakorolnak.

Raszkolnyikov ösztönösen, szakadatlanul elébe siet a bűnhődésnek, ugyanakkor vakmerő harci kedvvel küzd ellene – mint aki fogadást kötött, hogy őt akkor sem tudják leleplezni, ha tettét szó szerint szájába rágja a rendőrségnek. Szerelmes Szonyába, áhítozik a lány hitére, ugyanakkor gőgösen el is utasítja, és lépten-nyomon kínozza miatta. Mert ha az Isten, akiben Szonya oly gyermekien hisz, valóban létezik, értelmét veszti a gyilkosság. És ez a legnehezebb. Nehéz volt embert ölni, még nehezebb a tett súlyát hordozni, a legnehezebb elviselni a tudatot, hogy az egésznek az égvilágon semmi értelme nem volt.

Mert a legtöbb „action gratuite" (látszólag indokolatlan, motiválatlan cselekedet) a 20. századi hősöknél egy nagyon is logikus indokra vezethető vissza: az ember az abszolút szabadság határait feszegeti. Raszkolnyikov is csak merni akart – kipróbálni, képes-e áthágni a társadalom és a világ törvényeit, amelyek az embert féreggé aljasítják. Napóleon példája lebegett előtte, akár az ifjú Julien Sorel előtt: sutba dobni a törvényt, és új törvényt alkotni, ami természetesen nem engedhető meg a közönséges embernek, csak a rendkívüli egyéniségnek, a nietzschei „übermensch"-nek.

Igen ám, de ez a logika csak akkor állja meg a helyét, ha nincs az emberi törvények felett egy magasabb rendű „mihez képest", egy abszolútum, ha úgy tetszik, egy „isteni törvény", ami mindenkire vonatkozik. Ha nincs, úgy Kreónnak egyértelműen igaza van Antigonéval szemben, és akkor a pipogya ember tétovázásává degradálódik Hamlet vívódása.

Miért szigetelődik el Raszkolnyikov a világtól, miért löki el gőgösen (az egyetlen Szonyáé kivételével) az emberek szeretetét? Mert beszélni a gyilkosságról nem lehet, elhallgatni, és úgy tenni, mintha mi sem történt volna, egyenlő a legnagyobb hazugsággal.

Dosztojevszkij a 19. század utolsó harmadában, jóval Freud előtt már tudta a modern pszichológia nagy felfedezését: a tudatunknak több rétege van, és mi közvetlenül csak a felszínt vagyunk képesek érzékelni. Ám a mélytudat, az ösztönvilág lávája a legváratlanabb pillanatokban a felszínre tör, és motiválja tetteinket, viselkedésünket.

Dosztojevszkij azonban az ösztönvilág alatt, a mélyben is felfedez még egy réteget, egy harmadikat, amely még Freud előtt is rejtve marad. Ebben a rétegben megszűnnek a test ösztönei, megszűnik az ész és megszűnik maga a személyiség is – itt már az dominál, ami valamennyiünkben közös: az isteni lényeg.

Raszkolnyikovban a legfelső réteg a domináns. Tudatosan kiagyal egy elméletet, és véres következetességgel átülteti a gyakorlatba. Mérhetetlenül intelligens, okos fiú, de pusztán az eszével ő sem volna képes a gyilkosságra. Nem emelne baltát eleven emberre, ha ebben nem segíti tudat alá szorult szado-mazochizmusa. Az anarchista,

Raszkolnyikov (Frech' Gábor), Szonya (Vetési Zsófia)

a forradalmár, a katona az eszmét, a mozgalmat, a parancsot teszi maga elé pajzsul, ha életet olt ki; ahhoz, hogy valaki magányos farkasként, saját elhatározásából, saját kezűleg öljön, kell hogy hordozzon valamit az ösztöneiben a kéjgyilkos patologikus vonásaiból. Hanem ha még mélyebbre ásunk a lelkében, megtaláljuk benne is teljes fényességében a krisztusi embert.

Miközben beleásom magam Dosztojevszkij gondolatainak mélységeibe, úgy szeretném megrendezni a darabot, hogy maximálisan kiaknázzam a krimi izgalmát. Ez nemcsak amolyan „gesztus a karzat felé" –, én a Bűn és bűnhődést valóban a világ egyik legizgalmasabb krimijének tartom az Oidipusz király mellett, ahol a gyilkos önmaga után nyomoz. Itt viszont az a detektív számára a rendkívüli nehézség, hogy szinte száz százalékig biztos benne, ki a gyilkos – mégsem tudja letartóztatni, mert nincs ellene egy árva bizonyítéka sem.

Végül is ez az orosz Columbo arra tesz fel mindent, hogy állandóan ébren tartja a tettes lelkiismeretét, és szilárd meggyőződése, hogy a szünet nélküli lélektani bombázás

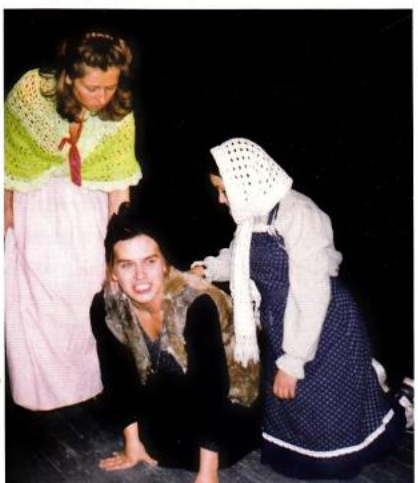
Dunya (Bíró Zsófia), Szvidrigaljov (Horváth Tibor)

hatására előbb-utóbb beismerő vallomást tesz, mert nem tudja sokáig elviselni a gyilkosság súlyát.

És ez a sötét, komor regény, ahol a feszültséget szinte alig-alig oldja valami, így válik a világirodalom egyik legoptimistább alkotásává. Nem állít kevesebbet, mint azt, hogy az emberi lélek alkalmatlan a bűnre. Elkövetheti százszor, de addig szenved, addig gyötrődik, míg idegen testként ki nem löki magából.

Az egyik előadás előtt kijöttek a TV2 munkatársai, és egy képes riportot készítettek a csoportról. Megszólaltattak engem mint rendezőt, Frech' Gábort mint főszereplőt, háttéranyagnak pedig a legcselekményesebb részt, a Szvidrigajlov–Dunya jelenetet vágták be. Sajnos, az adást a csoport többsége nem láthatta, mert a „Jó reggelt!" című délelőtti műsorban sugározták, amikor mindenki dolgozik.

Szonya (Vetési Zsófia), Katyerina (Ling Emese), Polenyka (Varga Anna)

BALASSI-DÍJAT KAPOTT SZEIFNERNÉ CSETÉNYI ANIKÓ

Január 22-én, a magyar kultúra napja alkalmából rendezett ünnepélyen adják át évek óta a Balassi-díjat a XVII. kerületben végzett kimagasló kulturális munkáért. Ezt a díjat minden évben egy kuratórium ítéli oda az arra leginkább rászolgálóknak: 1997-ben Szeifnerné Csetényi Anikó vehette át az értékes kitüntetést. Az ünnepeltet az Ascher Színpad társulatából Hegyi Norbert köszöntötte József Attila „Eszmélet" című költeményével.

Anikóra 1996–1997-ben valóságos „díjeső" hullott, hiszen mint az Ascher Oszkár Színpad alapítója és vezetője alig néhány hónapja kapta meg több mint negyedszázados színpadvezetői munkájáért az Ascher Oszkár-emlékgyűrű kitüntetést.

Köztudott a kerületben, hogy Anikó megszállott „színházcsináló" és pedagógus. Az ő sodró lendülete nyomot hagy az Ascher Színpad egész társulatán.

A „Rákosvidék" című helyi lapban így nyilatkozott önmagáról: „A család és a színpad egészen összemosódott, és össze is mosódik. A család, a baráti kör, a hivatás – az valahol teljes egészében ugyanaz."

STÍLUSJÁTÉKOK

(a stúdiósok vizsgaműsora)

A STÚDIÓSOK VIZSGAMŰSORÁRÓL

Szeifner Ferencné írása

A vizsgaműsor többféle célt elégített ki egyidejűleg: minél több oldalról be kellett mutatni az új tagokat (ezért a több jelenetből álló vizsgaműsor mellett döntöttünk), minél teljesebb képet kellett adni az egy év alatt szerzett mesterségbeli tudásról. Végül – nem utolsósorban – élvezetesnek, szórakoztatónak is kell lennie, hiszen közönséghez szól. A stúdióvezető arra gondolt, hogy nemcsak a gyakorlati, hanem az elméleti ismereteket is megcsillogtatja: nevezetesen a különféle korok színházi stílusait.

Minderre a legalkalmasabbnak a paródiát ítéltük, hisz az kinagyítva, eltúlozva – tehát élesebben kontúrozva – mutatja be az egyes stílusjegyeket. Hátra volt még a kérdés: mit parodizáljunk? Akkor merült fel a gondolat, hogy kapcsoljuk a hasznosat a kellemessel: figurázzuk ki önmagunkat, játsszuk el zanzásított változatban, ellentétes stílusban a távolabbi vagy közelebbi múlt legsikeresebb Ascher-produkcióit!

Végül a többféle ötletből négy jelenet készült el. Elsőnek Örkény „Tóték" című darabját dolgoztuk át a görög dráma stílusában. Másodjára egy Shakespeare-paródiát mutattunk be, címe: III. Ödönke – alapja a III. Richárd híres csábítási jelenete volt. Harmadik a legújabb darabunk, az Abelard és Heloise volt – Brecht modorában songokkal, elidegenítéssel, a Vörös Dinamó Kolhozban játszódó keretjátékkal. Az utolsó jelenetben „Kakukkmadár fenn az égen" címmel a Kakukkfészek átiratát láthattuk a magyar népszínművek stílusában.

Túl azon, hogy a közönség remekül szórakozott, világossá vált, mennyi technikai ismeretet szereztek a stúdiósok a műsorra való felkészülés során. Hogy csak egy párat említsek, messze a teljesség igénye nélkül: kapcsolatteremtés egymással és a közönséggel, a párbeszédek ritmusa, szavalókórus, ellenjáték, természetes színpadi beszéd megemelt (verses) stílusban, elidegenítés, színpadi ének, rebarbara, kellék- és jelmezhasználat. A népszínmű-paródiában jelentős szerep jutott a móriczi szüneteknek, és az egész műsorban a mimika és gesztusnyelv számtalan árnyalatának.

Legfőbb haszonnak mégis a kreativitás bámulatos mértékű fejlődését érzem. A műsor

kimeríthetetlen ötletbörze volt. Megint csak találomra emelnék ki néhányat: a dobozokkal és a margóvágóval síri áldozatot bemutató Tothosz meg az obligát kórus, az atlétatrikós, hózentrágeres, babérkoszorús Őrnagy-Arkhón, a kimerevített, összeeső pózból kiszóló, majd ugyanabba a pózba visszatérő Hírnők-Postás; a nyújtózkodás során púpot cserélő III. Rikácsmond; a két settenkedő cselszövő, a hegedűjét átszellemülten nyekeregtető Gyiber csicskás, az Aberrált-songot kísérő vokál, a szerelmeseket hatalmas konyhakéssel, négykézláb, alig feltűnően megközelítő Hókuszpók, Heloïse zseniálisan brechtes, profán songja kifestve és apácaruhában; a lobogós gatyában, pörge kalapban danolászó falu bolondjai, a kidüllesztett mellű Ruzsa Murphy, akiben csak úgy sistereg a nagylöttyös indulat, meg a bamba vigyorral sepregető, siketnéma, szép nagy marha „indiánus legény", aki oly sztentori hangon kiáltja a hajba kapó fehérszemélyekre, hogy „Uff!"

Kispál Sándor és Ökördy Kornél a Kakukkfészek-paródiában

1997–1998

PAUL ZINDEL: A GAMMA-SUGARAK HATÁSA A SZÁZSZORSZÉPEKRE

(dráma – felújítás új szereposztással)

A modern, amerikai nagyvárosban játszódó történet Paul Newman Oscar-díjas filmje nyomán vált világhírűvé. Akkor azt olvastuk ki belőle: „Ilyen Amerika." Ma viszont, amikor a közgondolkodás egyre inkább amerikanizálódik, és az értékrendben a siker minden mást kiszorít, úgy válik egyre aktuálisabbá Beatrice Hunsdorfernek és két kamasz kislányának története, akiknek két fő bűnük a kudarc és a másmilyenség. Az értékek veszélyeztetése egy széthulló, izolált, csonka családban, az egyéniség elkallódása egy könyöklő, üzleties, sikerorientált társadalomban akár nálunk is játszódhatna – utolértük Amerikát.

Sikerül-e a kicsi Tillie-nek kibontakoztatnia rendkívüli tehetségét, vagy ő is anyja és nővére sorsára jut? Mi az iskola, a család, a társadalom felelőssége? Ez és sok más, húsba vágó kérdés merül fel a színpadon egy anya és két kamasz lánya sorsában.

Beatrice (Lukács Klára)

Janice Wickery (Rákoss Johanna)

Ruth (Varga Anna), Tillie (Szabó Szilvia)

A gamma-sugarak hatása a környezetre

(Trencsényi Imre cikke a Magyar Hírlapban – részlet)

Fővárosunk legkeletibb csücskében közel három évtizede működik egy amatőr színjátszó együttes. Az Ascher Oszkár Színpad ezen idő alatt soha nem a legfrissebb színházi irányzatokhoz igazodott, s így soha nem volt a fesztiválok hőse – ám aligha tévedünk azt állítván, hogy az amatőr-avantgárd legkiemelkedőbb együtteseit (és a művelődéspolitika liberalizálódását) messze megelőzve ez a társulat tudott talán elsőként a maga földrajzi- települési környezetében színházszerűen működni. Saját stúdiójában képezte tagjait, s rendszeresen játszott a környékbeliek szórakoztatására. És, bizony, pallérozására is, mert pedagógus vezetője nem tudta megtagadni eredeti hivatását. Láthatóan nem is akarta: a széles repertoár mindig az ifjú korosztályok probléma- és érzelemvilágára épült.

„A gamma-sugarak hatása a százszorszépekre" című, az 1960-as évek közepének Amerikájában született darab, mintha egyenesen mai magyar színpadra íródott volna. Sodródó „csonka család", pózokba kapaszkodó, gyerek- és felnőttkori traumákkal terhelt, tönkrement idegzetű anya, lélekromboló munka, a túlzott pszichikai terhelést ellensúlyozandó cinizmus, halálközelben élő, kiszolgáltatott kamasz lányok. Egyikük pontosan olyan, amilyenné az adott környezetben válhat bármelyik „kívülről irányított" ember. Kifelé félszegebb, de lélekben erősebb testvérére azonban rámosolyog a jó szerencse. Biológiatanára tanulmányi versenyen indítja egy izgalmas növénykísérlettel.

E drámának az egyéni boldoguláson túl az az általánosabb, a valódi tétje, ha úgy tetszik, üzenete, hogy ahol a családi miliőben a pedagógiai kultúrának szikrája sem található, az esetleges tanári figyelem távoli sugárzása vagy képes szárba szökkenteni a félszeg kislányban (kislányokban, fiúkban) csírázó jobb lehetőségeket, vagy sem...

Paul Zindel „életszagú" drámáját a rákoskerti társulat előző nemzedéke is játszotta. (Vajon kinek és mit üzent a darab annak idején?) Most az egyik szerepet az egykori előadás egyik szereplőjének lánya, történetesen a rendező unokája alakítja. Az idő múlását jelzi az együttesből kinőtt, de valamiképpen az együtteshez nőtt pedagógusok, színészek, lelkészek, szabadidő-szervezők sora is. Egyáltalán nem mellékes motívum mentálhigiénés témánk szempontjából a társulat körül kialakuló családias légkör. Ez nem csupán azt jelenti, hogy a vezető teljes családjával jött a közösségbe, s a csoportbéli szerelmekből újabb családok keletkeztek. Nem is csupán abban jelentkezik, hogy a közönség – a piciny nézőtérre – nyilvánvalóan személyes kapcsolatok révén toborzódik...

Bár a lelki egészség oldaláról nézve mégiscsak az lehet a lényeg, hogy a Rákoskerti Művelődési Klub színháztermében életerőt sugárzó, szomszédsági közösség tudott kifejlődni a rendszeres találkozások jóvoltából.

DÜRRENMATT: JÁNOS KIRÁLY

(színmű – a Rigel Színpad előadása)

Shakespeare közismert királydrámájának modern, fekete humorú átirata egyrészt arról győzi meg a mai nézőt, mennyire élő Shakespeare világa ma is; másrészt arról, mennyire nem változik a politikai játszmák forgatókönyve az évszázadok során. A szerző a „politika véres komédiájának" nevezi művét. A koronás-kosztümös, angol jambusokban, de modern fordulatokkal beszélő hősök történetében a 20. század politikai zsonglőrjeit ismerjük fel.

GONDOLATSZIKRÁK A JÁNOS KIRÁLYRÓL

Szeifner Ferencné írása (részletek)

A téma Plantagenet János bukásának okait elemzi. Persze, nem a történelmiét, hanem egy politikus típusét. Mi az, ami Jánost a dörzsölt politikai rókák alá, fölé, de valami módon azon kívül helyezi, konfliktusukat polarizálja, drámát teremt a véres történelmi szatírából, ahol egyik kutya, másik eb? Egy végzetes tulajdonsága: az őszinteség. Az őszinteség nem feltétlenül erény. Jánosnál sem az. Bukása nem vált ki katarzisélményt, de sajnálatot igen. Lehet, hogy ez ellentmond a dürrenmatti elidegenítő tendenciának, nem tudom. A gombhoz varrott kabátok hidegen hagynak.

Ám az bizonyos, hogy valahol törvényszerűen megrendülünk, ha valaki a csúcsról bukik. Ráadásul óhatatlanul felmerül: mi a macskának kellett ezt az embert megölni? Mert rabolt, csalt, gyilkolt? Dehogy! Azért, hogy az osztozásnál eggyel kevesebb kéz kapkodjon a tálba. Nem volt jobb a többinél, színigaz. De rosszabb sem. Csak butább, nyersebb, dilettánsabb. Bukása a még nála is nagyobb gazembereket segítette hatalomra, és a világ ugyanúgy forgott tovább, mint addig.

A Fattyú bukása nem katartikus, mint a tragikus hősöké, nem is szívszorító, mint a védtelen áldozatoké. Csúfos bukás, megszégyenítő – nélkülöz minden drámaiságot. Talán meg is érdemelte. Ám valahol, a lelkünk mélyén mégis tisztelettel adózunk neki. Ennek a felemás hősnek van ereje a totális csőd után megrázni magát, és újrakezdeni. Cudar dolog beismerni, hogy az út, amelyen nagyra törő tervekkel elindultunk,

Elöl: Fülöp, *francia király (Horváth Tibor) János, Anglia királya (Hegyi Norbert), hátul: Pembroke grófja (Asztalos Tamás), Eleonóra királyné (Bíró Zsófia), Kasztíliai Blanka (Tóth Ágnes)*

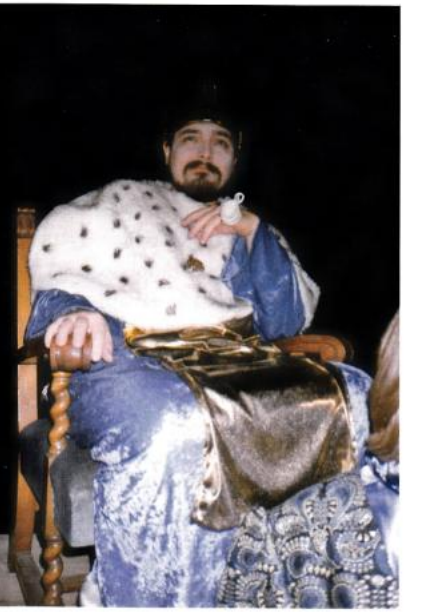

zsákutca volt. Ám a Fattyú reakciója a kudarcra nem a depresszió, nem az öngyilkosság, hanem egy fontos felismerés: élni magában is életcél, még bátyja tehenészlegényeként is. A király hajdani jobb keze visszaindul a falusi ismeretlenségbe, hogy újabb fattyúkat nemzzen, és beleöntse a népbe Oroszlánszívű Richárd életerejét.

A darab jellemzője, hogy csupán a gyilkosok jelennek meg a színen, a névtelen áldozatok csak számadatok formájában szerepelnek. A felelősök, az öldöklés kirobbantói közben mosolyogva nézik látcsővel a csatát egy dombról, akár egy futballmeccset; elegáns nagyvonalúsággal nyernek és veszítenek, ezrek halálát sajnálatos nézeteltérés eredményeként könyvelik el, mint malőrt. Természetesen időnként egymást is elárulják, megcsalják, megmérgezik, legyilkolásszák, de azért titkos szövetségbe forrasztja őket a tudat, hogy valamennyien jó házból való úriemberek. (A Plantagenet- és az Anjou-ház legalábbis elég jó háznak számítanak.) Ezt a politikát a darabban Fülöp Ágost francia király viszi tökélyre.

Eleonóra királyné rezignáltan, már-már ijesztő önfegyelemmel nyugtázza, hogy ez a vég. Kihalt belőle minden gyűlölet és szeretet – rezzenéstelen arccal veszi tudomásul, hogy a fia elárulta, odadobta koncként a hatalmi marakodásnak. Ő már tudja, hogy minden eladó – az anyák is. Túlságosan nagy élettapasztalat áll mögötte, hogy ne legyen tisztában vele: ilyenek a sakkjátszma szabályai – olykor a királynőt is leütik.

Talán túlságosan is megrázó a kiérdemesült királyi szajhának a halála a brechti-dürrenmatti V-effekt követelményeihez képest? Meglehet. De ha arra gondolunk, hogy a szerző alapelve – az ember kiszolgáltatottsága a vak és gonosz véletlen erőinek, akkor a bekövetkezett megrendülés teljes összhangban van a dráma szellemével: „Akárki voltál, ez a véged!"

Fülöp király (Horváth Tibor)

János király (Hegyi Norbert)

Pandulpho bíboros-érsek (Csányi S. Csaba), Izabella (Kiss Henrietta)

Lajos (Váradi Gábor)

Konstancia királyné, az elvakult anya foggal-körömmel koronát akar kicsikarni kisfia számára, nem valami királyi gesztussal esik kis híján anyósa torkának. S amikor a megzavart, kisemmizett kis herceg feje fölött megalkudnak a nagyhatalmak, Konstancia panaszáradata azért nem ráz meg igazán, mert valójában nekünk, nézőknek édes mindegy, hogy a sok marakodó farkas közül melyikük kaparintja meg Anglia trónját. Sőt, a jobb érzésű néző azért drukkol, hogy hagyják ki ezekből a piszkos ügyekből azt a szegény kis kölyköt. Amikor azonban a politika nagy arénájában a kicsi fiú vérét követelik az összecsapó érdekek, egyszeriben felágaskodik bennünk az igazságérzet és az empátia, s az anya fájdalmával is azonosulni tudunk.

A legtragikusabb sors azonban a harmadik nőnek jutott. Nem annak, akit elárultak, hanem annak, aki életben maradt – Kasztíliai Blankának. Konstancia és Eleonóra maguk kovácsolták a sorsukat – Blanka egyértelműen áldozat. Ez a lány semmit nem akart a sorstól, csak szépen, boldogan élni egy férfival; eladták, mint egy lovat, mint egy tartományt. S Blanka egyetlen dologgal áll bosszút a világon, az egyetlennel, ami megmaradt neki: testével.

*

A János király az utóbbi évek egyik, látványban legszebben megkomponált produkciója. Pazarok voltak a jelmezek kék, arany, vörös színvilágukkal. A koronákat, hatalmi díszeket Horváth Tibi készítette, de például Bíró Zsófi maga szerkesztette meg királynői diadémját. Minden nagyon ki volt találva – a Fattyú bőrruhájától Blanka mondén vörös alsóneműjéig, a francia király „hermelingallérjától" János nyakláncáig.

A másik meghatározó elem a térelrendezés volt. Ezt együtt találta ki a társulat, és hallatlanul megörültek, amikor megszüle-

tett. Mivel a nézőteret megemelő lépcsőkből is felhasználtak jó párat, féltem, hogy régi, jó szokásunk szerint „kirendezik" a közönséget, de nem; sokkal többen elfértek a nézőtéren, mint hittem, és senki nem panaszkodott, hogy nem látott. Persze, igen sok jelenet játszódott az emelt téren, csak a lakodalmi jelenet került kissé túl közel az első sorhoz. Az átrendezések jóformán nem is vettek igénybe időt – pedig a Shakespeare nyomán írt Dürrenmatt-darab a hagyományos, angol reneszánsz dráma jelenetező szerkesztésével íródott.

Amit az ilyen történelmietlen történelmi drámáknál nagyon végig kell gondolni, az a stílus, az egész savát-borsát ugyanis a korhű és a modern elemek humoros (de nem öncélú) vegyítése adja.

*

A darab rendezője, Szeifner Judit a nővérével, Katival új hagyományt vezetett be a színpad történetébe: a premierajándékot. Óriási gonddal és szeretettel elkészítették hulladék anyagokból a darab jelmezeinek mását, és minden egyes szereplőt megajándékoztak egy őt ábrázoló fakanálbábuval. Le sem lehetett írni a társulat örömét!

Az egyik előadást videóra vették profi technikával; szeretnénk ezt megvalósítani a színpad valamennyi előadásánál.

(A következő évadban is játszott János király utolsó előtti előadása vizsgának számított, ugyanis a darab rendezője, Szeifner Judit posztgraduális képzésre járt a Drámapedagógiai Főiskolán. A tanárai és az évfolyamtársai mind hivatalosak voltak az alkalomra.)

Fattyú (Ökördy Kornél)

Papa (Csajtay Csaba), Anya (Ling Emese), Mariska (Duhon Viktória), Zoli (Szűcs Péter Pál), Kornél (Kiss Henrietta), Rudi (Hegyi Norbert), Lala (Fodor András)

SZÉP ERNŐ: VŐLEGÉNY

(komédia)

A századforduló szecessziós világának, kicsit fülledt, kicsit groteszk erotikájának merőben új megvilágítását adja a „Lizsé" édesbús, szentimentalizmusáról és pesties humoráról ismert színműírója. A hagyományos hozományvadász-históriának és szerelmi történetnek új ízt ad a jellegzetesen pesti, kispolgári környezet, valamint az éppen köznapiságukban szokatlan hősök: a babakészítő-kisiparoscsalád, a focirajongó gimnazista, a karrierről álmodó, link fogorvos, a lóversenyező, öreg lump, a házasságszerző néni, aki a némafilmek mozijában zongorázik, és a háttérben az orfeumi éjszakák vidám és cifra nyomorúsága.

A Vőlegény a pénz komédiája. Fox Rudi csak a hozományért venné feleségül Kornélkát, aki tiszta szerelemre és boldog házasságra vágyik. Választania kell a kétségbeesés és az érzelem nélküli parti között, amiből huszárosan vágja ki magát a szerelem felé. Menekülnének mindketten: a század eleji Pest kispolgári életének kereteit akarják szétfeszíteni – messze maguk mögött hagyva a filléres, napi gondokat: a kifizetetlen bérű, sivár rendelőt, a címírást, a bérmunkában végzett babaruhavarrást, a megalázkodást a kölcsönkért krónókért. A nyers, nemegyszer karikaturisztikus szituációk komikuma, a remek karakterfigurák ellenállhatatlanul mulatságos forgataga mögül felsejlik a kispolgári szegénység bohémiával színezett bánata.

Nusi (Kerti Tünde), Pimpi (Orosz András), háttérben Rudi (Hegyi Norbert)

Mariska (Duhon Viktória), Gyengusné (Végh Ildikó), Kornél (Kiss Henrietta)

Édes Baba (Kispál Sándor)

A Vőlegény súlyos és aktuális témáról beszél lírai bájjal, játékos könnyedséggel, groteszk humorral: hogyan torzítja el a személyiséget a pénz utáni hajsza, a kilátástalanná vált szegénységből milyen ördögi furfanggal próbálnak kiutat találni a szereplők, hogy végre belássák, az igaz értéket mégsem elsősorban a pénz, hanem a tartalmas emberi kapcsolatok jelentik.

SZEIFNER FERENCNÉ ÍRÁSA A VŐLEGÉNYRŐL

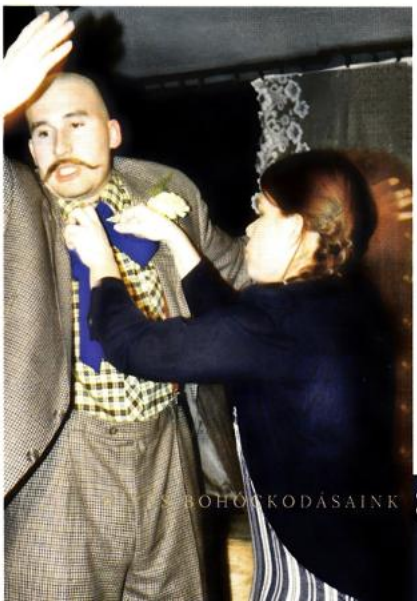
(részlet)

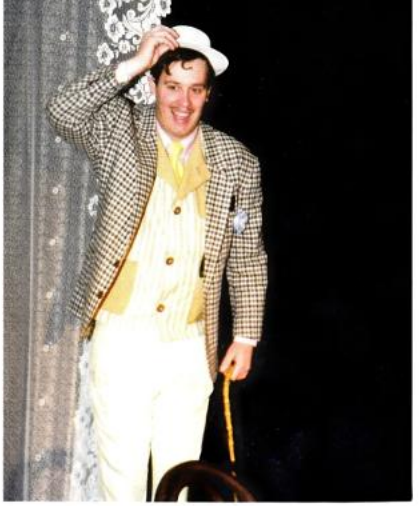
Az Ascher Színpad történetében a Vőlegény egyike azoknak a produkcióknak, amely leginkább emlékeztet egy főiskolai vizsgaelőadásra. Ennek titka elsősorban bravúrosan pergő ritmusa, tempója. Ezt rendkívül nehéz ilyen profi módon megcsinálni olyan darabnál, amely kavargó, szimultán cselekvésekből, egymást keresztező, gyors és gyakran abszurd dialógusokból épül fel. Szép Ernő teljes mértékig korának gyermeke, de vonzódása a groteszk, időként már-már a dadaizmusba hajló párbeszédekhez több évtizeddel előremutat – legalábbis Magyarországon.

A Vőlegény – miliődráma. Ami a darabban újszerű és izgalmas, az a bepillantás a 20. század eleji Pest polgári világának hétköznapjaiba. Látni a folyton zakatoló, százéves Singer varrógépet, hallani a régimódi írógép kattogását, amelyen a nagyfiú hol meghívókat, hol színházi szereppéldányokat gépel. Érezzük a flancos, a semmiből összeügyeskedett „ozsonna" hangulatát, bepillantást nyerünk egy század eleji fogorvosi rendelőbe. Mindez történelem, bár a történelemkönyvek nem tanítják.

A miliőhöz illeszkedik a nyelv, amely számomra még jobban felidézi a kor atmoszféráját, mint a tárgyak. A 20. század első évtizedeinek pesti, polgári zsargonja ez, a maga divatszavaival, sokszor csúnya és furcsa grammatikai tekervényeivel. Szép Ernő ennek a pesti rétegnyelvnek – amelyet a színpad számára ő fedezett fel – utánozhatatlan mestere. Minden elismerésem a szereplőgárdáé, akik ezt a semmihez sem hasonlítható, ma már muzeális értékű zsargont olyan természetes könnyedséggel használták, hogy teljesen elevenen szóljon, és ne

Papa (Csajtay Csaba), Mariska (Duhon Viktória)

Rudi (Hegyi Norbert)

kuriózumként hasson. Mindenesetre igen szerencsésen sikerült elkerülni a darab legfőbb veszélyét, az „émölgősséget".

*

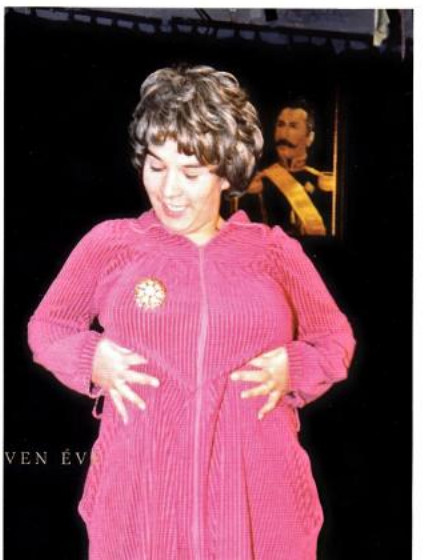
Ha valaki nekem szegezné a kérdést, melyik rész tetszett a legjobban a darabból, rövid gondolkodás után a zárójelenetre szavaznék. Itt színre lép egy eddig nem látott, néma szereplő, Édes Baba, a rossz útra tévedt Kornél gazdag rajongója. Édes Baba autója időnként sürgetőleg dudál odakint, intve Kornélt, hogy válaszút elé került. Ezt kifejezi a hangeffekt is, ezért nem kell a férfit a színpadra behozni, ha csak azért nem, hogy a kiváló mimikájú Kispál Sanyinak is jusson egy testhezálló néma szerep...

Így éreztem, amikor olvastam a darabot, de Timár Tibor rendezése láttán megváltozott a véleményem. A jó szándékú, gazdag, de bárgyú szerelmes figurája nemcsak humoros geg volt, hanem olyasmi, ami túlemel a darab naturális síkján. Édes Baba lehetne pusztán a nagylelkű, reménytelen szerelmes, akit kiütnek a nyeregből, ám ezt ő nem bosszúval, hanem nemes gesztussal viszonozza. (Ezt persze a kutya sem hinné el.) Érdekesebb megoldás valami abszurd „deus ex machinát" teremteni az egészből, akárcsak a Molière-vígjátékok utolsó felvonásában előrángatott gazdag nagybácsi vagy a király testőre, aki egy huszárvágással megoldja az összegabalyodott konfliktust.

Édes Baba pirosra pingált, jóságos ábrázatával úgy jelenik meg, mint valami cilinderes, jóságos Mikulás, akinek mindkét kezéből ajándékcsomagok csüngnek, akár a karácsonyfán. A legeredetibb rendezési ötlet azonban azt a motívumot fejlesztette tovább, hogy Édes Baba – néma szereplő. Sőt, nemcsak néma, hanem láthatatlan és hallhatatlan is. Énekel, de a hangja nem hallatszik – csak tátog a playbackre. Ott jár-kel a szobában, felaggatva a takaros kriszkindliket mindenüvé – a Papa sétabotjától kezdve a falon függő kampóig –, de a kutya sem vesz róla tudomást, még akkor sem, ha fellöki őket.

Úgy vannak vele, mint Bódogék Jézus Krisztus csodatételeivel az Adáshibában. Jelenete az egész happy endet valami álomszerű, abszurd szférába emeli, és ez nagyon jó. A zárás képi megoldásában ezt az is hangsúlyozza, hogy a tárgyak elveszítik valóságos funkciójukat. A csizmosolyú családi fotó valódi fényképezőgép nélkül készül, és a befejező tangóhoz Lala sétabottal és tollseprűvel húzza-fújja a talpalávalót.

Anya (Ling Emese)

SZÍNHÁZMŰVÉSZETI FESZTIVÁL, ASCHER OSZKÁR-EMLÉKGYŰRŰ MÁSODSZOR

A Rákoskerti Művelődési Klub igazgatójának ragyogó ötlete volt, hogy rendezzünk találkozót az Ascher Színpad tagjai, valamint hivatásos, félprofi és nívós amatőr művészeti csoportok között. A fesztivál két héten át, hétvégeken zajlott ünnepélyes keretek között. Ekkor adták át második alkalommal az Ascher-emlékgyűrűt, amelyet a csoport huszonötéves jubileumának tiszteletére alapított kerületünk önkormányzata.

Az idén a kuratórium az Ascher Oszkár-emlékgyűrűt a csoport legrégibb állandó tagjának és rendezőjének, az Ascher Oszkár Színpad 1995-ben kinevezett művészeti vezetőjének, Timár Tibornak ítélte oda.

Két nagyszerű vendégcsoportot sikerült meghívnunk a fesztiválra. Az első a Független Színpad társulata volt Gershe „A pillangók szabadok" című „keserédes vígjátékával". Ez nyitotta a fesztivált 1998. március 27-én, a színházi világnapon.

Másnap, március 28-án a Budapesti Kamaraszínház előadásában láthattunk két egyfelvonásos kamaradarabot: Karinthy Ferenc „Bösendorfer" és „Dunakanyar" című színdarabjait. Külön személyes vonatkozása az előadásnak, hogy az utóbbiban a női főszerepet hajdani tagunk, Pápai Erika játszotta. Sőt, ami a mostani alkalmat még jobban összekapcsolta a múltjával, az első „ascheros főszerepe": a Gellérthegyi álmok. Ugyanaz a szerző, ugyanaz a műfaj (kétszemélyes kamaradarab); a szereplő páros mindkettőben egy megnevezetlen férfi és egy nő, a téma középpontjában mindkét műben a magány áll.

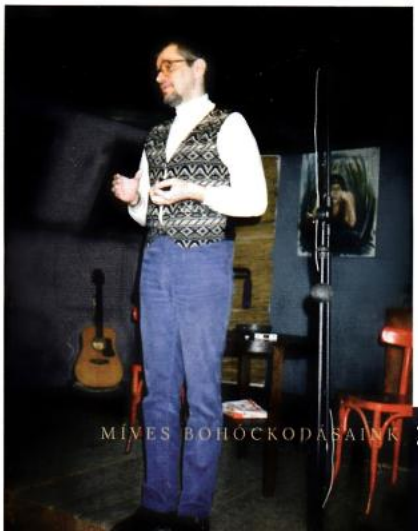
A fesztivál másik három napján saját repertoárdarabjainkat játszottuk (János király, A gamma-sugarak hatása a százszorszépekre, Vőlegény).

A fesztivál záróakkordja igen szép gesztussal ért véget. Hegyi Norbi, a Vőlegény címszereplője az utolsó meghajlásnál a nyilvánosság előtt gratulált a csoport nevében rendezőjüknek, Timár Tibinek a nemrég megkapott Ascher-gyűrűért. Tibi (szokása ellenére) a fergeteges taps közepette meghajolt, s elmondta, hogy ez a meglepetésszerű, szívből jövő gesztus még a kitüntetésnél is jobban esett neki.

„A fesztivál előadásain a kultúrház előtti parkolópályán egy talpalatnyi hely nem sok, annyi sem maradt. Tódult a közönség a főváros és a kerület legkülönbözőbb pontjairól. Még néhány rákoskerti is akadt közöttük – néhány lelkes próféta a saját hazájában. Ám a többség nem innen jött. Vajon mikor fogja a helybeliek többsége megérteni, hogy ez a színház, ez a kultúrház az övék? Javíthatatlan optimista vagyok, és hiszek abban, hogy – talán egy kicsit a mi közreműködésünk eredményeképpen is – hamarosan eljön az idő, amikor a rákoskertiek is felfedezik Rákoskertet." (Sz. Cseténi Anikó – Kerti Levél, 1998. június)

A színházművészeti fesztivál kerületünk polgármestere, valamint a XVII. kerületi Önkormányzat művelődési és tájékoztatási bizottsága támogatásával jött létre.

Timár Tibor – kezében az Ascher-gyűrűvel – megköszöni a bizalmat és a megtiszteltetést

(ASCHER) OSZKÁR-DÍJ

Új, hagyományteremtő mozzanata volt az 1997/98-as évadot lezáró társulati ülésnek: az (Ascher) Oszkár-díjak kiosztása. Hét kategóriában szavazott a tagság: a legjobb férfi és női főszerepet, a legjobb férfi és női karakterszerepet, valamint a legjobb férfi és női epizódszerepet kellett titkos szavazással eldönteni. A hetedik kategória kissé meghatározatlan tartalmú, éppen ezért izgalmas: „Az évad meglepetése".

Íme az első Oszkár-díjasok listája:

Legjobb férfi főszerep: Csajtay Csaba (Csuszik Zsiga alakításáért a Vőlegényből)

Legjobb női főszerep: Lukács Klára (Beatrice Hunsdorfer alakításáért a „Gamma-sugarakból")

Legjobb férfi karakterszerep: Csányi S. Csaba (Pandulpho bíboros alakításáért a János királyból)

Legjobb női karakterszerep: Szabó Szilvia (Tillie alakításáért a „Gamma-sugarakból")

Legjobb férfi epizódszerep: Váradi Gábor (Lajos dauphin szerepéért a János királyból)

Legjobb női epizódszerep: Végh Ildikó (Gyengusné megformálásáért a Vőlegényből)

Az évad meglepetése: Váradi Gábor (fent említett alakításáért), valamint Kispál Sándor (Édes Baba epizódjáért a Vőlegényben)

A dekoratív kivitelezésű oklevél mellett a díjazottak méltán lehettek büszkék arra, hogy ez a díj „ascheros" társaik elismerését és megbecsülését jelenti.

(Az Oszkár-díjak átadására a későbbi évek folyamán még többször sort kerítettünk.)

1998–1999

SZÍNJÁTSZÓ TÁBOR SZÁLKÁN

Szeifner Ferencné beszámolója (részlet)

Hosszú évek múltán felelevenedett a színpad évtizedes hagyománya: ismét tartottunk színjátszó tábort a nyár folyamán. A helyszín: Szálka, festői kis település a Dunántúlon, Szekszárd közelében, amerre az alföldi vidék a dombsággal találkozik. Két szép tava is van, de fő érdekessége a művészeti alkotótábor, amelyet magánerőből alapított egy lelkes család. Ma, amikor mindenki a gyors meggazdagodásra hajt, egy domboldalon tizenkét fehér, négyszemélyes házacskából, két meleg vizes zuhanyzóból álló kis üdülőtelepet hozott létre ez a család művészetkedvelő, táborozni vágyó amatőr együtteseknek. Az L alakú, tornácos-cseréptetős, meszelt épület hajlatába még kis korláttal elkerített, csempével kövezett szabadtéri színpadot is építettek emelkedő nézőtérrel. A házigazda főzött a táborozóknak a helyi iskola szakácsnője segítségével – bőségesen és pazarul.

Miért tartották fenn ezt a tábort, amelyből számításaim szerint telt ház esetén sem haladta meg sokkal a bevétel a ráfordított költségeket? Ezt hívják a szó legnemesebb értelmében lokálpatriotizmusnak. A falatnyi kis településre, ahol nemrégiben az általános iskola felső tagozata is megszűnt – lévén, hogy mindössze húsz gyerek van a faluban –, fel akarták halmozni és idevonzani az önszerveződő magyar közösségekből ápolt kulturális örökséget.

Afféle nemzetközi kulturális találkozók helyszínévé akarják kifejleszteni a csöppnyi tábort. És ez nem divatos frázis: velünk együtt három amerikai kislány táborozott ott két tolmáccsal, akik azért jöttek ide,

hogy a magyar népművészetet tanulmányozzák; kipróbálják a gyöngyfűzést, korongozást, virágkötést avatott szakemberek vezetésével. Mindezt mi is kipróbálhattuk, bár félek, hogy cserépedényeink egyelőre még nem kerülnének múzeumba.

A tábor 1998. július 20-tól 27-ig tartott. Emberpróbáló forróság volt, amikor megérkeztünk – nem csoda, ha a berendezkedés után a társaság első dolga volt, hogy felfedezze a szálkai tó nyújtotta fürdési lehetőségeket. Legtöbben csak megmerítkeztünk a hűs és meglehetősen mély vízben, de akadtak olyan vállalkozó kedvű egyének, akik azonmód át is úszták a tavat. Utólag vettük észre a kiírást: „Fegyverrel és kutyákkal őrzött halastó – fürödni szigorúan tilos!"

Termetes halakat ugyan láttunk fickándozni időnként, szerencsére kutyát vagy fegyverest egy szálat sem. Egyetlen kutyát ismertünk meg egész táborozásunk alatt: Dobcsányit, a háziak kis fehér, keverék kutyusát, de az sem volt nevezhető kimondottan vérebnek. Ami pedig az úszóbajnokok félreértését illeti, hamarosan felfedeztük a forrását – körülbelül negyedórára a halastótól, egy keskeny földgáttal elválasztva volt a faluban egy másik tó is, ahol valóban kedvükre lubickolhattak a fürdőzők.

A foglalkozásokhoz – kulccsal a nap bármelyik órájában – megkaptuk a helyi kultúrotthont, ahol még színpad is volt eredeti súgólyukkal! Az első foglalkozáson egy Kosztolányi-humoreszkkel dolgoztunk, melynek lényege, hogy különféle színházi beosztásokat és szerepköröket különböző állatkarakterekhez köt. Ezeket a kapcsolatokat kellett felfedezni és megindokolni. A játék igen hasznos volt olyan szempontból, hogy sokan itt ismerkedtek meg bizonyos hagyományos színházi szerepkörökkel és fogalmakkal: például hogy mi a dramaturg, a szubrett, a drámai szende, a buffó.

Kedden este a helyi népi együttes sváb táncokat adott elő a tábor színpadán, aztán meghívták a mieinket is, hogy ropják velük. A lányok félénkebbek voltak, de a fiúk úgy járták, mintha mást sem csináltak volna világéletükben.

Szerdán egész napos kirándulásra mentünk az amerikai vendégekkel Szekszárdra és Pécsre.

A csütörtöki, ebéd utáni foglalkozás érdekes és tanulságos színfoltja a tánctanulás volt. Vendégünk volt ugyanis a szegedi egyetemről Pétery Melinda, aki latint és koreográfiát tanul, s aki a „mesterségét" nagyon érti, hisz két óra alatt betanított egy nagyon mutatós, groteszk és nem is túl könnyű színpadi táncot egy olyan társaságnak, aki ehhez abszolút kezdő volt. (Sajnos, a társaság fele túl melegnek érezte az időt az intenzív mozgáshoz, másik fele meg menet közben kidőlt. Így a mutatós kis táncprodukció végső soron hat ember munkájára épült. A többiek inkább súlyemelésben jeleskedtek – mármint a söröskorsókat emelgették – kedvenc kocsmánk udvarán, elanyira, hogy más kocsma nem is volt a faluban.)

Esténként nagy muzsikálás folyt. Orosz András és Hegyi Norbi gitárt hoztak, Váradi Gabi pedig elcipelte Pestről Szálkára újonnan kapott tamtamdobját. Sokszor már az éjfélt is elütötte, még mindig zengett a faluban a „Kispál és a Borz". A zenekar nevet is kapott: Otto Katz együttesnek keresztelte el a tagok találékony fantáziája – a Svejk ismert tábori lelkészéről, aki szintén nem vetette meg az alkoholt.

A csütörtöki foglalkozáson összefüggéstelen mondatokat írtunk fel cédulákra, mint például „Jé, feketére festetted?" vagy: „Ne nyisd szét, mert belátnak!" – ezekből minden csoport húzott négyet, s felhasználásukkal összefüggő kis történetet kellett eljátszani. Az ascherosok az amerikaiakkal

Táncház a sváb népi együttessel

Pétery Melinda táncot tanít

együtt éjjel háromig táncoltak a kocsma udvarán. Egy csapat lelkes őrült már napok óta az udvarra kicipelt matracán aludt, mert a meleget éjszaka sem lehetett kibírni. Aznap viszont hajnalban kiadós vihar támadt, és mindenki menekült vissza a házba, mielőtt bőrig ázott.

Itt az a szokás, hogy a búcsúzás előestéjén a művészeti csoportok kis műsort adnak a helybelieknek. Csak akkor rémültünk meg, amikor pénteken kiderült, hogy a másnapi műsort már a pécsi rádió is bemondta, és jön a szekszárdi polgármester meg Szálka apraja-nagyja. Nem hozhatunk szégyent a színpadra, és nem okozhatunk csalódást házigazdáinknak. Lázasan összeírtuk, kinek milyen kész anyag van a tarsolyában. Meglepően sok volt. Csak a szánkat kellett kinyitni, s máris került a könyvtárból Karinthy-kötet, hogy felfrissíthessük a Tegezést, mozgósítottuk a zenekart is. Pétery Melinda volt az egyetlen, aki annyira készült a fellépésre, hogy kétféle jelmezt is hozott magával: egy keletieset meg egy spanyolosat. Két szám már megvan, a zenekar kétszeri beiktatásával négy. Mindenki beleadott valamit a „közösbe", végül a műsor valamivel meg is haladta az egy órát. A konferálást magamra vállaltam. Már esteledett, reflektorok is kerültek, a domboldalba épített padsorok színültig megteltek. A visszhang egyöntetűen kedvező volt, a meleg helyzet – hála a tagok rutinosságának és vállalkozó kedvének – szerencsésen megoldódott.

Részlet a tábori műsorból: elöl a „zenészek": Hegyi Norbert, Orosz András, Váradi Gábor, Pétery Melinda, hátul az énekesek: Duhon Viktória, Kalán Erika

HALOTTAK NAPJÁTÓL ADVENTIG

(irodalmi összeállítás)

Szeifner Judit kommentárja

A Rákoskerti Művelődés Ház felkérte csoportunkat, hogy működjék közre „utóhalottak napi" műsorában. Az ötletet közvetlenül egyik jelentkezőnk emlékezetes felvételi vizsgája adta, aki fiatal kora ellenére láthatólag intenzíven foglalkozik a halál témájával. Akkor kérték fel, hogy néhány társával vegyen részt a tervezett műsor összeállításában. Az eredmény: nyolc-tíz „ascheros" létrehozott valami igazat és bensőségeset rendezői asszisztálás nélkül, a legnemesebb „amatőr" módon, csak úgy, a maguk örömére.

A kis spontán összeállítás kamaszkori emlékeket ébresztett bennem – a balatonszárszói kirándulást a szemesi táborban, amikor minden előzetes megállapodás nélkül elkezdtünk verseket szavalni Latinovits Zoltán sírjánál, letettük, mint a virágot a művész emlékének adózva.

Ezúttal kértek két-három verset a halál témaköréből, és spontán összeállt egy kis önkéntes csapat, ki-ki beleadva saját tudását – verseket mondtak, kuplékat énekeltek vagy hangszeren játszottak.

Az 1970-es években ez a fajta együttlét természetes volt az „Ascherban", manapság azonban a kor szelleme nem kedvez a költészetnek. A művészettel való intim kapcsolatot felváltották a csábító szereplehetőségek (ez sem kisebb értékű, csak más), esetleg néhány esztendővel ezelőtt természetesebbek voltak az önfeltárulkozó, egyéni előadóestek, ahol az előadóé volt a főszerep, a műalkotás csak ürügy volt az önvallomásra, a kitárulkozásra, ami egyébként minden ember belső igénye.

Itt azonban az előadó személyisége a szerző személyisége mögé szorult. Valami nagyon szépet visszahozott a múltamból, amit Ascher Oszkár így fejezett ki: „Szeresd önmagadban a művészetet, ne önmagadat a művészetben!" Hasonlóan gondos szeretetet és igényességet tapasztaltam a szépen és egyénien megkomponált színpadképben, amely virágokkal, gyertyákkal és nyers ágakból összetákolt keresztekkel fejezte ki az est hangulatát.

KINCSESTÁR

(irodalmi összeállítás)

Szeifner Ferencné írása (részlet)

Az Újlak Utcai Általános Iskola új színpadot avatott, a megnyitó ünnepi műsorát pedig három stúdiósunk állította össze és adta elő „Kincsestár" címmel. Valóban az volt. Három fiatal tagunk azokból a művekből válogatott, amelyek tudásuk, lelkük legjavának kincseit képezik. A műsornak nem volt különleges koncepciója, és éppen ettől vált hitelessé, különlegessé – tarka volt, mint egy csokor vadvirág. Drámai hangú költemények váltakoztak humoreszkekkel, Romhányi és Ady, Babits Mihály és a nápolyi kisdiák dolgozata, József Attila gyönyörű Flóra-verse és Karinthy Frigyes „Miskároló" című irodalmi paródiája kitűnően megfértek egymás mellett. Egyetlen „rendezői" elv egységesítette az összeállítást – egy asztalkán különböző vastagságú gyertyák égtek, s a szereplők minden műsorszám után elfújtak egyet.

Stúdiósainknak nem ez az első ilyen jellegű műsoruk – nagy sikerrel léptek fel a Bethesdában, és hasonló volt az adventi összeállítás is. Teljesen egyedülálló a csoport történetében, hogy három stúdiós kezdi átformálni (pontosabban egész új irányban bővíteni) a színpad arculatát; megteremteni az alapját valamiféle „irodalmi kávéháznak" olyan képlékeny összeállításokkal, amelyeket bárhol, bármikor, akár egy lakószobá-

ban elő lehet adni mindenféle külsőség nélkül, mintegy ráadásul a kellemes együttlétre, mégis elhintve az irodalom magját az emberek lelkében. Valamikor, az 1970-es években ez bevallott célunk volt, de később valahogy feledésbe merült.

A műsor után a helyi rádió interjút készített néhányunkkal. Bennem a legmélyebben Pethe Zsolt nyilatkozata maradt meg. Arra a kérdésre, van-e valami színészbabona arra a különleges helyzetre, ha valaki először lép fel egy új színpadra, ezt felelte: „Mindenkinek a magáé. Én megcsókolom a színpad deszkáit. Ezt is megcsókoltam."

BULGAKOV: ŐFELSÉGE KOMÉDIÁSA

(színmű – a Rigel Színpad előadása)

Bulgakov híres drámája Molière-ről a király és a művész ellentmondásos viszonyát mutatja be. Molière XIV. Lajos támogatására építve akarja színre vinni nagy művét, a Tartuffe-öt. Csakhogy nem veszi figyelembe: a hatalom kiszámíthatatlan.

MOLIÈRE, AVAGY ŐFELSÉGE KOMÉDIÁSA

Sz. Csetényi Anikó rendezői előtanulmánya (részletek)

Bulgakov, az 1920-as, 1930-as évek sokáig tiltott, később fanyalogva tűrt, híres orosz írója szinte minden darabjában a tehetség és a hatalom viszonyát boncolgatja, így híres Molière-drámájában is. A háttérben a szerző személyes élményanyaga áll –igazán soha nem tisztázott, ellentmondásos viszonya Sztálinnal. Bulgakov jó pár évig Sztálin kedvenc színpadi szerzője volt, minden létező kitüntetést és támogatást megkapott; a hivatalos sajtó dicshimnuszokat zengett róla. Azután egyik napról a másikra kiesett a pikszisből. Haláláig nem volt sejtelme, miért. Voltaképp szerencsésnek mondható, hisz nem akasztották fel, nem küldték a Gulagra, még csak elmegyógyintézetbe sem zárták, mint legismertebb hősét, a Mestert. A maguk módján humánusan bántak vele. Tudták, hogy számára éltető levegő a színház, a munka; mindig hagytak is neki annyi

Elöl: a „Félszemű" (Csányi S. Csaba), Molière (Horváth Tibor), hátul: Charron (Székely István), Bouton (Horváth Imre)

Armande (Bíró Zsófia), Molière (Horváth Tibor)

levegőt, hogy meg ne fulladjon, de annyit, hogy egyszer jól teleszívhassa a tüdejét, soha. Egyik darabot a főpróba után, másikat a bemutató után tiltották be, munkásságát megsemmisítő kritikák özöne támadta vagy agyonhallgatták.

Nem nehéz felfedezni kettejük viszonyát Molière és XIV. Lajos konfliktusában. A kérdés lényege: építhet-e a művész a diktátor mecenatúrájára? A nemleges válasz nem is olyan egyértelmű, mint elsőre gondolnánk. Egy diktátor nem szükségképpen gonosz, beszűkült vagy műveletlen. XIV. Lajos pazarlásig menő bőkezűsége a művészettel, nem utolsósorban a színházzal például közismert.

Egy tény: Bulgakov Molière-je ambivalens személyiség. A hangsúly tologatható: „Nagy művész volt, de esendő ember!" vagy: „Esendő ember volt, de nagy művész!" – az ellentmondás megmarad. Mert a művész fogalma minőségileg többet jelent, mint a zseniális íróé vagy színészé. Művésznek lenni hitvallás (vagy egyszerűen vallás?), mindenesetre a személyiség leglényege. És Molière művész volt, a szó legnemesebb értelmében.

Molière be akarja mutatni élete fő művét, a Tartuffe-öt, de a jezsuita hatás alatt álló, politikai hatalma teljében levő egyház hihetetlen ellenállást tanúsít – a rágalmazástól a kiátkozásig minden fegyvert hajlandó bevetni. Ezt a falat csak egyetlen módon lehet áttörni: az abszolút uralkodó segítségével. A támogatást Molière a király túlzásba vitt magasztalásával, rajongásig menő hódolattal igyekszik meghálálni és kiérdemelni. Csakhogy a hatalom az eladott tehetségért hamis pénzzel fizet.

A gonoszság nem tartozik törvényszerűen a zsarnokság arculatához, lételeme viszont a kiszámíthatatlanság. Alaptermészete, hogy állandóan bizonyítékot akar nyerni saját hatalma korlátlanságáról. A morál, a logika, a legszorosabb emberi kötelékek törvényeit azért hágja át újra meg újra, hogy megbizonyosodjék: ő ezt is büntetlenül teheti. A király nem tartozik semmilyen tettére magyarázattal, a királytól nem lehet

XIV. Lajos (Frech' Gábor), Charron (Székely István)

követelni semmit. Csak egyre nem gondolt a zseniális mester, amíg felhőtlenül sütkérezett az uralkodó kegyeiben: hogy ez az állapot kizárólag az uralkodó kényekedvétől függ. És még valami: XIV. Lajos bármennyire kedveli őt, nem fog a kedvéért szakítani uralma fő bázisával, az egyházzal.

De valóban tragikus vétség volt-e a hajbókoló udvaronc szerepének felvállalása egy nemes, fontos cél érdekében? Veszedelmesen kísért a „Tóték" alapkérdése a kompromisszum határairól. Vagy egyszerűen a nagy ember jellemgyengeségének vagyunk tanúi? Igaz, keserű haraggal vádolja önmagát, ám minden önvád mélyén az önigazolás kísérlete is ott bujkál. Hisz Molière csak a királyi kegy elvesztése és a Tartuffe betiltása után borzad el a tökélyre vitt talpnyalástól. Ám – ad absurdum – az sem kizárt, hogy valóban, szívből szerette a királyt, hitte, hogy „a király más, mint a környezete", csak a fájdalmas csalódás nyitotta fel a szemét, az fordította rajongását gyűlöletté. (Mindkét értelmezés megáll a lábán, s én szeretném is a színészre hagyni a választás jogát. A lényegen ugyanis egyik sem változtat: a hatalom legveszélyesebb ellensége az egyéniség és a tehetség, még akkor is, ha ezt sem a diktátor, sem a tehetséges ember nem veszi észre.)

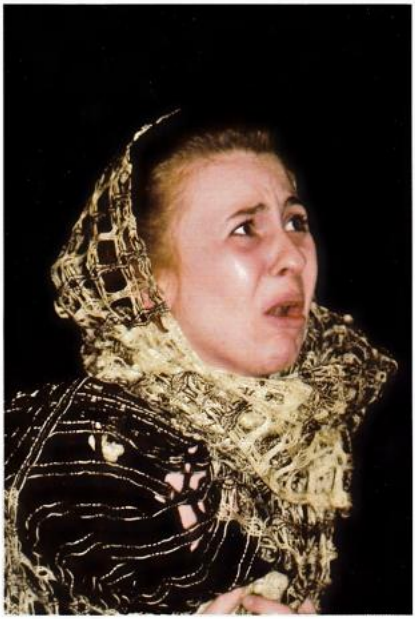

Rivaille (Kiss Noémi)

Lépten-nyomon feladja büszkeségét a király előtt, és csak gondolatban védi meg saját igazát, de egy igazságot sohasem tagad meg, ami a Palais Royal színpadának függönyén túl hangzik el. Halála a Képzelt beteg előadása közben úgy hitelesíti visszamenőleg egész életét, mint Petőfiét Segesvár.

S még egy dolog szóljon a mentségére! A diktatúra közegében, ahol a törvény nem védi az egyént, mindenki úgy védekezik, ahogy tud. Az árulás úgy átszövi ezt a világot, mint a rák – nem igaz, hogy az egyén minden helyzetben képes megőrizni jellemének tisztaságát, és ellenállni akár a fenyegetésnek, akár a vízcsapból is csorgó propagandának! Az árulás a darab egyik vezérmotívuma.

Madelaine (Jenei Mónika)

KERTÉSZ ÁKOS: NÉVNAP
(komédia)

Három házaspár sorsa bontakozik ki előttünk egy névnapi buli alkalmából. A névnap megrészegülő hangulatában elszabadulnak az indulatok, feloldódnak a gátlások, a főszereplők egymásnak és önmaguknak elhazudott, kicsinyes sztereotípiáit felváltják a kendőzetlen érzelmek – hol lírai vallomások, hol hisztérikus dühkitörések formájában.

Az előadás szórakoztatva akarja megrendíteni a nézőt, s bemutatni, hogy a középgenerációban milyen mély sebeket hagy az elszalasztott lehetőségeket, elveszett illúziókat már nem is kergető, önemésztő „látszatboldogság".

A premiert a színházi világnapra, 1999. március 27-ére időzítettük.

A NÉVNAP BEMUTATÓJÁRÓL
Szeifner Ferencné gondolatai (részletek)

A naturalizmus nem mindenkihez áll egyformán közel – akárcsak az absztrakt színház. Az 1970-es évek elejének sivár, lepusztult világa, a kispolgárrá tollasodó melósok sörben ázó, obligát lerészegedésbe torkolló, ünneptelen ünnepei nem mindenki számára jelentenek olyan élményszerű színpadi témát, mint Kertész Ákosnak, a Névnap szerzőjének. Ám akár közelinek, akár távolinak érezzük a közelmúlt neorealizmusát, azt mindenkinek el kell ismernie, hogy Timár Tibor nagyszerűen valósította meg a legújabb rendezésében.

A lécekből összetákolt ajtókeretekkel látványossá szabdalt komor, de kifejező színpadtéren megelevenedett a magyar valóságnak egy szelete – az ócska, de a maga ko-

Varga Lehel (Csajtay Csaba), Víg Gusztáv (Hegyi Norbert), Mazur László (Orosz András)

Víg Gusztáv (Hegyi Norbert), Ilona (Ling Emese),

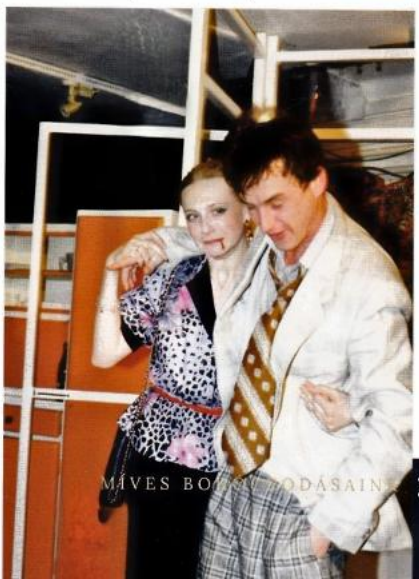
rában divatos, narancssárga kredenccel, a kockás viaszosvászonnal fedett hokedlikkel és konyhaasztallal, a műanyag tányérokkal, a kis Lehel hűtőszekrénnyel, a satuval, a gázrezsóval, a lavórral, a zománcozott kannával, a száradó ruhákkal mind-mind egy tovatűnt, bájtalanul józan korszak kellékei. Az átlagember nem nyomorog ugyan, de a mindennapi gürcölés, a megélhetési gondok, az áruhiány kilúgozták belőle „a lélek balga fényűzését". A lelki-szellemi igénytelenséget a rendezés kitűnően érzékeltette a színpadon. A látvány hamisítatlanul megteremtette a kor hangulatát.

A magyar nótás murizás, részeg ellágyulások közepette borzalmas emberi sorsok lepleződnek le. Ha egyetlen szóban akarnám összegezni a darab témájának aktualitását, az „önsorsrontás" lenne a legmegfelelőbb. Az árnyalt, korhű miliőfestés közegében ez teremt valóságos, örök érvényű drámát.

Számomra a Névnap problémavilága erősen rokon Kertész Ákos legközismertebb művével (amit évekkel ezelőtt be is mutatott a csoportunk), a Makrával. Mindkettő az emberről szól, aki elfojtja a saját egyéniségét, hogy környezete befogadja őt, ám a tragédiát éppen azzal idézi elő, hogy eléri célját. A Makrában a tragikus kifejlet – az öngyilkosság – látványosabb zárás, mint itt, a Víg házaspárnál, akiknél az élethazugság végtére is csak az ezrek által megélt, szürke infernót eredményezi. Ki tudja, melyik a szörnyűbb? Makra erős, kemény fa, akit derékban roppant ketté az önsorsrontó életvitel; Ilus fakó kis fűszál, aki életében egyszer megtapasztalta, milyen öröm egy frissítő zápor után harsogva kizöldülni – utána újra megszárad, eltapossák, de azért különös tragédia nem történt, a fűszálak könnyebben túlélik a dolgokat.

Ki mondja meg, hogy reménykeltőbbé vagy vigasztalanabbá teszi Ilus sorsát, hogy felvillant előtte egy emberszabásúbb kapcsolat lehetősége? Ki mondja meg, volt-e valami értelme a lázadásának, ha végül mégiscsak visszatér hullarészeg férjéhez, össze-

Aranka (Kerti Tünde), Mazur László (Orosz András)

Aranka (Kerti Tünde), Bözsi (Lukács Klára)

sány megjegyzések, a kispolgári életelvek mind-mind gazdára találnak, ha nem is ilyen szélsőségesen, de mire elfogy a bor, a különbségek jórészt elmosódnak. Ez a „deja vu-élmény" volt érezhető a nézőtéren is, amikor – túl a színházi élmény értékelésén – a szereplőket újra meg újra viharosan kitapsolták.

Mert sokat változott a világ az 1970-es évek óta, de az önsorsrontó, emberi ostobaság túlélte a rendszerváltást.

Ilona (Ling Emese), Juli (Váradi Virág)

takarítva a névnapok szemetét? A Juli-féle életvitel lehetőségével akkor találkozik (minden gyakorlati következmény nélkül, persze), amikor Juli maga már kiábrándul belőle, és azon töpreng, vesz egy teknősbékát vagy hörcsögöt, hogy ne legyen a váltakozó férfiak között olyan istentelenül magányos.

A közönség reagálása igen kedvező volt. Miközben jókat derültek az ismerős helyzeteken, sokakat szíven ütött a darab ma is élő igazsága. Feleslegesnek bizonyult az aggodalmam, hogy az a réteg, akiről a darab szól, nem jár színházba. Vagy talán egy értelmiségi család nem élhet így? Jaj, dehogynem! Az idétlen viccek, az elkopott frázisok, a nótázás, a hímsovinizmus, a kétértelmű, har-

Varga Lehel (Csajtay Csaba), Bözsi (Lukács Klára)

STÚDIÓVIZSGA '99

Szeifner Judit a stúdióvizsgát rendhagyó módon úgy állította össze, ahogy az a világon a legtermészetesebb: azokból a stúdiógyakorlatokból és etűdökből, amelyekkel év közben foglalkoztak a képzés során. A bemutatón persze nemcsak az újonnan felvettek vettek részt, hanem azok a tagok is, akik önként csatlakoztak egy esztendőn át a foglalkozásokhoz. A hagyományos színpadi jeleneteken kívül voltak magánszámok, azonkívül a legkülönbözőbb etűdök, kétféle táncjáték. Nagy sikert arattak a stílusgyakorlatok: egyik egy rajzfilmparódia, a másik „A gaz csábító" című „némafilm", ahol a szereplők szögletesen felgyorsított mozgással játszották el a sztorit. A stúdió egyik tagja önálló rendezésre is vállalkozott: különféle karaktereket hozott össze egy vasúti kocsiban, akik különféleképpen reagálnak egy felidézett vasúti balesetre.

Megállapíthatjuk, hogy évek óta talán ez volt a legkreatívabb stúdióvizsga.

Ezután következett az est másik fénypontja: az (Ascher) Oszkár-díjak kiosztása (immár második alkalommal). A díjakat a tagság szavazatai alapján az évadban nyújtott legjobb színészi teljesítmények alapján osztottuk ki.

RENDKÍVÜLI STÚDIÓFOGLALKOZÁS

Szeifner Ferencné írása

Szeifner Juditnak, aki a Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola drámapedagógiai szakát végzi, le kellett adnia a főiskolán egy anyagot videókazettán egy foglalkozásról, amelyet ő vezet. E célra az ősz folyamán újra összehívta tavalyi stúdióját.

A foglalkozás fő témája: ellentmondásos érzelmek megjelenítése a színpadon. Különös hangsúly jutott az arcjátékkal történő

Mozgásfantázia a stúdióvizsgán (középen Kerti Tünde)

kifejezésnek. Az alapötletet az Egy szerelem három éjszakájának egy jelenete adta: egy katonaszökevényt szembesítenek a szerelmével, s a vizsgálóbíró a lány reagálásából próbál következtetni az elfogott személy kilétére. Tehát egy megszületö, spontán érzelmet gyors helyzetfelismeréssel el kell fojtani. Egyetlen mondat hangozhat el: „Nem ismerem ezt az embert."

Ezt a gyakorlatot egy másik, némileg hasonló követte. Egy ambivalens érzést kellett kifejezni ugyancsak maximum egy mondattal egy sarkított szituációban, majd – mintegy lassított felvételi technikával – el kellett játszani a szituációt megelőző és az azt követő pillanatot, természetesen folyamatos játékká összekapcsolva a három villanást. Nagyon szép, elvont, költői megoldások születtek: például a híres sztár vagy manöken a kamerák keresztttüzében állva megpillantja hajdani szerelmét, az egyszerű sofőrt, s egy pillanatig döntési helyzetben érzi magát: visszatérjen a régi életéhez, vagy szakítson vele, és folytassa az útját.

A legeredetibb ötlet talán: valaki az élet vize partján hezitál, vállalja-e az örök életet vagy sem (a lányok a hullámok, akik kínálják).

Judit stúdióinak záró mozzanata mindig az volt, hogy a tagok körben álltak, és egy mondattal vagy szóval kifejezték, mi az, ami aznap a legjobban megmaradt bennük. A legfontosabb élményt ezen a foglakozáson így lehetett szavakba önteni: „Újra együtt!"

1999–2000

SZÍNJÁTSZÓ TÁBOR ISMÉT SZÁLKÁN

Szeifner Ferencné beszámolója (részletek)

Az 1999-es színjátszó tábor augusztus 7-től 12-ig tartott. Ismét Szálkán, a régi, ismerős házikókban... Úgy tűnt, minden változatlan: a tó, a gólyafészek – legfeljebb a koszt romlása jelezte az életszínvonal hanyatlását, s azt a törekvést, hogy az árakon ne kelljen változtatni. Soha még ennyien nem voltak a színjátszó táborban – az amerikai turnén részt vevő énekkarosokon kívül alig hiányzott valaki. Persze, volt azért jövés-menés – a nyár már csak ilyen –, de az utolsó nap kivételével talán mindvégig telt ház volt. Az Otto Katz zenekar most sem hiányzott a gitárokkal és tamtamdobbal, de az idén nem szerepeltek nyilvánosan. Sokan biciklivel jöttek! Jellemzője volt a tábornak, hogy a tagok közül sokan gyerekekkel érkeztek. Az idő – egy nagy záport leszámítva – ragyogó volt; kiválóan alkalmas a strandolásra. Voltak napok, amikor el sem fértünk volna – szerencse, hogy volt, aki sátrat is hozott magával.

Az első két nap a szokásos dagonyázással telt el, de hát az is kell néha: feszített évet tudtunk magunk mögött. Timár Tibi a Jó estét, nyár... dalait-táncait próbálta, én a lekötött két előadásra készültem. Minden létező segítséget megkaptunk a helybeliektől, nemcsak a szervezés volt kiváló; egy újságírónő kijött riportot készíteni velünk valamelyik pécsi laptól.

A hagyományos értelemben vett foglalkozás csak egy volt: inkább játékos, vidám bolondozás volt (például stílusjátékok), elmélyültebb dolgokra nem futotta a társaság

Jelenet a Tóték szálkai, szabadtéri előadásából: Őrnagy (Horváth Imre), Mariska (Ling Emese), Tót (Hegyi Norbert), Ágika (Vetési Zsófia)

energiájából, ami nem is baj, hiszen nyaralni jöttünk.

Augusztus 11-én Szálkán éltük meg az évszázad nagy eseményét, a teljes napfogyatkozást. Mindenki hozott garantáltan tesztelt védőszemüveget, a szülők mégis minden pillanatban aggodalmasan figyelmeztették gyerekeiket a napba nézés veszélyeire. Először ki sem akarták őket a bungalóból engedni, de azután persze szépen, lassan valamennyien kiszivárogtak. Én vettem észre elsőnek, hogy a Hold beleharapott a Napba. Mindenki rémülten hördült rám, amikor egy pillanatra levettem a szemüveget, hogy legalább azt lássam, hol a Nap.

Senki nem tudta kivonni magát a különös kísérőjelenségek hatása alól – például hogy a madarak olyan alacsonyan repültek, a kakasok kukorékolni kezdtek, sőt még azt is a „csodák" közé sorolták némelyek, hogy Dobcsányi, a kutya (ő is a régi) felvakkantott, és utána bebújt a házába. (Bevallom, engem ez kevésbé rázott meg – hallottam már kutyát ugatni, és láttam már aludni, pedig nem is volt napfogyatkozás.) A teljes sötétség állapota és a fantasztikus, ezüst napkorona megjelenése azonban tényleg egészen csodálatos és rendkívüli volt. Különös nyomatékot adott neki az a tudat, hogy ilyet soha életünkben nem fogunk többet látni.

Ritkán fordul elő, hogy a természet gazdagabb és festőibb díszletet alkot egy darabhoz, mint a leghíresebb díszlettervező. Szálkán ez történt a Tóték augusztus 10-i előadásán. A háttérben a dombok koszorúja, a szép kis falusi házak, a csillagos ég, az erkélyszerű kis szabadtéri színpad virágokkal díszített kőpárkánya, még a kiszögellő kis ficak is a cserepes tornyocskával – mintha Tóték otthonához tervezték volna. Nagyon szép, kissé stílszerűen megkopott, szalmafonatú székeket is találtunk az előadáshoz.

Közvetlenül a Tóték utáni napon, augusztus 11-én este rendeztük azt a vegyes műsort, amelyet részint a stúdióvizsga anyagából, részint Kerti Tünde, Horváth Kristóf és Pethe Zsolt önálló estjének anyagából válogattunk össze. Nagyon kellemes meglepetést jelentett, hogy ugyanolyan telt ház volt, mint az előző napon. A Tóték jó propagandát csinált a csoportnak, és úgy tűnik, a közönség hálás volt. Ennek a régi-új összeállításnak a „Kincsesláda" címet adtuk. A műsort én konferáltam.

AKTUÁLIS FEJLESZTÉSEK, A FELÚJÍTOTT ASCHER OSZKÁR SZÍNPAD ÁTADÁSA

Az Önkormányzat vezetői, a helyi képviselő, a kultúrház vezetője meg az Ascher Színpad jó pár tagja fehérasztal mellett ült össze 1999 januárjában a színpad anyagi gondjainak megbeszélésére. Sok gyümölcsöző ötlet és ígéret született: elsődlegesnek a világítás, a raktározás és a tatarozás gondjaihoz kértünk segítséget.

Nem bizonyult hiábavalónak a társulat és a kerület vezetőinek „négyszögletű kerekasztal" tanácskozása: 1999 márciusában megkaptuk a hiányzó összeget a színpad világító-berendezésének korszerűsítésére, továbbá arra a régóta esedékes átalakításra, amely talán némileg megkönnyíti az öltözőben és a függöny mögött szorongó szereplők sanyarú helyzetét.

Örömteli hír, hogy a nyári tábor költségeihez a Rákoskerti Művelődési Klub is hozzájárult, valamint az, hogy a Nemzeti Kulturális Alap pályázatán is nyertünk hetvenezer forintot.

A munkálatok rögtön az évadzárás után elkezdődtek. Végre megindulhatott az Ascher Színpad oly rég esedékes felújítása: a festés, a beázások kiküszöbölése, az új világítóberendezés felszerelése. Az előkészületeket megtettük: a fiúk kirámolták a dobogókat, a mozdítható díszletelemeket a lépcső alatti

térségbe, illetve a kazánházba vitték; a lányok kitakarították a lépcsőzetes dobogórendszer alatt évek óta felgyülemlett koszt. Leszereltük az armatúrát, ládákba raktuk a jelmezeket. Jöhettek a munkások, de persze nem jöttek, csak egy-két hetes késéssel, ahogy az már lenni szokott. Mindegy, megérkeztek végre! Gyönyörűen kifestették a termet, szigetelték a beázott részeket, és ami a legfőbb: megnagyobbították az öltözőfülkét, így nem kell már úgy szorongani a szereplőknek, mint régen, ezenkívül vágtak még egy járást a színpad felé. A színpadot övező falrészeket feketére festették, így a meszelt fal nem kandikált elő minden függönyvillanásnál.

A millenniumi év kulturális rendezvénysorozatának XVII. kerületi nyitánya alkalmából szervezett programok egyik kiemelkedő eseménye volt 2000. január 23-án a felújított Ascher Oszkár Színpad ünnepélyes átadása is. Az ünnepélyes aktus után – a magyar kultúra napja tiszteletére – Kertész Ákos „Névnap" című művét adtuk elő.

2000 ÉV SZÍNHÁZA

(beavató színház – a Rigel Színpad előadása)

A szakszerű kommentárokkal kísért jelenetsor bemutatja az eltelt két évezred drámatörténetének legjellemzőbb fejezeteit az ókori görög drámától Brecht modern színházáig. A válogatás elsősorban a középiskolai irodalom tananyagához kapcsolódik, de reméljük, örömét leli benne mindenki, akit érdekel a színház.

Műsorvezetői kommentár a 2000 év színházához – részletek

(műsorvezető: Szeifner Ferencné)

Kedves Közönségünk! Azért hívtuk meg önöket, hogy az egyik legősibb és legizgalmasabb művészeti ágról, a színházról beszélgessünk.

Antonius (Horváth Tibor)

Hogy miért olyan izgalmas? Mert sok olyan dologra képes, amelyre egyetlen más művészeti ág sem.

Például képes jelenné varázsolni a múltat, „megjeleníteni" az eseményeket. A mesében minden „egyszer volt, hol nem volt", a színházban minden itt van és most van.

Azután: képes estéről estére, minden alkalommal újjászületni. Ha egyszer a könyv kikerül a nyomdából vagy a filmtekercs bekerül a dobozba, azon már senki nem változtat. Az előadás azonban mindig más. Függ a közönségtől, függ a partnertől, függ a színész ráhangoltságától – talán még attól is, mit ebédelt aznap.

Végül, de nem utolsósorban, ne feledkezzünk el arról, hogy az emberi szó – hatalom! Mi, magyarok ne tudnánk ezt, akiknél egy fiatal költő egyetlen verssel forradalmat csinált 1848-ban? Tudta ezt a világ legnagyobb drámaírója, Shakespeare is; meg is írta „Julius Caesar" című történelmi drámájában.

Caesar a római köztársaság hanyatlása idején az egyik legtehetségesebb államférfi volt, aki megalapozta Róma világhatalmát, ugyanakkor az egyik legnagyratörőbb férfi,

aki minden fontos hatalmi posztot a maga kezében összpontosított. A köztársaságpárti szenátorok egy csoportja, féltve Rómát a diktatúrától, összeesküvést szőtt ellene és megölte őt. Ezeket az összeesküvőket – Brutusszal és Cassiusszal az élen – nagyon tisztességes szándék, Róma szabadságának védelme vezérelte; tettükben nem játszott szerepet sem a bosszú, sem a magánérdek. Brutus még azt is megengedte Caesar legjobb barátjának és szövetségesének, Antoniusnak, hogy gyászbeszédet mondjon a halott felett Róma főterén. Nem sejtette, hogy ezzel saját sírját ássa meg – Antonius volt ugyanis Róma legnagyobb szónoka és színészegyénisége.

*

Shakespeare: Julius Caesar (Antonius gyászbeszéde)

*

Az európai színház bölcsője – akárcsak az egész európai kultúráé – a régi görögök földjén ringott. Fénykorát az i.e. 5. században, a periklészi demokrácia idején élte. A görög színház a Dionüszosz isten tiszteletére rendezett ünnepi játékok része volt. Szabadtéri színház volt kötött hagyománnyal: például a cselekmény egy helyszínen, egy nap alatt játszódott, a színészek álarcot és magasított talpú cipőt, úgynevezett koturnust viseltek, a női szerepeket is férfiak játszották. Fontos szerepe volt a kórusnak, amely olykor megszakította a cselekményt kardalaival, kartáncaival – hol az istenekhez könyörgött, hol igyekezett elsimítani az egymásnak feszülő, véres ellentéteket, de mindenképp a közönség véleményét, ítéletét fejezte ki.

A görög tragédiák meséje minden néző számára ismert volt, hisz a szerzők a témát mindig saját monda- és mítoszvilágukból merítették. Akadt téma, amelyet három szerző is feldolgozott, például Elektra királylány mondájából drámát írt Aiszkhülosz, Szophoklész és Euripidész is. Mi most az Euripidész-féle változatból mutatunk be egy jelenetet.

Az előzményekből tudni kell, hogy Elektra Agamemnón argoszi királynak, a Trója ellen harcoló görög hadak fővezérének volt a lánya. Amikor a király hosszú évek múltán győztesen hazatért Trójából, a felesége már más férfival állt össze (nevezetesen éppen Agamemnón öccsével). A férjet becsalogatták a fürdőházba, hálót vetettek rá, és brutálisan meggyilkolták.

A gyilkosságnak tanúja volt a serdülő kislány is, akit azontúl csak a bosszú éltetett. Elektra különben cselédként élt saját palotájában, és amikor eljött az ideje, egy parasztházhoz adták feleségül, hogy minél távolabb tartsák a hatalomtól. Elektrának volt egy öccse is, Oresztész. Ő még nagyon kicsi volt a gyilkosság idején, talán meg sem értette, mi történt, mégis ő forgott nagyobb veszélyben, hisz ő volt a fiú, a trónörökös, ezért nevelője külföldre menekítette. Amikor azonban ifjúvá serdült, megjelent előtte Apollón isten, és megparancsolta, hogy álljon bosszút az apjáért. Oresztész hazatér, találkozik Elektrával, és kitervelik a bosszút.

Jelenetünkben a bosszú végrehajtása éppen a közepén tart: a trónbitorló király már bent fekszik holtan Elektra kunyhójában, a királynét éppen most készül a lánya becsalogatni.

A történet nagyjából mindenütt ugyanez, de erősen eltérhet egymástól a művészi feldolgozás és az értelmezés. Itt például választ kell keresni arra a kérdésre: elképzelhető-e olyan szituáció, amikor megbocsátható a legszörnyűbb bűntett, az anyagyilkosság. Szophoklész szerint igen – ez éppen olyan helyzet, hisz a bűnnek bűnhődnie kell, az istenek parancsát pedig teljesíteni kell. Euripidész szerint azonban az istenek rossz parancsot adtak, hatalmukat kihasználva felelőtlenül játszadoznak a halandókkal. A testvérpárt föl-mentheti a közvélemény, sőt maga a bíróság is, saját lelkiismeretük soha nem fogja őket felmenteni.

*

Hamlet (Ökördy Kornél), Ophelia (Szentpétery Hajnalka)

Euripidész: Elektra (jelenet)

*

Ugorjunk most egy nagyot az időben! A 16. és a 17. század fordulóján járunk, az angol reneszánsz kultúra virágzása idején. Ezt a kort vagy a királynőről nevezik Erzsébet-kornak, vagy a színpad koronázatlan királyáról Shakespeare korának. Shakespeare egyik leghíresebb tragédiájából, a Hamletből következik egy jelenet.

Hamlet, dán királyfi története sokban emlékeztet Oresztészére. Neki is megölték az apját, a gyilkos itt is a nagybácsi, az anya is gyanús hirtelenséggel hozzámegy a temetés után a gyilkoshoz, és a fiút itt is túlvilági üzenet szólítja fel a bosszúra. Azonban, szemben a görög királyfival, Hamlet nem cselekszik, halogatja a bosszút. Hogy miért? Legfőbb oka valószínűleg az, hogy ő nem elégszik meg a bűnös megbüntetésével, magát a bűnt akarja kiirtani a világból, ami szinte megoldhatatlan feladat.

A késlekedés másik oka, hogy egy depresszsiós lelkiállapot szinte megbénítja a cselekvőkészségét. Anyja miatt esik kétségbe, akit rajongva tisztelt – hogy lehetett hűtlen az apja emlékéhez, még ha a gaztettről nem is tudott? Ez mérgezi meg viszonyát a nőkkel, ezért olyan nyers és durva a kedvesével, Opheliával. Hamlet már-már az öngyilkosság gondolatáig is eljut, de visszatartja töprengő hajlama: mi lesz, ha az élet nem ér véget a testi halál után? Ez a töprengő, vívódó, önmagával meghasonlott hős Shakespeare találmánya a színpadon.

*

Shakespeare: Hamlet (jelenet)

*

Shakespeare nemcsak tragédiákat írt, hanem vígjátékot is. Az egyik legköltőibb vígjátéka a Szentivánéji álom. Ezek a vígjátékok látszatra habkönnyű szerelmi történetek, tele mulatságos félreértésekkel, úgynevezett helyzetkomikummal. Ikerpárokat összekevernek, fiúnak öltözött lányok okoznak bonyodalmakat, ami a maga korában duplacsavarnak számított, hisz a női szerepeket is fiúk játszották. Az angol hiedelmek szerint Szent Iván éjszakáján nem tanácsos az erdőbe menni, mert olyankor, a nyári napforduló idején, az ott élő szellemek, tündérek, manók mindenféle tréfát űznek a halandókkal. Ez történik a darab szerelmeseivel is.

A Szentivánéji álom csak látszólag felhőtlen, szórakoztató komédia. Mert gondoljunk csak bele: van egy erő bennünk, amely hatal-

masabb a józan eszünknél, a legigazabb érzelmeinknél, egy pillanat alatt képes romba dönteni mindegyiket, és a szerelemben mindenkit mindenkivel felcserélhetővé tesz! Ez az erő pedig – az ösztöneink. Ha így fogjuk fel, a szituáció nemcsak nevetséges, hanem félelmes is.

*

Shakespeare: Szentivánéji álom (jelenet)

*

A vígjáték terén egész más utat követ a francia klasszicizmus híres mestere, a 17. századi Molière. Nála is nagy szerepet játszik a szerelem meg a helyzetkomikum, darabjai mégis elsősorban az emberi rossz tulajdonságok szatirikus kinagyítására, az úgynevezett jellemkomikumra épülnek. Különösen a bögyében voltak a finomkodó, sznob, műveltségüket fitogtató úri hölgyek, akiknek a műveltségben főleg akkor telt örömük, ha lenézhettek másokat, akik véleményük szerint kevésbé műveltek, noha józan észben felülmúlják őket. A most következő jelenet tudós hölgyei is ezért formálnak jogot, hogy halálba szekírozzák a jámbor, jó szándékú papucsférjet vagy a tájszólásban beszélő kis cselédlányt. Molière jelszava: „Nincs nagyobb csapás a bűnökre, mint ha nevetségessé tesszük őket."

*

Molière: Tudós nők (jelenet)

*

A 19. század utolsó nagy, egységes, európai stílusiránya, a romantika sok új műfajt hozott létre a színpadon is. Talán az egyik legjellemzőbb a világdráma, filozófiai dráma, illetve drámai költemény – sokféle neve van – lényege, hogy a hőse nem egy bizonyos ember, hanem az emberiség egészének jelképes képviselője, a nagybetűs EMBER. *Ez a hős szabadon csapong térben és időben, s közben választ keres az emberiség nagy sorskérdéseire: mi az élet célja, van-e egyáltalán célja, halad-e előre az emberiség stb.*

A műfaj megteremtője a 18. század végén a német Goethe, aki „Faust" című drámai költeményén szinte egész életén át dolgozott. Van a műfajnak egy világhírű magyar képviselője is: Madách Imre. Az ember tragédiája hőse az első emberpár, Ádám és Éva, akiket Lucifer, a kísértő végigvezet az emberiség történetének múltján, jelenén, jövőjén. Ádám keresi a világmegváltó eszmét, amiért érdemes élni. Sokféle történelmi hős szerepével próbálkozik, sokféle eszméért lelkesedik, de a végén mindig csalódnia kell, mert a tömeg a maga ingatagságával, befolyásolhatóságával, ostobaságával a nagy eszméket mindig elferdíti, sárba rántja.

Jelenet Az ember tragédiájából: a lépcsőn Ádám-Danton (Ökördy Kornél)

Aase anyó (Sz. Csetényi Anikó), Peer Gynt (Orosz András)

Kiválasztott jelenetünkben Ádámot mint az 1789-es nagy francia forradalom tragikus hősét, Dantont látjuk szónokolni a vérpad lépcsőjén. A jelenetben Évát, az asszonyt kettős szerepben – egy pozitívban és egy negatívban – látjuk. Ez kifejezi Madách felfogását, hogy mindaz, amit szerinte az életben a nő képvisel – a természet ereje, az ösztönök, a szerelem – egyszerre lehet építő és romboló erő is, akár a tűz vagy a víz.

*

Madách: Az ember tragédiája (párizsi szín)

*

A drámai költemény csak az egyik színpadi műfaja a romantikának. A romantikus drámák közös jellemzői a fordulatos cselekmény, a festői látvány és a szélsőséges érzelmek, szenvedélyek. A romantikus hős többnyire szűknek érzi a hétköznapok szürkeségét, és a képzeletében teremt magának egy színesebb, érdekesebb világot. Ezért aztán sokan notórius hazudozónak tartják, és gyakran konfliktusba kerül a környezetével.

Ilyen a norvég Ibsen híres hőse, Peer Gynt is. Peer, ez a szilaj és féktelen falurossza gyakran bőszíti magára a jámbor és józan falusiakat képtelen meséivel és kalandjaival. Hol azt híreszteli, hogy rénszarvasháton lovagolt, hol elszökteti egy esküvőn a menyasszonyt. Végül a falu lakói megelégelik Peer csínyeit, és le akarnak számolni vele. Peer Gynt a havasok közé menekül, világgá akar menni, de előbb egy éjszaka titokban leoson a faluba, hogy édesanyjától elbúcsúzzon. Otthon szomorú látvány fogadja: édesanyja halálán van, és a valaha módos parasztházból mindent elvittek a hitelezők. És akkor Peer a reménytelenség közepette leül édesanyja ágya mellé, és elkezd mesélni...

*

Ibsen: Peer Gynt (Aase halála – jelenet)

*

Ibsen és fiatalabb kortársa, az orosz Csehov már a 20. századi dráma előfutárai. Csehovnál a külső cselekmény jelentőségét felváltja a belső lélekrajz, a finoman árnyalt környezetfestés meg a sokrétű szimbólumok világa. A dráma szó eredeti jelentése: cselekvés. Csehov megteremtette a cselekvésképtelenség drámáját. Híres színművét, a Három nővért 1901-ben mutatta be a moszkvai Művész Színház. Egy vidéki, orosz kisvárosban él három nővér – szépek, intelligensek, érzéke-

Három nővér. Elöl: Olga (Kerti Tünde), Irina (Szentpétery Hajnalka), hátul: Másа (Bíró Zsófia)

nyek, mégis kallódnak a világban, mert a világ nem vevő ezekre az értékekre. Egész életükben arról álmodoznak, hogy felkerülnek majd Moszkvába, a fény, a pezsgés, a boldogság városába. Semmi külső akadálya nincs, hogy változtassanak az életükön – a gát belül van, az emberi természetben. A legtöbb ember fél a változástól, fél felcserélni a megszokott rosszat az ismeretlenre, ha ezt nem is vallja be magának. Közben szép lassan elszállnak az évek.

*

Csehov: Három nővér (jelenet)

*

Azután egyszer csak mintha valaki egy 200 wattos égőt kattintana fel Csehov szűrt fényű, őszies világításába, és rákiáltana a nézőre: „Ember, vigyázz! Ne hagyd, hogy az érzelmeid elhomályosítsák a tisztánlátásodat! Cselekedj! Gondolkozz! Mondj ítéletet!" Ez a cselekedtető, gondolkodtató színház a 20. század derekán a német Bertolt Brecht találmánya. Brecht sohasem csinál titkot abból, hogy a színház – játék, művészet, a valóság izzó, aktuális kérdéseire választ adó mese, példázat. S mivel tudja, hogy amit túl közelről nézünk, azt nem látjuk át teljes egészében, és amibe érzelmileg túlságosan beleéljük magunkat, arról képtelenek vagyunk tárgyilagosan ítélni, ezért színműveinek tárgyát eltávolítja – az ő szavaival élve –, elidegeníti az ábrázolt tárgytól, és a gyilkos szatíra eszközével a közönség érzelmeitől.

Így tesz híres tragikomédiájában is, melynek címe: Állítsátok meg Arturo Uit! Brecht szerint a világot elsősorban nem az eszmék, nem a jellem, nem a hősiesség irányítják, hanem – tetszik vagy nem tetszik – az érdek. A jellemről különben is az a véleménye, hogy olyan, mint a kesztyű: a jó kesztyű tovább tart, de ha állandóan húzzuk-nyúzzuk, az sem tart örökké. Mi hát a színház feladata? Az, hogy rávilágítson az emberek valódi érdekeire. Ha az erőszak hulláma elönti a világot, akkor azután minden elpusztul – te is, én is –, tehát a valódi érdekeink azt követelik, hogy – ha kockázatok árán is – de fékezzük meg az erőszakot: állítsuk meg Arturo Uit!

*

Brecht: Állítsátok meg Arturo Uit! (jelenet)

*

Brechtnek, ennek a látszatra cinikus embernek a lelke valahol azért javíthatatlan optimista. Hisz abban, hogy az ember jónak született, hogy nehéz rossznak lenni, bár a világ erre késztet, de azért „rettenetes a kísértés a jóra". A „Kaukázusi krétakör" című darabja is erről szól lényegében: maradhatunk-e a vér és kegyetlenség századában emberek az embertelenségben?

*

Brecht: A kaukázusi krétakör (jelenet)

VISSZAPILLANTÁS

Szeifner Ferencné írása a beavató színház tapasztalatairól (részlet)

Azt hittük, hogy a középiskolák eszük nélkül lecsapnak a teljes drámatörténetet felölelő beavató színház lehetőségére. Nos, ez csak részben történt így. Saját iskolámat leszámítva maximum belesegítettek a szervezésbe, de nem szervezték meg az osztályok látogatását, amelyre azután a koronát a látottak közös megbeszélése lett volna hivatva feltenni. Elég sok volt ugyan a pedagóguslátogató, de sokszor a gyerekek nélkül, hogy a fegyelmezés gondja ne zavarja a színházi élvezetet. Ahol kizárólag vagy zömében iskolás közönség volt, az az előadás nem is hagyott bennünk túl jó élményt, hisz a gyerekek java része ahhoz szokott, hogy csak tanári presszióra viselkedik az alkalomhoz illően. Le lehet kötni a figyelmüket, de a tudás igénye ma már többnyire nem „sikk". Ha azonban a tizenéves korosztály nem egy tömegben, hanem felnőttek közt szétszórva helyezkedik el a nézőtéren, ön-

kéntelenül idomul az érettebb környezethez.

Igaznak bizonyult viszont a fenti állítás ellenkezője is: a felnőtt közönség – akiktől szinte elnézést kértünk, hogy az összekötő szöveggel olyanokkal traktáljuk őket, amit már úgyis tudnak – meglepően lelkesnek és hálásnak bizonyult, majdnem minden előadás után jó páran felkerestek, hogy közöljék, végre egységes képet kaptak olyasmiről (a drámatörténetről), ami eddig csak eklektikusan, hiátusokkal élt a fejükben. A didaktikus célt tehát betöltötte az előadás, csak nem egészen ott, ahol terveztük.

A beavató színház műfajának a szereplőkre nézve megvannak a maga kétségtelen előnyei: a színpadtagoknak lehetőséget ad, hogy egy előadáson belül sokféle szerepben kipróbálhassa magát mindenki, s olyasmit csináljon, amire máskor és másutt aligha lesz lehetősége az életben. Kicsi a valószínűsége például, hogy ugyanaz a szereplő eljátssza Hamletet, Oresztészt, Ádámot és Arturo Uit. A tavaly végzett stúdiósoknak a beavató színház különösen nagy lehetőségeket nyújtott, hisz Shakespeare, Csehov, Molière főszerepekkel kísérletezhettek (tehát mintegy meghosszabbították a tavalyi képzést), s olyan szerepekben próbálgathatták oroszlánkörmeiket, amelyekre – még ha lehetőségük is nyílna egyszer – nyilván évekig kellene várniuk.

A másik dolog, amit különösen hasznosnak tartok, hogy a főszerepek mellett mindenki kísérletezhetett a kollektív játék örömével. Ez a lehetőség általában a stúdióvizsgával lezárul. Egy ember többnyire egyetlen darabban játszik egy évben, s ott szeretné magát megmutatni, s heti 6-7 órát nem szívesen áldoz azért, hogy kétszer keresztülcsörtessen a színen. A beavató színház más – ott például ha valaki az egyik jelenetben eljátszhatta Opheliát, a másikban Irinát, inkább örült, hogy a köztes jelenetekből nem marad ki, hanem színen lehet, mint egy asszony a párizsi népből.

A 2000 év színháza egyik próbájáról, az Ascher Színpadról és vezetőjéről, Szeifner Ferencnéről negyedórás, érdekes riportfilmet készített az M1 Televízió Théma című műsorának stábja, melyben megszólaltak az előadás szereplői is.

FEJES ENDRE – PRESSER GÁBOR: JÓ ESTÉT, NYÁR, JÓ ESTÉT, SZERELEM

(zenés dráma)

Timár Tibor gondolatai a darabról

Fejes Endre „Jó estét, nyár, jó estét, szerelem" című drámája továbbfolytatja azt a megkezdett vonulatot, amelyet legutóbb rendezett előadásaim képviseltek. A korábban bemutatott Vőlegény és Névnap – bár másmás stílusban, eltérő eszközökkel – ugyanazt a problémakört járják körül.

Mindhárom dráma írója gyengéd szeretettel rajzolja meg hőseit, akik a szorító valóság és a megszabadító álom határmezsgyéjén egyensúlyozó kisemberek, akik csak az álmodozásban kereshetnek és találhatnak menedéket a kilátástalan mindennapok elől. A végeredmény eltérő: Szép Ernő Vőlegényének hősei – a vígjáték szabályai szerint – egymásra találnak, s a boldogító szerelem feloldja a hétköznapok nyomását; Kertész Ákos Névnapjának kisszerű figurái már csak a maguk teremtette ünnepnapok elhazudott látszatboldogságában oldódhatnak fel, de megoldást az író a darab végén sem kínál, a szereplők élete nem változik; Fejes Endre tragédiájának Sötétruhás fiúja menthetetlenül rohan saját végzetébe, összeszorított foggal teremt valóságot az illúziókból, hogy elhitesse önmagával: van értelme életének.

A színdarab valós történetet dolgoz fel,

Juhász Katalin (Kerti Tünde), Sötétruhás fiú (Horváth Kristóf)

mely az új évezred küszöbén is torokszorító. A főszereplő fiút egy véletlen félreértés kilendíti a mindennapok szürkeségéből. Amit eddig szégyellni való koloncként cipelt – a fekete hajú, barna bőrű másság romajegyeit, a szavakat keresgélő, tépett gondolatfoszlányokat dadogó kommunikációképtelenséget –, azt nem kell többé titkolnia, mert ahogy a rút varangy királyfivá változhat a mesében, úgy lesz a magyartalan szófüzéreket mormoló, gátlásos lakatos fiúból egy csapásra „görög diplomata". Egyre nagyobb étvággyal habzsolja az életet, be akarja pótolni mindazt, amit elmulasztott, bosszút akar állni a külvilág sztereotip hazugságain. Feje tetejére állítja a világot: amikor hazudik, azt hiszik, igazat mond; amikor őszintén felfedi érzéseit, azt gondolják, bolondozik, színlel. A végzetes játékban nem veszi azonban észre, hogy önáltatásával másokat is tönkretehet, a mélybe sodorhat.

Segéd (Orosz András), Hűvös Ilona (Vetési Zsófia)

Gyümölcsárus lányok (Pétery Melinda, Bukovszki Eszter)

Sötétruhás fiú (Horváth Kristóf), Varga Veronika (Kiss Noémi)

Presser Gábor ma már klasszikusnak számító zenéjével és betétdalainak előadásával az Ascher Színpad új oldaláról mutatkozik be: a zenés dráma műfajával kívánjuk bővíteni repertoárunkat, s arra törekszünk, hogy új kezdeményezésünkkel még szélesebb közönségréteget szólítsunk meg.

A táncbetéteken érződött a profi keze nyoma: Pétery Melinda, új tagunk ugyanis – akit sikerült bevonni a játékba is – a tőle megszokott, kiváló érzékkel készítette el a koreográfiát, és tanította be a táncokat.

Az előadás főpróbáján az M1 Televízió rövid riportfilmet készített.

Egyik előadásunkat megtekintette Ascher Gabriella, névadónk özvegye is, aki először látott a színpadunkon egész estét betöltő színdarabot. Nagy örömünkre igen nagy tetszéssel és elismeréssel nyilatkozott a produkcióról, a csoport színvonaláról. Kiemelte a gyors és flott átrendezéseket, amiket a szereplők maguk végeztek, a kis színpad nyújtotta lehetőségek maximális kihasználását.

ANEKDOTÁK A „JÓ ESTÉT..." TÖRTÉNETÉBŐL

Timár Tibor írása

A bemutatót egy kis fennakadás előzte meg: a takarító néni, aki gyönyörű rendet csinált, felháborodva nyugtázta, hogy egy hajléktalan beköltözött az előtérbe, az Ascher Színpad nézőterére vezető lépcsőház aljára, és odahordta a rongyait, az ennivalóját. Ezt a tényt megerősítette a premierre nézőként érkező korábbi tagunk is, aki félve súgta oda nekem a kezdés előtt: „Tibi, csinálni kellene valamit azzal a koldussal, valahogy ki kellene tessékelni innen!" Én csak somolyogtam-mosolyogtam: „Nyugi-nyugi, minden rendben lesz!"

Ezek szerint bejött az elképzelésem: a nézők a darab előtti gyülekezéskor a lépcsőházban egy „koldussal" találkoznak, mielőtt leülnek a helyükre. Ki illedelmesen kikerülte, ki úgy tett, mintha nem is vette volna észre, ki lekezelően legyintett. Aztán elkezdődött az előadás, és mindenkinek „leesett a tantusz".

Az énekes koldus szerepét játszó szerep-

Karácsony Nagy Zsuzsanna (Jenei Mónika)

Koldus (Csányi S. Csaba)

lőnk telepedett be a lépcsőlejáró hajlatába, hogy a darab címadó slágerével – Jó estét, nyár, jó estét, szerelem – nyekeregve-énekelve-harmonikázva indítsa az előadást.

Volt már ehhez hasonló ötlet nagy színházban is, de amíg ott a stukkók, bársonykárpitok társaságában az efféle megoldás csináltnak tűnt, nem működött, itt, a pinceszínpadon életre kelt és helyén volt.

*

Egy másik előadáson áramszünet miatt nem tudtuk elkezdeni az előadást. Pontosabban mi hittük azt, hogy áramszünet van, valójában az történt, hogy a művelődési klub ügyeletese kezdés előtt jó szándékúan, „lelkiismeretesen" lekapcsolta a nézőtér hátsó falán a villanykapcsolót, hogy megfelelő sötétet biztosítson a nézőtéren. Csak azt nem tudta, hogy ez a főkapcsoló volt, így a technikusaink hiába próbálták bekapcsolni a reflektorokat a műszaki fülkéből. A darab nyitott színpaddal indul, a szereplők már a sötétben megjelennek a színpadon, mielőtt felgyullad a fény. Álltak, álltak, de a fény nem ment rájuk. Egyre kínosabb volt, mikor végre megszólalt a rendőrt „domborító" szereplő a színpadról: „A zöld kapcsolót nyomjátok be a falon!"

Mindez azonban mazsola volt ahhoz képest, ami a 2. felvonásban történt. Kiss Noéminek van Horváth Kristóffal egy nagyon szépen megkoreografált szerelmi jelenete, amikor Noémi kombinéra vetkőzik. Éppen a filmező próbán azonban történt egy kis „baleset": a ruhával együtt ugyanis lejött a kombiné, s Noémi melltartóban maradt. Ezt elkerülendő, most gondosan odatűzte a kombiné pántját a melltartóéhoz. Ez rendjén is lett volna, de a tapadós kombiné most is lejött a vetkőzés közben, csakhogy nem teljesen, mert a biztosítótű tartotta – ott maradt lógva, mint a farok, és se föl, se le.

AZ ASCHER OSZKÁR SZÍNPAD 30 ÉVES JUBILEUMA ALKALMÁBÓL RENDEZETT FESZTIVÁL

Harminc év... Több mint egy emberöltő. Harminc év alatt az ifjú felnőtté érik, stílusa kialakul, életszemlélete kikristályosodik, és bár még előre néz, számottevő múltat tud már maga mögött.

Bármennyire hihetetlen, ismét jubileumi dátumhoz érkeztünk: színpadunk – az 1970-es névfelvételétől számítva – immár 30 éves. Ez jó alkalom arra, hogy ismét találkozzunk, beszélgessünk, felelevenítsük a régi emlékeket.

A fesztivál programjában szerepelnek az Ascher Színpad jelenlegi előadásai, valamint olyan vendégjátékok, amelyeknek a főszerepeit hajdani „ascherosok" játsszák.

A jubileumi fesztivál programja:

2000. március 19.: 2000 év színháza (az Ascher Oszkár Színpad Rigel Színpadának beavató színházi előadása az ókori görög drámáktól Brecht modern színházáig – jelenetek)

2000. március 24.: 30 éves találkozó – sok meglepetéssel (az Ascher Oszkár Színpad műsora)

2000. március 25., április 2., április 8.: Fejes Endre – Presser Gábor: Jó estét, nyár, jó estét, szerelem (az Ascher Oszkár Színpad bemutató előadása)

2000. március 26.: Josef Hader – Alfred Dorfer: India (a Budapesti Kamaraszínház vendégjátéka), főszereplő: Újvári Zoltán, az Ascher Színpad korábbi tagja

2000. április 1.: Pikáns zsoltár (Mezei Mária válogatott válaszai), főszereplő: Pápai Erika, az Ascher Színpad korábbi tagja

2000. április 9.: Pozsgai Zsolt: Szeretlek, Faust (a tatabányai Jászai Mari Színház és a Madách Színház vendégjátéka), főszereplő: Mertz Tibor, az Ascher Színpad korábbi tagja

2000. április 15.: Kertész Ákos: Névnap (az Ascher Oszkár Színpad előadása)

2000. április 16.: Goldoni: Csetepaté Chioggiában (a Független III. Színpad vendégjátéka)

A 2000. március 24-én megrendezett 30 éves Ascher-találkozó részletes programja:

• Ünnepélyes megnyitóbeszédek (a Rákoskerti Művelődési Klub igazgatója, valamint a XVII. kerület polgármestere)

• Az Ascher Oszkár-emlékgyűrű átadása – a díjazott: Szeifner Judit

A díjat átadja, a díjazottat méltatja a XVII. kerület alpolgármestere:

Szeifner Judit apró gyermekkora óta szívta az Ascher Színpad levegőjét. Ott ült a próbákon, gondolkodva figyelt, véleményt alkotott, de csak a legszűkebb családi körben mondta el, mert félt a felnőttek leereszkedő, mosolygó jóindulatától.

Első szerepe az Antigonéban a vakvezető kisfiú volt. Nagy szerencséjére tizenhárom éves korában akadt számára egy abszolút hozzá illő gyermek-főszerep, ahol a benne rejlő tehetség utat törhetett anélkül, hogy tényleges életkora kompromisszumra kényszerítette volna: hússzor játszotta el a kis Tillie szerepét Zindel „A gamma-sugarak hatása a százszorszépekre" című drámájában édesanyjával és nővérével. Később már felnőtt főszereppel bízta meg Samodai György a maga vizsgarendezésében: Genet „Cselédek" című drámájában Solange-ot játszotta. Mikor a legtöbb kamasz lány még az élet felszínén lubickol, és a divat meg a fiúk töltik be életüket, Judit már akkor igyekezett a szerep mélyére hatolni, és saját egyéniségén átáramoltatni.

Nagy gonddal és alázattal formálta meg a kisebb szerepek sorát is, kezdve az Egy szerelem három éjszakájának nőiesített „szigorú költőjétől" Molnár Ferenc Liliomának kis szobalányáig. Kissé kifogásolta, hogy mély átélőképességét kihasználva csupa pozitív szerepet osztottunk rá. Judit nem főszerepre, hanem jól játszható negatív karakterre vágyott. Végül annak is eljött az ideje: megkapta Dürrenmatt „A fizikusok" című tragikomédiájában Matilde von Zahndnak, a fasisztoid, sérült lelkű doktor kisasszonynak a szerepét. S ne feledkezzünk el kitűnő vígjátéki alakításáról: Jolán, az érzékeny, pikáns szépasszony Molnár Ferenc „Az ördög" című vígjátékában.

Juditnak sokat segít a színpadon, hogy igen könnyen tanul szöveget, ezért aztán kitűnő beugró. Ezt az adottságát sok rendező felhasználta. Egy kiskunhalasi turné alkalmával például egy nap alatt megtanulta a „Zenekar"-ban egy lengyel politikai elítélt lány

Szeifner Judit megköszöni a megtisztelő kitüntetést

Az ünnepi est háziasszonya: Sz. Cseténvi Anikó

szerepét. Legemlékezetesebb beugrása a Kakukkfészek Főnénije, amit két-három nap alatt tanult meg, kisegítve a rendezőt és a társulatot.

Judit színházi tevékenységének másik fontos területe a rendezés. Emlékezetesek a stúdióvizsga-jelenetek, amelyeket a legaprólékosabban kidolgozott. 1995-ben rendezte az Ascher Színpadon első, teljes estét betöltő darabját, Karinthy Ferenc „Gellérthegyi álmok" című, kétszereplős színművét.

Még ugyanebben az évben felkérésre átveszi a Dózsa Művelődési Ház kallódó, gazdátlan színpadát, újraszervezi, és Rigel Színpad néven továbbfuttatja. Nagy szerepet játszik a két színpad – az Ascher és a Rigel – egyesítésében. Legnagyobb sikert aratott rendezései az elmúlt években Brechttől A szecsuáni jólélek és Dürrenmatt János királya.

A zsámbéki Tanítóképző Főiskola drámapedagógiai tagozatán az idén nyeri el a diplomáját.

Végül, de nem utolsósorban szólnunk kell Szeifner Juditról, a stúdióvezetőről, aki évek óta neveli az új generációt a színészmesterségre, a színház tiszteletére és szeretetére. Drámapedagógiai tevékenységének népszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy sokan látogatják stúdiófoglalkozásait olyanok is, akik már aktív tagjai a színpadnak.

- A „30 év képekben" című ünnepi kiállítás megnyitása
- „Így kezdtük" – színházunk jelenlegi és korábbi tagjainak műsora

Az ünnepi megemlékezést konferálja: Sz. Cseténvi Anikó, Szeifner Judit és Timár Tibor.

Részlet az ünnepi műsorból (Végh Ildikó, Kerti Tünde, Bíró Zsófia)

EMLÉKEK ÉS GONDOLATOK – HARMINC ÉVE TÖRTÉNT...

A színpadavató és névadó ünnepélyen, 1970. október 24-én a számos meghívott vendég között jelen volt az Ascher család több tagja, többek között a művész özvegye és Horváth Ferenc előadóművész, aki az akkor öt éve elhunyt nagy versmondó művésznek, a színpad névadójának személyes ismerőseként a bevezetőben méltatta Ascher Oszkár pályáját. Barsy Géza alapítótitkár beszámolt a színpadépítés folyamatáról – amely egyébként az ő agyából pattant ki –, és ismertette a fiatalok „történelmi" vállalkozásának eredményét. Majd Szeifner Ferencné színpadvezető tanár megnyitóbeszéde után a csoporttitkár, Újvári Zoltán ünnepélyes keretek között átvette a színpad kulcsait. Azután a színpad akkor legfiatalabb tagja, Timár Tibor Ascher Oszkárról beszélt.

A harmincadik jubileum emlékműsorának érdekessége, hogy a csoport 1970/71-es emlékalbumában megőrzött szavakat ugyanaz a Timár Tibor idézte fel, aki három évtizede ezzel debütált a frissen épített színpadon. Az „ascherosok" egy kis meglepetéssel: „ajándékcsomaggal", verssel, dallal, jelenettel kedveskedtek a vendégeknek és nem utolsósorban saját maguknak. A versek után, amelyekkel Ascher Oszkárról emlékeztek meg, anekdoták hangzottak el a csoport „hőskorából". Azok mesélték, akik megélték. Az est további részében a társulat ifjú tagjai az 1920-as évek pesti szórakozóhelyeit idézték meg pikáns dalaikkal és táncukkal, valamint vidám, tréfás jeleneteket láthattunk stúdióvizsga-előadásokból.

Az est váratlan meglepetése volt, amikor Ascher Oszkárné, a művész özvegye bejelentette, hogy hétszázezer forintos alapítványt létesít a férje nevét viselő és emlékét őrző együttes részére.

Ascher Oszkár Színpad: harmincadik jubileum

(részlet a Rákosvidék újság cikkéből)

Harminc év egy ember életében is igen jelentős időtartam: belefér a kisgyermekkor, a tanulás, a felkészülés, de még a családalapítás és az otthonteremtés, a gyermekáldás is. Egy amatőr színház, ha megéri a harminc évet – hatalmas dolog! Hogy ebben mennyi munka fekszik, azt bizonyára nem kell ecsetelni. Az Ascher Színpad nemhogy megmaradt, nemcsak talpon áll ma is, hanem hírnevessé, közismertté, megbecsültté vált a fővárosban!

A körülmények ugyan változtak, egy azonban nem: végig megmaradt az igényesség, a kultúra iránti határtalan tisztelet, s megmaradt az alázat, ahogy a színpad a művekhez, az irodalmi alapanyaghoz nyúlt.

Az Ascher Oszkár Színpad azt a nemes célt szolgálja, melyet mi, itt élők csak hálás szívvel fogadhatunk. Hálás szívvel, mert itt a színház a XVII. kerületben, itt a lehetőség fiataljainknak a művészet befogadására, élvezetére és gyakorlására. Reméljük, sokáig itt is marad!

2000–2001

SZÍNJÁTSZÓ TÁBOR – ÚJRA (MÁR HARMADSZOR) SZÁLKÁN

Kiemelkedő programja volt a tábornak a hagyományos műsoros est, amire a falu apraja-nagyja összegyűlt. Újdonság volt az eddigiekhez képest, hogy az idén a zene és a tánc dominált, ami nagyon jól illett a nyári, könnyed hangulathoz (persze nem maradtak el a prózai-verses részek sem). A siker látványos volt: a közönség füttyel és hujjogással fejezte ki tetszésnyilvánítását. A helyi plébános – akiről úgy tetszik, hogy maga is nagy barátja a kultúrának – nem győzött gratulálni, és úgy nyilatkozott, hogy ez a csoport valóságos csoda...

Képek a tábori műsorból:
Lukács Klára és Pétery Melinda...

...Vetési Zsófia és Orosz András

BERTOLT BRECHT: A KAUKÁZUSI KRÉTAKÖR

(színmű – a Rigel Színpad előadása)

ÚJ UTAKON

Szeifner Ferencné írása Szeifner Judit rendezéséről (részlet)

Szeifner Judit régi álma Brecht „A kaukázusi krétakör" című híres színművének megrendezése. Két éve őrzött egy meghúzott, komplett rendezői példányt, de nem mert hozzáfogni. Azután mégis belevágott...

Ez a darab azt sugallja, hogy vannak pillanatok, amikor muszáj hősnek lenni, ha még tükörbe akarunk nézni. Ennek a brechti (egyébként ritka) hőstípusnak a megtestesítője Gruse, a parasztlány. Ő az egyetlen, aki meri vállalni, hogy élete kockáztatásával megmentse a kormányzóné elhagyott gyerekét. Az emberek között – a darab tanulsága szerint – viszonylag kevés a Júdás, annál több a Péter, aki a harmadik kakasszóra elárulja a Mestert, nem gonoszságból, hanem félelemből. Az eredmény azonban ugyanaz.

Brecht ebben a darabjában tőle szinte szokatlan hévvel kiáll amellett, hogy a jóság – ha nem is képes megváltoztatni a világot – igenis segíthet egy emberen, egy embercsoporton vagy legalább egy kisgyereken. Gruse az egyetlen, aki nem pusztul bele a gonoszsággal vivott, emberfeletti küzdelembe. Songjai, a „tiszta forrásból" csörgedező lágy és egyszerű dallamok szinte ellenpontozzák a brechti valóság véres keménységét. A jóság hangja olyan, mint egy virág a kopár sziklafalon, amely elszántan küzd az életéért, vagy mint egy Bartók-mű kakofóniájában a népdal fel-feltörő, tiszta motívuma.

Sokkal gyakrabban felbukkan Brecht világában az Acdakhoz hasonló, agyafúrt, óvatos, önmagát cinikusnak tettető, csavargó hős, aki látványosan hangsúlyozza, hogy neki nincs jó szíve; megvesztegethető, de a gazdagok sohasem vesztegetik meg eléggé, falánk, iszákos szoknyabolond, tyúkot lop és néhanapján nyulat, de bíráskodásai során mindig úgy intézi, hogy győzzön a kisemberek igazsága a gazdagok törvénye ellenében. Nem nehéz felismerni, hogy Acdak bíró figuráját a szerző önmagáról mintázta.

A szereplők az előadás elején a nézők szeme láttára rendezkednek, üdvözlik az ismerősöket, majd az Énekes megkéri a közönséget, hogy kapcsolják ki a mobiltelefonokat, és hangosan felszól a technikai fülkébe: „Akkor elkezdenénk." És mindebben nincs semmi illúzióromboló, a varázs egy percen belül hatni kezd. A szereplők leveszik az álarcokat az odakészített festőállványról, megállnak egy pózban háttal a közönségnek, az Énekes érintésével életre kelti őket, megfordulnak, és kezdődik a játék. Azt hiszem, Jutkának sikerült valami lényegeset megragadnia a színház ősi szertartásából, amikor nézőtér és színpad még nem vált el teljesen élesen.

Egyik fontos célkitűzése volt a rendezőnek a „szöveges színjátszástól" a látványszínház felé terelni a szereplőket. Noha a díszlet teljesen puritán volt (egy dobogó, egy lépcső, egy konyhaszék), esztétikus, látványos színpadképek születtek az élő szereplők alkotta, változatos formációkkal, a kitűnő jelmezekkel (amelyek csak halványan utaltak a szüzsé keleti jellegére), a félköríves nézőtérhez igazodó térelrendezéssel. Jutka mindig is vágyott arra, hogy egyszer térszínházat rendezzen, de mivel ehhez a társaság nagyon nem volt szokva, ezt az áthidaló megoldást választotta.

A darab a sajátos hatást nem utolsósorban a tipizált maszkoknak köszönhette, amelyek egytől egyig a rendező keze munkái. A gazdagoké arany, a vérteseké bronz, a szegényeké testszínű vagy szürke, a rendőré

Gruse (Bíró Zsófia), Acdak (Csányi S. Csaba), Gyermek (Varga Kristóf), Kormányzóné (Kerti Tünde)

szürkészöld. Csak azok nem viseltek álarcot, akik kiállták az emberség próbáját, valamint természetesen a kívülálló játékmester, az Énekes volt álarc nélkül. Érzékeltettük ezzel, hogy csak azoknak van arcuk, személyiségük, akik kockáztatni mernek, akik nem hagyják magukban elfojtani a jóság rettenetes kísértését.

Álarcban játszani nem könnyű. Aki nem hiszi, próbálja ki! Nemcsak azért, mert viszket az orrod és nem tudod megdörzsölni vagy mert ha kicsit félrecsúszik, csak a fél szemeddel látsz. Színészileg nem könnyű, mert olyan, mint a zsákban futás – óhatatlanul az a benyomásod, hogy meg vagy fosztva a legfontosabb kifejezőeszközödtől, az arcod használatától. Ez főleg nekünk furcsa, hiszen nálunk a mimika – teljesen nézőközeli, kis színpad lévén – fontosabbnak tetszik, mint a nagy színházban. Azután – egymás játékát figyelve a próbán – meggyőződhettünk, hogy tévedtünk. A maszk persze ad valami állandó karaktert az arcnak, de a szemnyíláson minden pillantás nyomon követhető, mégpedig felnagyítva.

A hangulat kelties jellegét sokan kiemelték. Pedig ez nem annak köszönhető, hogy „grúzoltunk"; nem folytattunk tanulmányokat, milyen volt a középkorban a grúz katonai egyenruha vagy a népi hímzés. A zenén kívül ez onnan eredt, hogy némiképp megpróbáltuk a keleti színjátszás hagyományait követni, akár Brecht – főleg a marionettszerű, jelzett mozgással, ahol a gesztusok fabábusan leegyszerűsítettek és lényegre törők, megvan a maguk bábszínházi jellegű koreográfiája. Jutka többször is óvott a „nyaktól felfelé" történő színjátszástól, vagyis a kizárólag a beszédre épülő előadástól; arra törekedett, hogy a játékban egész testünkkel vegyünk részt.

Kevés amatőrcsoport dicsekedhet saját, tehetséges komponistával. A fülbemászó dalok önmagukban is ott zsongtak a fülünkben. Ám ami különösen bravúros volt, az a hangszerelés. Számomra örök rejtély, hogy az Ascher Színpad, amely olykor hetekig szerencsétlenkedik, honnan szerezzen egy lyukas zoknit (mert a régit kidobta, az újat meg sajnálja kilyukasztani), honnan tanúsított ennyi leleményt a keleties jellegű vagy hangeffektet produkáló, ritka hangszerek, változatos zajkeltő eszközök előteremtésében. Volt ott minden – a gongtól a dorom-

Gruse a Vértesek között (Bencze Tamás, Bíró Zsófia, Csőre Csaba)

A zenészek (Asztalos Tamás, Váradi Gábor, Fodor András)

bon át a réz „éneklő edényekig", a felfüggesztett csengőcskéktől a triangulumon át a rézdobig, nem is szólva a dobolásra használt zománcos kannáról.

A hangszerek külön meséltek, külön életet éltek. A zene szinte együtt élt a szöveggel, életre keltettek olyan dolgokat, mint a csizmadobogás, a félelem, az esőcseperészés, az együgyű parasztlegény csoszogása vagy a csoda földöntúli hangulata. Nem volt önálló zenekar; aki éppen nem volt színen, homlokára tolta az álarcát, és beült a zenészek közé. Ez a team éppúgy együtt dolgozott, egymást segítve, mint a színpadon a színjátszók, és ezer ötlettel járultak hozzá a zene, a hangeffektek kidolgozásához.

Nemcsak a kívülállók érzékelték, Jutkának magának is éreznie kellett, hogy most valami újat hozott létre.

A KRÉTAKÖR NÉGYSZÖGESÍTÉSE

Szubjektív gondolatok – az objektivitás látszatát keltve – egy Bertolt Brecht-adaptációról

Hegyi Norbert írása (részletek)

Ha már ott vagyunk

Ha már ott (itt) vagyunk, és ülünk a Dózsa (Művelődési Ház) nézőtérré átalakított színpadrészén, alattunk rettenetesen mozognak a szemmel még komfortosnak érzett székek, várunk türelmesen, ahogy eloszlik a nézőmassza, még átfut az agyunkon, mit is lenne jó látni.

Hogy valaminek itt folytatódnia kellene. Mintha egy pincében ülnénk, s az eddig végigkóstolt középnemes borok után várnánk az esszenciát; valaminek a legteljesebb megvalósulását, egy régről ismerős rendezői koncepció újabb önigazolását. Mert Brechtet játszani a harmadik évezred első évében Magyarországon, az Ascher Színpadon is újra és újra igazolandó ötlet. A nagy divatkorszak (ezerkilencszáz)hetvenes éveket elsodorta az idő. A V-effekt egykoron vér- és agypezsdítő újdonsága ma már keveseket hoz lázba. A színlapokon Brecht-darabok alig-alig.

És itt van Szeifner Jutka, akinek három legutóbbi rendezése közül kettő Brecht. Miért szereti Jutka Brechtet? Meg tudják-e (Jutka és a társulat) ma itt szerettetni velünk Bertolt Brechtet? Tudják-e ma itt érvényesnek láttatni?

E vonzódás okait kutatva eljutunk a Brecht-darabok hallatlan és megfoghatatlan energiájáig, a mélyben lüktető, ösztönös igazságkeresésig. Ráadásul ezekben a művekben valami sajátos módon elegyednek az archaikus és az újszerű igazságok. Mintha az egész világot átfogó, enciklopédikus művek lennének. És nyoma sincs ezekben a művekben a verbális kéjnek, agressziónak. A szöveg pragmatikusan egyszerű, élesen – és megint csak: pontosan – vág, akár a szike. Rendkívül könnyen tanulható. A textus itt az igazságok támasztéka. És az igazságok, úgy látszik, akkor is megállnak, ha csak egy-két helyen támasztjuk alá őket.

Mi lép a szöveg helyébe? A színpad lényege: a mozgás, a cselekvés, a feszültségteremtés.

És Jutkáról régóta tudjuk, hogy rendezéseiben nem szövegek színredobálásáról van szó, hanem a szöveget „színpadra élő" egyéni és tömegmozgások pontos kivitelezéséről. A szituáció pontos megéléséről, és a megéltség hiteles és egyértelmű, pontos ritmusú mozdulatokban való testet öltéséről. A társulat által harmadik nekifutásra már kielégítőnek érzett nyolcad jelenetnyi részletet harmincadikra megfelelőnek fogja tartani. És neki lesz igaza.

Ülünk tehát, várjuk, hogyan lesz képes egyszerre magát és minket is meggyőzni mindezekről e társulat s rendezőjük, hogyan tudnak egy, a már eddig látottakhoz és tudottakhoz képest magasabb minőséget teremteni egy „megintcsakbrechttel".

És megszólal a Zene

Hogy a zene festegetni képes, apró pöttyöket elhelyezni a matérián, azt tudjuk, ismerjük. De hogy menthetetlenül beleivódhat az előadás szövetébe, azt itt, 2001-ben, az Ascher Oszkár Színpadon A kaukázusi krétakör Szeifner Judit rendezte előadásán érezzük meg először.

A zene, hang- és zajeffektustömeg olyannyira szerves része az egésznek, hogy az nélküle el nem képzelhető. A színpad széléről hömpölygő, özönlő, csordogáló, zubogó hanganyag drámai, gyönyörűséges és felemelő. Grúz és nemzetközi.

A krétakör négyszögesítése

Az első pillanattól szembeötlő, hogy amit itt látunk, az a szó legnemesebb értelmében rendezői színház. Koncepcionális minden, pedig a feladat nem egyszerű. Ha példának okáért a darab szerint Gruse a gyermekkel átkel egy szakadék felett, hát csinálj szakadékot a „Dózsa" színpadán! Van hozzá fényed, zenéd. Meg néhány dobogód. Meg az a pontos koncepció, amiben épp ezek az elemek (és csak ennyi) játsszák a főszerepet. Merthogy a szöveg redukáltságához illően a darab díszletelemkészlete is redukált. De ebben az előadásban erény lesz a szűk költségvetésből, amely – átgondolt megvalósítás esetén – nem lehet akadálya semminek.

Az első felvonás közben néha arra gondolunk, mitől működik egy holt szöveg előadásként a színpadon. Három dolog jut eszünkbe: az alakítások hitelessége, pontossága; az előadás tempója, a belső ritmusok; az egészet körülvevő díszlet, jelmez, fény, hangtér – amitől egy-egy előadásnak különleges, emlékezetes „illata", légköre van. Amatőr színpadról lévén szó, ritkán adatik meg, hogy egy előadás egyszerre felel meg mindhárom kritériumnak. Azt hiszem, A kaukázusi krétakör megszületése e ritka pillanatok egyike.

A színészi játékban tetten érhető az a (rendezői) szándék, hogy ne az egyes szereplők jobb-rosszabb önmegvalósítását láthassuk viszont, hanem csapategységről, egy közös cél felé mozgó, összecsiszolt gépezetről beszélhessünk.

Néztük sokáig, ki bújik meg a Kormányzóné maszkja alatt, de nem tudtunk rájönni. Gondolkodni kellett, erősen. És tényleg nem lényeges, hogy végül rájöttünk-e. Az a lényeges, hogy miért nem jöttünk rá az első pillanatban. Mert olyan ritmusban élt, létezett a színpadon, amellyel megnehezítette a heurisztikus élményt. Kívül tudott rekeszteni bennfentességemen.

Volt még sok ilyen figura, sok ilyen pillanat. Általában is elmondható, hogy ezen a színpadon a megjelenő jellemek építőköve a belső ritmus volt, s nem az, hogy tudnake műsírni, műnevetni vagy műásítani. Attól éltek, hogy sajátos ritmusuk volt. A sok összeadódó, pontosan kijátszott ritmusképlet pedig meghozta az előadás lüktető tempóját.

Megyünk haza, és megmarad bennünk az illat, valami furcsa légkör. A maszkok, ahogy embertelenné varázsolják az arcokat, a maszk nélküli Gruse, ahogy el tudja hitetni, hogy lehetnek igazságok, a maszkletétel banális aktusából megszült hitelesség, az akasztott ember, a gyászoló-nászoló brancs – élén a borissza pappal. Visszük magunkkal egy darabig őket.

Kétkedő-gyanakvó természetünk ellenére is meggyőzettünk.

A kétakör négyszögesítése.

És aztán merre?

És aztán merre, fogalmazódik meg bennünk a kérdés, mert úgy hisszük, a brechti út Szeifner Jutka számára ismert, bejárt ösvény. A szavak lassan értelmüket vesztik, a nyelv csak korlát. Lehetne erről beszélni talán.

I. partjelző – Szappan (Pásztor Csaba), Bíró – Lacikám (Hegyi Norbert), II. partjelző – Művész (Ökördy Kornél)

EGRESSY ZOLTÁN: SÓSKA, SÜLTKRUMPLI

(komédia)

Szeifner Ferencné gondolatai az előadásról

A darabban a látványtervezés nagyobb szerepet játszik, mint az Ascher Színpad bármely eddigi produkciójában. A rendező mindent aprólékosan kigondolt, és meg is valósított – kompromisszumok nélkül. A díszlet komplett, naturálisan felépített tornaöltöző volt három valódi ajtóval, valódi tornapadokkal, ragasztott, kockás PVC-padlóval, autoszifonnal, dekorációval. A színpadtér kissé megkisebbedett, de mélyült. Technikai bravúrok sora követi egymást, és mindent a műszaki fülkéből irányítanak – a kép leesését a falról, az árnyjáték formájában közvetített meccset, a darab végén a nyílt színen megeredő zuhanyt. Az előadásban a legapróbb részletekig minden naturális – a párbeszédek stílusa, a rezsó, a kellék, a jelmez, az energiaital, a vécépapír, a fogasok, a sárga zászlók, a fásli, a szikvíz, a sár a cipőn – mégis valami abszurd légkör lengi be az egészet.

E nélkül a körülírhatatlan, groteszk atmoszféra nélkül a jó bemondások tömkelege, a kiváló karakterek és a pazar látvány sem dúsíthatnák fel annyira a cselekményt, hogy szóljon valami egyébről is, mint három mérkőzésvezető marakodásáról a bírói tornaöltözőkben. Hisz maga a szüzsé egy mondatban summázható: két partjelző ellopja a nagyképű bíró sárga lapját a meccs szünetében, hogy lejárassák a közönség előtt, és tönkretegyék a karrierjét. Ám minden pillanatban érezzük, hogy itt azért ennél lényegesen többről van szó.

Egressy darabja elsősorban közérzetdráma. A tornaöltöző leszűkített falai közé belefér korunk egész keresztmetszete. A három férfiszereplő – három archetípus. A bíró („Lacikám") a sikeres ember, korunk ideálja. Keményen hajt az érvényesülésért, diétázik, testépítő gyakorlatokat végez, összeköttetéseket szerez, tanulmányozza a szakirodalmat, és fekete kontaktlencsét vásárol, hogy a pályán szúrósabb legyen a tekintete.

„Szappan", az I. partjelző viszont a született vesztes, akinek sem állása, sem lakása,

tehetsége sincs, a felesége elhagyta, és annyi pénzt sem képes összespórolni, hogy láthatási napon süteményt vegyen a gyerekeinek. Gyűlöli a sikeres Lacikámat, és mindent elkövet, hogy keresztbe tegyen neki, de csak óvatosan, nehogy rájöjjenek, hogy ő volt.

Megint egészen más a „Művész", a II. partjelző. Ő az elvont alkoholista, aki teljesen begubózik a magánszférába, jószerivel azt sem tudja, mi történik körülötte; szerelmi bánatát szinte dédelgeti, mint költői ihletének forrását, egész valóját betöltik a bűnrossz versek, amelyeket állandóan a történetesen kéznél lévő papírdarabkákra jegyezget, és csalódásában iszik, mint a kefekötő.

Három sors, három életlehetőség, de a lényeg: egyiknek sem sikerül megvalósítania az álmát, s mindegyik rosszul érzi magát a bőrében. Mert a világ átgázol a veszteseken, s a törtetők sikere is csak addig tart, amíg nem jön egy még gátlástalanabb törtető, aki lesöpri őt. Még talán a Művésznek a legelviselhetőbb a maga kis hazug minivilágában – mert ha nem is képes visszahódítani hűtlen szerelmét, legalább kiírja magából a csalódást.

Mariann – aki a meccsek előtt sóskát szokott főzni neki „sültkrumplival" (feltétet csak akkor tesz rá, ha majd partjelzőből előlép bíróvá) – ma már a negyedik férfi ágyát is megjárta, negyedik a Bittner, az ellenőr, akit mindenki utál. Ez az egyetlen közös érzés, amely átmenetileg összehozza a három embert. Hőzöngeni, pedálozni, búslakodni lehet, de tartósan boldogulni nem. A világot nem lehet megváltoztatni. Csak kiröhögni.

A rendező – a szereplőkkel egyetértésben – úgy tervezte, hogy az előadásokat mindig két egymás utáni napra teszi, mert a díszlet felállítása és elbontása ennél a darabnál meglehetősen nagy munka. Ez csak a szervezés lebonyolítása szempontjából nem szerencsés, hiszen egyidejűleg dupla közönségről kell gondoskodni. Ám ezúttal ez nem volt zavaró tényező, a siker híre elterjedt, és az előadások – szinte kivétel nélkül – zsúfolt házzal mentek.

Az egyik előadást megtekintette a szerző, Egressy Zoltánt is. Az író teljesen el volt ragadtatva a látottaktól. Úgy nyilatkozott, hogy ez a darabja jelen pillanatban hat helyen megy, határon innen és túl, de a mi előadásunk az első kettő között van. Megígérte, hogy minden módon propagálni fogja a műsort.

Ezt a darabot az isten is vendégjátékra teremtette. Kevés szereplője van, és bár aprólékosan díszletezett darab, egy helyszínen játszódik, és az összerakható díszletelemek könnyen szállíthatók – különösen úgy, hogy az egyik szereplőnek még van is hozzá alkalmas járműve.

A „Sóskát" több évadon keresztül műsoron tartottuk, gyakran ment a társulat külső helyszínekre, vidékre, sőt határon túlra is vendégszerepelni, így lett az „Ascher" legtöbbször játszott, „csúcstartó" prózai előadása. *(Három évvel a bemutató után ezzel a darabbal vettünk részt az Uray György Fesztiválon, amelynek részletei a 2003/04-es évadnál olvashatók.)*

I. partjelző – Szappan (Pásztor Csaba),
II. partjelző – Művész (Ökördy Kornél),
Bíró – Lacikám (Hegyi Norbert)

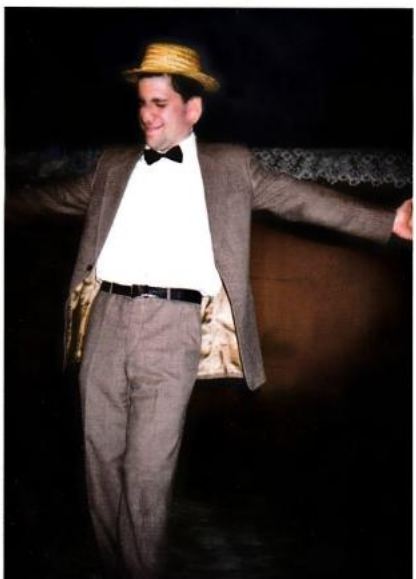
Jelenet a Lila ákácból: Pali (Horváth Kristóf), Manci (Pétery Melinda)

ORFEUM

(jelenetek, sanzonok, kuplék)

Színpadunk elsőprodukciós rendezője színre vitte rég melengetett ötletét: a háború előtti, pesti orfeumok világának felelevenítését kuplékkal, kabaréjelenetekkel. Az ötlet igen jónak tűnt. Belépéskor régies plakátok, a társulati fotók helyén hangulatos borításon fekete-fehér fényképek a műsorból, a fekete háttérfüggöny helyén dohányszínű selyemfüggönyök csipkékkel, oldalt zongora kislámpával fogadták a nézőket.

Konferanszié (Ökördy Kornél)

FEKETEMÁGIA, AVAGY A SÁTÁN MOSZKVÁBAN

(jelenet Bulgakov „A Mester és Margarita" című regénye alapján) és

THOMAS MANN: MARIO ÉS A VARÁZSLÓ

(elbeszélés dramatizált változata)

GONDOLATOK A „FEKETEMÁGIA" CÍMŰ ELŐADÁSRÓL

Szeifner Ferencné írása

Két világhírű epikus műből kapcsoltunk összse színpadra dolgozott egyfelvonásosokat „Feketemágia" címen. Közös bennük, hogy mindkettő színpadi térben játszódik, és a nézőtéren ülők egyben a darabbeli előadások közönségét is alkotják. Az első jelenet a Mester és Margaritából A Sátán Moszkvában, a második a Mario és a varázsló színpadi adaptációja.

A színpadteret úgy találtuk ki, hogy a nézőtér – mintegy páholyként – félkörben folytatódik a színpadon, és a szereplők egy része a közönség között elvegyülve ül vagy áll. A darabbeli nézők a függönyzenére a publikummal együtt érkeznek. A második rész átrendezett nézőterében az első két sor átalakult „vendéglővé" márványasztalokkal és gyertyákkal, vörösbort vagy üdítőt szolgáltunk fel rendelés szerint. (Egyébként a nézőtéren ettől az évadtól kezdve szép, új, kényelmes székek vannak.)

Bulgakov és Thomas Mann főhősei abban hasonlítanak egymáshoz, hogy az embereket játékszernek tekintik, megalázó mutatványaik céltábláivá teszik a birtokukban levő természetfölötti erők segítségével. Teszik mindezt látszólag ártalmatlan cirkuszi mutatványok örve alatt.

Ám van egy lényeges különbség is köztük: Bulgakov színházában a Mágus (vagyis maga a Sátán) a sztálini Szovjetunió valódi viszszásságait leplezi le és teszi nevetségessé

Mágus (Székely István)

korlátlan hatalmával; Thomas Mann művében Cipolla, a nyomorék bűvész és illuzionista egy kis tengerparti üdülőhely kultúrházának színpadán próbálja ki parafenomén erejét Mussolini Olaszországában, a fasizmus virágzása idején. Mutatványának lényege nem a leleplezés, hanem az akaratfosztás, a megalázás – egyben saját hatalmi vágyának kiélése, nyomorékságának perverz kompenzálása. A műből kiviláglik, hogy a démoni erővel szemben a passzív ellenállás mit sem ér, csak az aktív cselekvés szabhat neki gátat.

DRAMATURGIAI KÉRDÉSEK EPIKUS MŰVEK SZÍNRE VITELÉRŐL

Szeifner Ferencné írása (részletek)

A Sátán Moszkvában

Bulgakov alakja mindig is foglalkoztatott. Egy ember, akinek alkotói pályáját derékba törte a sztálini diktatúra – egy ember, aki kétszázmilliónyi népből az egyetlen megtűrt ellenzék a sztálini diktatúrában; ez az ellentmondás már önmagában is megér egy misét. Fő műve, A Mester és Margarita végig Sztálin fiókjában lapult; sokszor elolvasta, kiadni sohasem engedte. (Nem lehetett buta ember!)

Egy többrétegű, hatalmas műből kiragadni egyetlen szálat úgy, hogy mint cseppben a tenger tükre legyen az egésznek, önmagában sem könnyű feladat. A tény, hogy elmaradt a bibliai meg az életrajzi szál, már eleve egyharmadára csökkentette, de le is egyszerűsítette a cselekményt. A megmaradt szál is túl szétágazó – a Sátánnak és kíséretének látogatása az 1920-as évek Szovjet-Oroszországában. Ebből a legjellemzőbbet, a színpadi bűvészestet ragadtam ki, hogy olyan erős reflektorfénybe helyezzem, amire a színpad csak módot ad, amire csak a színpad ad módot.

Az én Woland mágusom csúfondáros, cinikus és bölcs gentleman, aki átlát a falon, belelát a vesékbe; túlzottan semmi nem izgatja, de egyvalamiben mégis különös örömét leli: hogy a látszat mögött leleplezze a valóságot. Erre a regényben több száz oldal áll rendelkezésére, a színdarabban egy körülbelül negyvenperces jelenet. Megpróbáltam minél kevesebb szereplővel minél több lényegeset bemutatni.

A hatalom képviselőit egyetlen házaspárral, a regényben is szereplő Arkagyij Apollonovics művészeti ellenőrrel és a nejével szemléltettem. Az újonnan hatalomra került „káderek" mind intelligenciájukban, mind ízlésükben finoman szólva kívánnivalót hagynak, akár a mai újgazdagok. A frissen mázolt világnézet buktatói a férfi öntelt ostobaságán éppúgy átütnek, mint a közönségesség a nő ízléstelen sminkjén, öltözködésén, magamutogatásán. Egy pártfunkcionáriust köznevetség tárgyává tenni Moszkvában a húszas években – ehhez iga-

zán csak az Ördögnek volt mersze és lehetősége.

Két dolgot akartam kiemelni a figurájukban: egyet, ami megváltozott a letűnt rendszerhez képest, és egyet, ami ugyanaz maradt. Megváltozott a gondolkozás, a hozzáértés presztízse. Arkagyij Apollonovics ott válik igazán nevetségessé, amikor a gyorstalpaló tanfolyamok filléres brosúráiból szerzett ideológiai „műveltségével" éppen az ördögnek bizonygatja, hogy természetfölötti erők márpedig nincsenek, tehát csodák sincsenek, ha egyik-másik ki is szúrja a szemét.

A sztálini Szovjetuniónak nem lebecsülendő vívmánya, hogy elérte: egy tehetséges, gondolkodó nép jobban hisz rosszrossz, belésulykolt ideológiáknak, mint a saját szemének. Ez a vonulat végigkíséri a regényt – ezt akartam egy jelenetbe, egyetlen emberpár gondolkodásmódjába belesűríteni. Ami nem változott Moszkvában, az az aranyborjú imádata, a pénz tisztelete.

Ha csak a bűvészest eseményeihez tartjuk magunkat, akkor is nehéz megvalósítani, hogy három ördög az egész nézőteret megbolondítsa. Korlátozott számú szereplőgárdánk ellenére azonban sikerült ezt a problémát áthidalnunk. Volt két „előimádkozó" lány a nézőtéren, akik permanensen kommentálták a látottakat, visongtak, jelentkeztek, kapkodták a pénzt, nevetést és tapsot kezdeményeztek, és fő jelenetükben a nyílt színen összeverekedtek egy párizsi modellért. Ha csak ketten zajonganak, az még a mi kis szegényes kamaraszínpadunkon is árván veszett volna el a levegőben, de a művészeti ellenőr nagyhangú nejével, valamint azokkal a szereplőkkel, akik csak a szünet után léptek színre – sikerült olyan hangulatot teremteni, hogy a nézők is belekapcsolódtak a játékba.

Volt azután egy szereplő, aki teljes egészében az én képzeletem szülötte: Annuska, a nyugati turisták számára fenntartott konzumáruház elárusítónője. Vele próbáltam teljesebbé tenni a képet a korabeli Moszkváról, az átlagos szovjet állampolgár életéről. Albérletben lakik, férje ápoló az elmegyógyintézetben, ahol most éppen kommunista szombatot tartanak. Lakásra gyűjt, de ahhoz protekció kéne; gyereke nincs („majd ha meglesz a lakás"), scsít és borscsot ebédel hetente hétszer (muszáj spórolni a lakásra). Fagót és a Macska nyerítő elragadtatással reagálnak az új fogalmakra, mint scsí, elmegyógyintézet vagy kommunista szombat. Annuska jó szándékú, de végtelenül butácska – egyet tanult meg, de azt nagyon jól: szovjet állampolgár nem vásárolhat déligyümölcsöt a konzumban rubelért; valutáért is csak akkor, ha igazolni tudja, hogy legálisan szerezte.

Fagót (Fodor András), Annuska (Szentpétery Hajnalka), Macska (Rákoss Johanna)

Mario és a varázsló

Thomas Mann híres novellája szinte kínálkozik a színpadi feldolgozásra, hisz egy olasz falu kultúrházának a színpadán játszódik. A darabváltozat Cipolla bűvészestjével kezdődik, s elhagyja a megelőző, terjedelmes epizódokat: a szállodai incidenst és a strandjelenetet. Az epikának megvan a módja, hogy szép, komótos terjengőséggel előkészítse a fő eseményt, a színháznak viszont éppen az a lényege, hogy a drámai cselekmény felfuttatását a huszonharmadik órában kezdi. Ezt az eljárást követtük mi is.

Ami szinte szó szerint adott, és semmi módosítást nem igényelt, az Cipolla hátborzongató, démonikus és viszolyogtató figurája. Amit a színpad törvényszerűségeihez kellett igazítanom, az a jelenetek kiválogatása (a novellában bármennyi lehet a mutatványok száma, a színpad öt-hatnál többet nem enged meg); a feszültség ívének fokozása (lehetőleg minél meredekebben); az esszé-novellában oly lényeges gondolatiság megőrzése a narráció teljes elhagyásával; és a nézőtér aktivizálása.

Thomas Mann, a gondolkozó és elbeszélő igen lényeges szerepet játszik a novellában; itt a német turistanő veszi át – de csak nagyon távoli egybeesésekkel – az ő figuráját, aki nem kerül az uszító, hazafias demagógia bűvkörébe, nagyon is érti, mire mennek ki az embertelen „mutatványok", és a helyi közönségtől eltérően végig kívülállóként reagál rájuk anélkül, hogy kommentálná.

Fontos dramaturgiai elv volt a mutatványok építkezése. A kezdésnél az eredeti műből indultunk ki: a Cavaliere kegyetlenül kigúnyolja az önérzetes olasz gyereket: beleszuggerálja, hogy hascsikarása van az elfogyasztott savanyú lőrétől.

Cipolla gondolatátvitel segítségével megtalál egy eldugott gyűrűt a nézőtéren. Ez a motívum az eredetiben is szerepel, csak dialógussá kellett alakítani, ami rutinfeladat volt. Fontos dramaturgiai szerepe a jelenetnek, hogy rátereli a figyelmet Angiolieri asszonyra meg a fiára.

Ennek a finom és szép középkorú asszonynak a légies ellenálásképtelensége szinte vonzza a bűvészt a kísérletezésre. Vele aztán csakugyan mindent megtehet. Belevájkál a múltjába, felszínre hozza benne rég elfojtott, titkolt szerelmét a színház iránt.

Cipolla nemcsak arra veszi rá médiumát, aki ma már polgári életvitelt folytató tisztes feleség és anya, hogy táncoljon és hajlongjon a színpadon (akárcsak régen), a rettenetes bűvész arra is rákényszeríti, hogy kövesse őt a függöny mögé, majd a nézőtér szeme láttára a nyomorék, csúf ember ölébe omoljon. Miután ily módon megalázta, torz nagylelkűséggel visszaszolgáltatja őt a családjának, finoman érzékeltetve: csakis rajta múlott, hogy nem élt vissza a helyzetével.

A drámában minden sűrítettebb és kiélezettebb, mint az epikában. A jelenetben két – lényegtelennek tűnő – változtatást eszközöltem. Egyik, hogy Angiolieri asszony nemcsak öltöztetőnője és bizalmasa volt valaha Eleanora Dusénak, a legnagyobb olasz színésznőnek, hanem mellette játszott a színpadon. Így az eltemetett múlt felidézése sokkal fájdalmasabb, a veszteség kézzelfoghatóbb. A másik változtatás: Angiolieri asszony nem a férjével, a novellabeli csöndes és kopasz emberkével jön az előadásra, hanem a fiával, aki Rómában egyetemista, őt a „római ifjú"-val azonosítottam.

Így nemcsak a szereplők számát sikerült csökkentenem, hanem súlyosabb drámai töltetet adtam a fiú szerepének. Az átlag torrei nézőknél lényegesebben magasabb IQ-val rendelkező fiú nemcsak természetes igazságérzetből száll szembe a varázslóval, hanem az anyja megaláztatását akarja megtorolni. Az eredetileg párhuzamosan futó szálakat megpróbáltuk minél több ponton

Cipolla (Horváth Imre), Mario (Ökördy Kornél)

keresztezni, ha már a legfőbb összetartó erő, az író személye kiesett.

Az apáca tánca-jelenettel tértünk el leginkább az eredeti cselekménytől azzal az egyértelmű szándékkal, hogy hívek maradhassunk a lényeghez. A fiatal apáca az eredeti novellában nem szerepel; Thomas Mann csak azt ecseteli hosszan, hogyan kényszeríti táncra a varázsló ostorsuhintásával a legkülönbözőbb korú, nemű és társadalmi helyzetű nézőket.

A mi színpadunk kicsi ahhoz, hogy egy tömeg táncoljon a háttérben, míg az előtérben fontos események zajlanak – az egyik hatása kioltaná a másikat. Valami olyasmit kerestünk, amely egymagában is összesűríti Cipolla kegyetlen mutatványainak esszenciáját; valamit, ami nagyon groteszk, nagyon szélsőséges, és iszonyú mélyen tipor az emberi méltóságba. Valamit, ami közel jár a Mario-jelenet vérforraló galádságához. Erre a célra találtuk ki a kis apáca figuráját. Az otromba játék annyira felháborít a nézőtéren egy szelíd kis apácát, hogy fennhangon elkezd tiltakozni. Cipolla figyelme azonnal felé fordul. Hipnotikus erejével a színpadra kényszeríti, és felszínre hozza benne a nőiség elfojtott ösztönеit. A kis apáca egyre erotikusabban vonaglik, míg a gyönyörűségtől hátrahanyatlik, és elveszíti a fátylát. Felocsúdva hanyatt-homlok menekül erkölcsi megsemmisülése színhelyéről.

Elérkeztünk az utolsó előtti fázishoz. Ez a jelenet nem a megalázás mértékében jelent fokozást, hanem az egyre intenzívebb lázadás elfojtásában. Az öntudatos, okos római egyetemista próbára teszi magát, a nagy Cipollát is, aki már az elején ráérez, hogy a fiú kemény dió. Az elszánt római fiú akaratának megtörése nehéz küzdelem, de végül is sikerül. A görcsösen meg-megránduló tagok meglazulnak, maguktól és örömmel kezdenek el táncolni. A fiú azon bukott el, hogy a passzív ellenállást („Nem akarok táncolni!") helyezte az aktív, következésképpen erősebb akarattal szembe („Azt akarom, hogy táncolj!").

A fő jelenet dialógusra épülő, magasfeszültségű drámaiságán alig kellett változtatni. Ezt Thomas Mann is már eleve mintha a színpadra álmodta volna. A legeket kellett kikeresni és nyomatékosítani Mario figurájából; elérni, hogy valóban ez legyen a csúcs. Mi okozta a nehézséget? Az, hogy Mario nem lázadó alkat; kritikai félmondatával inkább csak felhívja magára a bűvész figyelmét. Mégis az ő megtörése a legnehezebb és egyben a legélvezetesebb is – bár ez csak menet közben derül ki.

Mert ennél a kedves, udvarias modorú, egyszerű és jó természetű pincérfiúnál valahol falba ütközik Cipolla. Mario készségesen kezére játszik, hogy a játék beteljesüljön, ám a magánszféráját, a szerelmét és becsületét konokul-keményen védi anélkül, hogy látványos harcba bocsátkozna a varázslóval. Ez a tisztaság és keménység irritálja Cipollát olyannyira, hogy elmenjen a végsőkig: legtisztább érzelmei meggyalázására kényszerítse démoni hatalmával az egyszerű fiút. Érzi, hogy szellemileg nincsenek azonos súlycsoportban, de érzi azt is, hogy a fiúban van valami, ami benne sohasem lesz meg. Ami vörös posztóként ingerli a nyomorék bűvészt – nos, az a vörös sál Mario nyakában, és mindaz, ami hozzá asszociálódik: a fiú csinos külseje, vonzó, megnyerő személyisége.

Nem véletlen, hogy Cipolla a csinos fiúkat pécézi ki előszeretettel a tömegből; saját kielégületlenségét kompenzálja megalázásukkal, valamint azzal, hogy állandóan szerelmi kérdésekkel példálódzik. Talán nem is szimpla dominanciaharc folyik itt, hanem saját perverziójának fél-legális formába öntött kielégülése is. S végül a fő szempont, ami Mariot a többi kísérleti alany fölé emeli: ő is áldozatul esik Cipolla emberfeletti, kegyetlen hatalmának, de ő nem menekül el a vereség színhelyéről, hanem bosszút áll – valószínű, hogy az élete árán.

KULISSZATITKOK A FEKETEMÁGIA ELŐADÁSÁRÓL

Szeifner Ferencné írása

Már javában folytak a Bulgakov-jelenet próbái, amikor egyszer csak döbbenten jöttem rá valamire: mindaz, amiben én évtizedekig benne éltem, a mai fiataloknak már csak történelem vagy talán még az sem – mert vagy nem tanulták még, vagy már elfelejtették az érettségi tételeket. A szereplők többségének fogalma sem volt a légkörről, aminek a színpadon meg kellett volna születnie: a szovjet filmek emblémájáról, a „Vera Muhiná"-ról, a „Szabad szél"- indulóról, hírből sem hallottak az elmegyógyintézetek szerepéről a megbízhatatlan elemek eltüntetésében; nem értették, miért lett izgatott Fagót meg a Macska a hírre, hogy Moszkvában lehet déligyümölcsöt kapni, nem volt igazán tudomásuk a nyugati világ iránti bűvös-bűnös nosztalgia mértékéről, sem arról, mit jelentett a lódenkabátos-napszemüveges titkosrendőr megjelenése az ajtóban.

Úgy érzem, a végén sikerült sebtében rögtönözve némileg pótolni a hiányt – ez látszott is a későbbi próbákon. A dolog viszont újabb problémát vetett fel. A közönség idősebb része tökéletesen bele tud majd illeszkedni a darab atmoszférájába, ehhez nem fér kétség. De hát a mi közönségünk jórészt fiatalokból áll. Nem késtünk el kissé a műsorra tűzéssel? Talán mégsem. A vadnyugat is a múlté, mégis fiatalok százai nézik a képernyőre tapadva a westerneket. Márpedig Bulgakov mesterműve jóval több a „vadkelet" palackba zárt üzeneténél.

A szélsőségesen és felvállaltan komikus jelenet végül is valami groteszk, kesernyés fintort csal az arcunkra. Rájövünk, hogy az egymást követő „rendszerváltások" legnagyobb tévedése, hogy azt hiszik: sikerült valami gyökeres változást előidézniük az emberi gondolkodásban. De hát minek is erőlködnének? Gyarló az anélkül is!

A jelenet próbáit a legnehezebb technikai feladattal, a bűvészmutatványok betanulásával kezdtük, melyeket hivatásos bűvész tanított be, sőt láthattunk egy-két világszámot is a mutatványai közül. A bűvészeti próbák élvezetesek és kellemesek voltak: Fagót alakítója a hosszú ujjaival hamarosan megtanult legyezőszerűen kártyát szétteríteni, összetépett kötelet és újságpapírt egybevarázsolni, csak azzal küzdött sokat, hogy „va-

rázslás" közben egyfolytában játsszon és rögtönözze a szöveget. Ez nehezebben alakult ki, mint maguk a trükkök, de végül igen jól sikerült.

Thomas Mann novellájának címszereplője, Mario szerepe terjedelmileg egy jottányival sem hosszabb, mint Cipolla többi áldozatáé, mégis egyértelműen főszerep – nem az az elbeszélés címe hogy „Cipolla és a pincérfiú", hanem az, hogy „Mario és a varázsló". Ám nagy kérdés és nagy kihívás: képes-e valaki egy néhánymondatos reagálásszerepből főszerepet formálni. Mario ellenállása „szétolvad" (nem megtörik), ahogy a varázsló ördögi zsenialitásával elhiteti vele, hogy a csúf, nyomorék férfiban reménytelen szerelmét, Silvestrát látja.

A szerelem belesűrűsödik egyetlen név elpihegésébe; szeme kitágul, szorosra zárt szája elernyed, légszomjasan megnyílik, a két kéz művészi megkomponáltsággal egymásba fonódik, és megszületik a csók, amelyet egy durva ostorsuhintás szakít meg. Nem színpadi csók! Naturálisan akartuk kifejezni a jelenet groteszk iszonyát. Hogy ez ne kínos nevetést, hanem halálos csöndet indukáljon a nézőtéren, ehhez mindkét szereplő részéről több kell, mint szimpla mesterségbeli tudás. S amikor a meggyalázott fiú Cipolla harsány nevetése közepett magához tér, ott sem szöveggel reagál, csak két tenyerét a szájára szorítva lemenekül a színpadról. S a művészi alázat utolsó nagy próbája: az ominózus lövés úgy dördül el, hogy Mario arcára nem is figyelünk, csak Cipolla végvonaglására.

Azért volt olyan előadás, amikor Mario durva megalázásánál, a nyílt színi férficsóknál – akaratunk ellenére – be-bejött a nevetés. Igaz, hogy a pisztolylövés úgy hasított az éretlennek tetsző megnyilvánulásokba, mint derült égből a villámcsapás. Ám gondolkodni kezdtem: nagy baj ez? Vajon hogyan viselkedett az eredeti olasz közönség Torre di Venerében? Nem tartozik-e Thomas Mann írásának üzenetei közé, hogy a Cipollák hatalmának táptalaja az emberi korlátoltság és önzés?

Azok, akik Mario megalázásán nevetnek, nem ölnének-e adott esetben ugyanúgy, ha velük történik mindez? A bajokban nem jelent-e megnyugtató érzést, hogy többnyire másokkal esnek meg? A közönségnek alkalma van a tömeghipnózis hatását némileg saját magán is megfigyelni.

Mindkét jelenetbe beépítettünk két szereplőt a nézők közé, akik a nézőtéri alapzajt kezdeményezték, irányították. Szerepük jó része rögtönzésen alapult, ebben kimeríthetetlen ötletgazdagságról tettek tanúbizonyságot. Feladatuk nehézsége abban állt, hogy mindig meg kellett találniuk az arányokat. Ha túl sok a zaj, vagy nem a megfelelő helyen kezdeményezik, elnyomja a fontos jeleneteket; ha pedig túl kevés, meghal az előadás. Ezt lehet is, kell is próbálni, a jó ötleteket rögzíteni, de betanulni nem lehet – minden előadásra fog maradni meglepetés.

Váratlan nehézséget okozott, hogy ezen az előadáson lehetetlenség volt pótszéket betenni, mert az oldalsó járást is felhasználtuk. Azonkívül gondoskodni kellett róla, hogy a „beépített" nézőknek a helyet fenntartsuk. Nem is gondolná egy kívülálló, mennyi fejtörést és előkészítést igényelt ez, hiszen azt sem akartuk, hogy ne legyen telt ház, de azt sem, hogy többen legyenek, mint ahány széket elhelyeztünk.

Az egyik előadáson történt egy kis malőr, amit menet közben már lehetetlen volt korrigálni. A Sátán Moszkvában-jelenet egyik legfontosabb díszleteleme egy, a mennyezetről lecsüngő vörös csillag. Hogy, hogy nem – a csillag véletlenül fönn maradt Mussolini Itáliájában, a Mario és a varázslóban is: elfelejtettük levenni! A kínos baki elkerülésére azóta beteges gonddal vigyáztunk...

2001–2002

Financiális kérdések

(Szeifner Ferencné bejelentése az évadnyitó társulati ülésen – részlet)

Az előző évad végi társulati ülésen egyik tagunk felvetett egy javaslatot színpadunk szervezetének szerkezeti átalakításáról profit jellegűvé. A javaslat váratlanul ért. Ha előtte konzultálunk, talán ott, helyben választ tudtam volna adni; így elhalasztottam a döntést, mert idő kell, hogy ilyen horderejű kérdést pró és kontra végiggondoljunk.

Vezetőtársaimmal összhangban arra a döntésre jutottunk, hogy végleges válaszunk nemleges.

Indoklás: pillanatnyilag senkit nem látok alkalmasnak a csoportból, hogy az átalakítás procedúrája fölött bábáskodjék, leszámítva a javaslattevőt, aki azonban már ott, a helyszínen világosan kijelentette, hogy nem vállalja a feladatot. Ettől kezdve egy „fogjuk meg, és vigyétek" vállalkozás komolytalannak tűnt a számomra. Ám ha akadt volna is vállalkozó, nagy valószínűséggel akkor is elutasítom a javaslatot. Miért?

Mert a vázolt színházi formációhoz (félprofi üzleti vállalkozás) olyan emberek kellenek, akik főfoglalkozásban irányítják, sőt más, hasonló színházi vállalkozások egy részénél a tagság is ebből szerzi a fő jövedelmét.

Ahol egy pályázat és némileg a fenntartó előre eltervezett ráfordítása szab határt, mennyit költhetünk egy darabra, ahol a terem fűtésére, világítására, bérletére nincs gondunk, az szűkös, de biztos kereteket nyújt a színpad működtetéséhez. (Nyugodtan kockáztathatom a kijelentést, hogy ennél kevesebb pénzzel, de ennél nagyobb biztonsággal aligha rendelkezik még egy amatőr színpad az országban.) Én ezt a biztonságot a jelenlegi, képlékeny gazdasági helyzetben nem vagyok hajlandó vágyálmokért kockára tenni.

Mert aki sokat kockáztat, az sokat is nyerhet, de sokat is veszíthet, ha hiba csúszik a számításaiba. Én harminc év munkáját nem teszem fel egy „dupla vagy semmi" játékra; még a minimális kockázatot sem vállalom, hogy én vigyem csődbe az Ascher Színpadot. Mert esetleg sikerül szponzort szereznünk, de a szponzor meggondolhatja magát (szíve joga!), csődbe mehet, úgy dönthet, hogy támogat egyszer, de nem folyamatosan – mi meg ott maradunk ég és föld között lebegve, mint Mohamed koporsója. Meggyőződésem, hogy ennek az ellenkezőjére senki nem merne anyagi garanciát vállalni.

Ódzkodásom a javaslattól nyilván valahol abban is gyökeredzik, hogy számomra az Ascher Színpad harminc éven át nem a pénzről szólt – ha tudom, hogy valaha arról fog szólni, meg sem alapítom.

Felmerül a jogos kérdés: miért nem teszem fel mindezt szavazásra. Megmondom. Mert a színház természeténél fogva nem demokratikus intézmény. Az önszerveződő közösség igen. Szavazás döntheti el például, legyen-e nyári tábor vagy sem, s ha igen, hol; tartsunk-e Ascher-karácsonyt, farsangi bulit, kirándulást; de vannak olyan dolgok, amelyekről csak a rendező, s vannak, amelyekről a vezetőség dönthet. (A kettő nem ugyanaz!)

Nevezetesen: a műsortervről, a művészi munkáról, a szereposztásról, a produkciók nívójának megítéléséről, az előadások rendjéről. Ez nem azt jelenti, hogy nem vonja be a tagságot a döntésekbe, nem vet fel alternatívát, amit szavazásra is feltehet, de a végső döntés felelőssége a vezetőségé. Enélkül a színház meghal, működése anarchiába fullad.

KISS CSABA: ESTI PRÓBA
(színmű)

A cselekmény helyszíne Doráti György színművész magánöltözője. Itt készül élete egyik utolsó, nagy fellépésére: Fellini „Országúton" című alkotásának színpadi változatában Zampano figurájának megformálására. A színész Gelsomina szerepére Konkoly Zsuzsát, a fiatal színinövendéket kéri fel. A szerepeik határát próbálgató színészek között létrejön minden, ami két ember, férfi és nő között létrejöhet.

SZEIFNER FERENCNÉ ÍRÁSA AZ ESTI PRÓBA ELŐADÁSÁRÓL
(részlet)

Miről szól az Esti próba? Férfi és nő örök drámájáról? A színész sors drámájáról? Az öregedés drámájáról? A fentiek mind benne vannak, számomra mégis leginkább az utóbbi dominált. A főszereplő egy vegetatív őserőtől duzzadó, kimagasló tehetségű, ötven körüli színészt alakít. És ez az ereje teljében lévő ember látensen, de szakadatlanul fél. Agresszivitás és félelem együtt, egymást kiegészítve munkálnak benne.

Doráti György fél a magánytól, a kitárulkozástól, az őszinte emberi kapcsolattól, a túlzott átéléstől. Sebez, hogy palástolja sebezhetőségét. Próbálni jöttek össze a tanítványával, de valamilyen módon ösztönösen el akarja odázni a színpadi munkát is – attól is félni látszik. Kávézik, zuhanyozik, anekdotázik, a kontár fogorvost szidja; a lányt minduntalan lehurrogja, amikor átélten kezd játszani – játssza a cinikust.

Aligha a féltékenység motiválja, hisz a kis színinövendékkel nincsenek azonos súlycsoportban; inkább fél belevájkálni annak a szereplőnek a lelkébe, akivel már első olvasásra maximálisan azonosul. Mert eljátszani a más ember tragédiáját – színészi kihívás, ám a magamét: viviszekció. A nagy Doráti vadul küzd a felismerés ellen, hogy egy közepes tehetségű kis színinövendék a hatalmába kerítette, s mire megadja magát a ténynek, a lány kiismerte, és kiábrándul belőle. A „kapuzárás előtti pánik" lélektanának legnagyobb ismerője a magyar költészetben Ady Endre. Ő írja a Boldogok az öregedők című versében:

„Másoknak az öregség semmi,
Mások meg tudnak öregedni."

Doráti György nem ez a típus. Ő nem ismeri

Doráti György (Mihály Gábor)

Konkoly Zsuzsa (Pétery Melinda)

a bölcs beletörődést, a csúcson rémül meg attól, hogy innen már csak lefelé visz az út.

A kislány katalizátor, aki ezt a szédült haláltáncot felgyorsítja. Az ő kis tragédiája – szerelme a nagy Művész iránt –, a Nagy Szerep ígérete és illúzióinak meghiúsulása önmagában is megér egy misét, de valahogy elhomályosul a nagy formátumú férfi forrongó vulkánkitöréseinek fényében. Lelketlen, amikor otthagyja, és véget vet a szerelmi affárnak, amelynek elejétől fogva kissé suta, de kitartó kezdeményezője volt? Nem lelketlen, csak normális. (A normális emberek sohasem találják meg tartósan a közös hangot azokkal, akik túl vannak a piros vonalon.)

Az utolsó pillanatban még van benne annyi lélekjelenlét, hogy kiugorjon a szakadék felé rohanó vonatból. Nem követi az űzött héját az őszbe, mert hirtelen megérzi, hogy a végkifejlet csak egy lehet: egymás húsába beletépve, holtan hullani az avarra.

Az alapszituáció: színház a színházban. Belekukkantani egy próbafolyamat közepébe nekünk, „szakmabelieknek" akkor is izgalmas téma lenne, ha a darab nem szólna semmiről. A valóságos és fiktív szituációk szakadatlan egymásba játszása teszi élményszerűvé az Esti próbát színésznek és nézőnek egyaránt. Látszik, hogy a szerző – úgy is mint rendező – otthon van a színház kívülállók számára némileg misztikus világában.

Nagyon tetszett a darab zárásában, hogy nincs kihegyezve a főhős látványos tragikumára. Doráti nem hal bele a fejsérülésébe, csak elszédül, tehetetlen férfivágyának bevallása ámolygó motyogásba fullad; a lány szerelme kialszik, mihelyt rájön, hogy bálványa is emberből van, de a felebaráti szeretetet azért nem tagadja meg tőle, sőt azzal búcsúzik, hogy másnap reggel kilencre jön. Maria Callas megjelenő képe az üveglapon előrevetíti a „fogcsikorgató magányt", de – ami a legkeserűbb és legkiábrándítóbb – érezzük, hogy erre még jócskán várni kell. Mint amikor valaki megtudja, hogy gyógyíthatatlan rákbeteg.

A halál nem olyan irgalmas, hogy azonnal végezzen. Betegünk még bejár a munka-

helyére, megmetszi a fákat, segít a fia matekleckéjében, de közben ott lebeg felette az iszonyú elkerülhetetlen. Ha Doráti itt és most öngyilkos lenne, róla cikkezne hetekig a média, a színházban ravataloznák fel, elővennék a régi filmjeit, és Zsuzsát, a Nagy Művész utolsó múzsáját pillanatok alatt jelentős személlyé tenné a gyász. Így azonban egy darabig még minden megy a maga útján. A vezérségből kiöregedett hímet nem öli meg a falka, csak hátrébb kerül a zsákmány elosztásánál, és a nőstények elnéznek felette.

A „La Strada"-t is valószínűleg sikerrel bemutatják majd, a holnapra holnapután jön, csak éppen a harsogó, világgá kiáltott, kétségbeesett üzenet nem jut el olyan erővel a világ fülébe, mint Doráti tervezte. Aztán a neve apránként, szép lassan egyre hátrébb kerül a színlapon. Hajdani rajongói némi tiszteletteljes sajnálkozással emlegetik majd a sztárt, aki valaha nagy volt, de hát az idő, ugye, eljárt felette; a még fiatalabbak meg tanácstalanul bámulnak, ha szóba kerül a neve. Amikor pedig meghal, az eseményről néhánysoros hír számol majd be az újságok hátoldalán.

A darab díszlete egyszerű, mégis rafinált: egy iskolai íróasztal felnyitható belsejébe egy speciális tükröt helyeztek el, amely olykor valódi tükörként funkcionált, olykor homályosan, de tisztán láthatóan képek jelentek meg rajta, mint például Maria Callasé. A kis színpadtér bútorokkal telezsúfolva felfokozta a bezártság érzését. A nézők a középen elhúzódó, falatnyi színpad két oldalán, egymással szemben helyezkedtek el. Ez sajátos feladatot rótt a rendezőre, hisz a darab minden mozzanatát két nézőpontból, térszínpadszerűen kellett láttatnia.

Az előadást kétszer is megtekintette a szerző, Kiss Csaba, és az volt a véleménye, hogy bármely nagy színházban megállná a helyét.

TENNESSEE WILLIAMS: A VÁGY VILLAMOSA

(színmű)

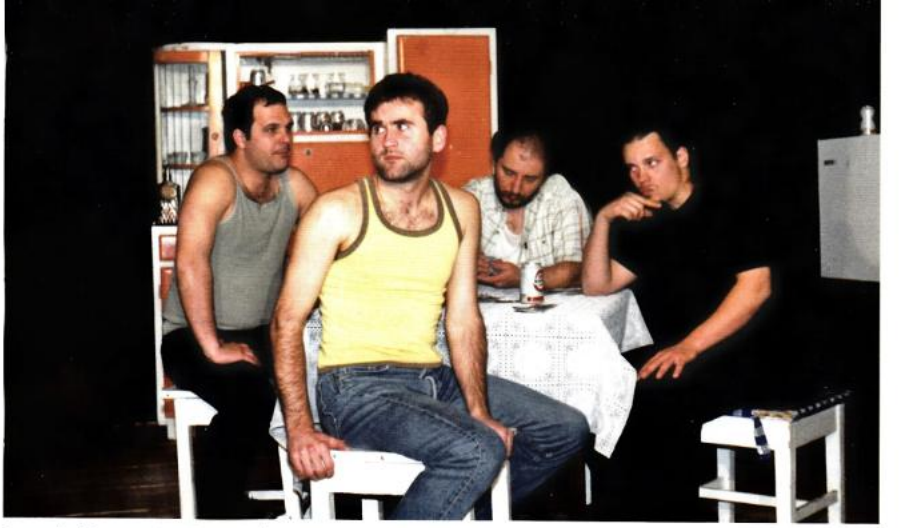
A villamos, ez a „csörömpölő tragacs" végigzakatol életünk megállóin: a boldogság kapuján át a beteljesülni vélt, majd a megszokás szétzilálta boldog(talan)ságon keresztül ér az elszalasztott lehetőségek végállomásához. Vannak azonban olyanok is, akiknek élete vakvágányra kerül. Milyen kiutat keresnek a szereplők, milyen mozgatórugók dominálnak sorsuk alakításában? Milyen személyiségtorzuláson mehet keresztül az ember, ha – tehetsége, műveltsége, lehetőségei ellenére – a „villamos kisiklik"?

SZEIFNER FERENCNÉ ÍRÁSA A VÁGY VILLAMOSÁRÓL

(részlet)

A parádés szereposztású előadás sok gondolatot ébresztett bennem – biztos jele, hogy a bemutató megragadott. Volt már összehasonlítási alapom; láttam a darabot színházban és filmen is, de ennyire sarkítva ritkán fogalmazódott meg bennem a szerző állandóan visszatérő kérdése: Stanley vagy Blanche? Szörnyű, hogy az élet mindig csak sarkítva képes feltenni a kérdéseket! Williams különösen mester az összebékíthetetlen alternatívák megfogalmazásában: „sejtelmes, lampionos megvilágítású, hazug, perverz, önpusztító álomvilág, vagy a brutális, józan, kicsattanóan egészséges vegetatív lét." Gyermekjátékokban szokták ily módon megfogalmazni a választási lehetőséget: „Kihez mész – tífuszhoz vagy kolerához?"

A nézők közül voltak, akik a lezüllött, de a lelki finomságot nem nélkülöző Blanche-ot mélységesen megértették és sajnálták, mások úgy vélték, hogy ők bizony megőrültek volna, ha egy fedél alatt kellett volna lakniuk

Steve (Rabb Ferenc), Mitch (Csőre Csaba), Stanley (Samodai György), Pablo (Bencze Tamás)

„azzal a hisztis tyúkkal", aki ráadásul állandóan elfoglalta a fürdőszobát. Mindenesetre az író álláspontját tisztábban lehetett követni, hisz közismert, hogy Williams az olyan fogalmakat, mint „egészséges", „normális" mindig olyan felhanggal használja, mintha azt mondaná: „állati". Blanche tiltakozik, amikor hazugsággal vádolják, csak ő nem a valóságos életet éli meg, hanem a megálmodottat, amilyennek lennie kellene – a vágy és a képzelet torzító (de szépítő!) szemüvegén át szemlélve.

Ha Blanche figurájában az ibseni „élethazugságot" egyfajta lelki drognak tekintjük, ez a finoman hervadó nő már a szenvedélybetegség legvégső, gyógyíthatatlan stádiumában van. Ám a hazugságtól szétroncsolt lélek szövetében itt-ott még elővillan egy-egy épen maradt aranyszál. De talán... ha sokáig hazudjuk ugyanazt, a hazugság egyszer még igazsággá is válhat. Ezért is ér olyan tragikus-váratlan megdöbbenéssel, amit az eszünkkel mindig is tudtunk: a papírhajó előbb-utóbb elsüllyed. Stanley-vel szemben a nyüszítő félelem teszi alakoskodóvá, a húgával pedig valami zavaros, ambivalens érzés, amelyben irigység és sajnálat, önvád és ragaszkodás egyaránt megfér.

Stanley álmát viszont nem nyugtalanítják zavaros vágyak és képzelgések – ő tekézik, pókerezik a haverokkal, nyakig olajosan javítja a kocsiját; nyers és szókimondó. Ha feldühítik, goromba, mint a pokróc, a keze is könnyen eljár – ugyanakkor gyöngéd is tud lenni, sőt, szinte valami emberalatti szenvedély űzi-vonzza őt a feleségéhez. Praktikus érdekeinek védelmében viszont meglepően józan és anyagias; nyitott szemmel jár a realitás világában, ő az egyetlen, akit egy pillanatra sem tévesztenek meg sógornője kisded játékai.

Persze, meglehetősen bunkó, de hát ki nem bunkó az ő társadalmi környezetében – az egyetlen Mitchet leszámítva? Nem rosszabb az átlagamerikainál (talán inkább eszesebb és rámenősebb), de ez nem szól a javára – az író láthatólag ki nem állhatja az átlagamerikai életformát, s ezt lépten-nyomon kifejezésre is juttatja. Ráadásul Stanley erős, nem szorul védelemre Blanche-sal szemben, a lány viszont totálisan védtelen és kiszolgáltatott. Igaz, felelőtlen költekezése meglehetősen nagy lyukat vág a Kowalski család pénztárcáján, hazugságai, finomkodása is meglehetősen idegesítő, de azt mégsem érdemelte meg, hogy Stanley

Blanche (Lukács Klára)

olyan hidegvérrel porig alázza és az őrületbe kergesse!

De hát semmi nincs a bekölnizett művirágcsokor meg az átizzadt atlétatrikó között? Williams világában többnyire nincs. Kissé csehovi ez a világ. Csakhogy amíg Csehovnál a múlt letűnő sziluettjét az őszi virágok nosztalgikus illata lengi be, itt a halottasház édeskésen rothadó szagát nem képes teljesen elnyomni a ravatalra halmozott koszorúk bódító, de már nem egészen friss virágainak illata.

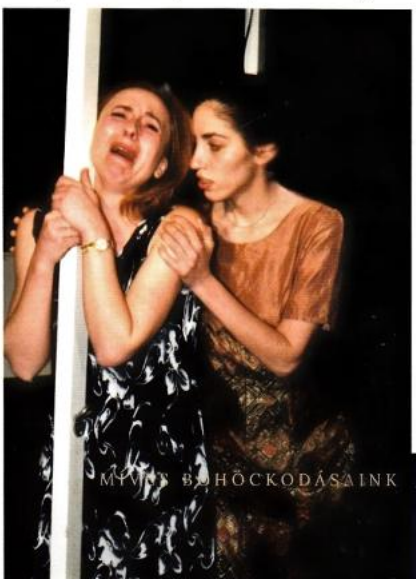
És mégis... Van valami, pontosabban valaki a két véglet között, aki feljogosít némi reménységre (nem az adott helyzetre, hanem a világ jövőjére vonatkozóan). Ez a szereplő pedig Stella, Blanche húga. Ő a mérleg nyelve a két véglet között. Nem kiemelkedően szép, de bájos, nem földhözragadt, de racionális, nem elvakult, de mélyen érző fiatalasszony, aki az ütközőbak szerepét tölti be rabiátus férje és roncsolt idegzetű nővére között. Stella maga is meghasonlott ember. A teste a férjéhez, a lelke, a múltja a nővéréhez vonzza. Ő ugyanabból a finom, úri, üvegházi világból jött, mint Blanche, de az ő élete gellert kapott találkozásakor az elszánt és erős lengyel férfival, aki oly mohón habzsolja az életet, s aki mellett a szexuális szolgaságot már nem is érzi szolgaságnak.

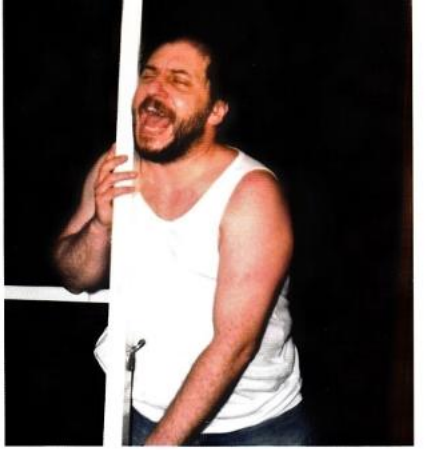
A lepusztult külváros „a Vágy csörömpölő villamosával" meg a Flamingó szálló rossz hírű, éjszakai környezete mindenképpen süllyedést jelent a nővéreknek, de amíg Stella maga választotta meg az útját, Blanche-ot a sorsa sodorta. Stella ereje, önfegyelme, bölcs kompromisszumkészsége, csodával határos módon megőrzött belső finomsága dönti el a konfliktust. Ha nem ismerném a darab cselekményét, számomra végig az volna a legizgalmasabb kérdés: hogyan határoz Stella? Ki mellé áll? Dönt-e egyáltalán? Igen, dönt – nehéz szívvel, de kényszer nélkül, és egyértelműen Stanley mellett áll ki. Kétségbeesve zokog, amikor elviszik a megbomlott elméjű Blanche-ot, de utána a nagy, erős férfi mellén talál vigasztalást.

Williams üzenete egyértelmű – ellenszenvvel viseltetik Stanley világa iránt, de egy pillanatra sem hiszi, hogy Blanche megmenthető. Tudat alatt ezt látja át Stella is. Blanche-é a múlt, Stanley-é a jövő (hogy milyen ez a jövő, más kérdés); a darab végén megszületik a gyermekük. Vajon kire fog hasonlítani – az apjára vagy az anyjára?

Van még egy fontos szereplője a darabnak: Mitch. Ő viszont egyértelműen áldozat: annak a világnak az áldozata, amely a Blance-okat kilöki magából. A nagyon kedves és nagyon egyszerű munkásgyerek,

Stella (Jenei Mónika), Eunice (Váradi Virág)

Stanley (Samodai György)

Stanley jóbarátja beleszeret az elérhetetlennek tűnő, finom, üvegházi virágba. Tapasztalatlanságában és jóhiszeműségében persze nem a valódi Blanche-ot szereti, hanem azt az imázst, amelyet Blanche kialakított magáról. A realitással való találkozás – amelyről Stanley idejekorán gondoskodik – túl nagy lelki teher a számára ahhoz, hogy össze ne roppanjon a súlya alatt.

A lány nem szerelmes bele, de a szertefoszlással fenyegető ködvárban ő lehetne az egyetlen biztos kapaszkodó. Mitch viszont nem érti meg – honnan is értené –, hogy ébredésével megfosztotta magát attól a lehetőségtől, hogy egy kárhozott lélek megváltása legyen. Itt van egy lényeges különbség a két véglet között elhelyezkedő Mitch és Stella között. Mitch úgy akar dönteni, hogy nem ismeri a tényeket, Stella viszont – bár a tudata hátterében – nagyon is tisztában van velük, mégis megkísérli a lehetetlent, Blanche megmentését. Reménytelen, de hősi szélmalomharcot vív a férjével, hogy megmentse ezt a kapcsolatot.

A zárójelenet különleges bravúrja, hogy kilenc ember van jelen a színpadon egyszerre, kilencféleképpen reagálnak a történtekre, de mindegyik abszolút maradandó. A romokban heverő Blanche hisztérikus rohama, Eunice praktikus tárgyilagossága, Stella zokogásban oldódó feszültsége és lelkifurdalása, az orvos finomsága, az ápolónő brutalitása, a kártyapartnerek zavarodott, bamba megrendülése mind-mind egy-egy külön jellemtanulmány.

Mitch reakciója egy olyan ember amorf érzéseit tükrözte, aki az eszével valószínűleg nem tud számot adni, mi játszódik le benne. Hát a tragédia előidézője, Stanley Kowalski? Mintha a végén az ő magabiztossága is megingott volna egy árnyalatnyit. A cinikus nagymenő megpróbál úgy viselkedni, mintha mi sem történt volna, de ezúttal a sörnek meg a pókerpartinak nincs meg a szokásos hangulata. Ám Stanley és Stella összeborulása a darab végén valódi katartikus élményt vált ki.

A bemutató érdekessége, hogy a premierajándékot a csoport két „törzsvendége" készítette. Egyikük marcipánból gyártott egy villamost, másikuk pedig műanyagból – rajta a szereplők képével. Amikor megkérdeztem, miért éppen 46-os „A vágy villamosának" száma, háromféle magyarázatot is kaptam: „Először is a régi magyar slágert idézi – negyvenhatos, sárga villamoson... –, másodszor is a rendező, Timár Tibor éppen 46 éves, harmadszor pedig – Tennessee Williams 1946-ban írta a darabot..."

A premier utáni állófogadáson Ascher Oszkárné és a rendező, Timár Tibor

ASCHER OSZKÁR-EMLÉKKIÁLLÍTÁS

Szeifner Ferencné írása

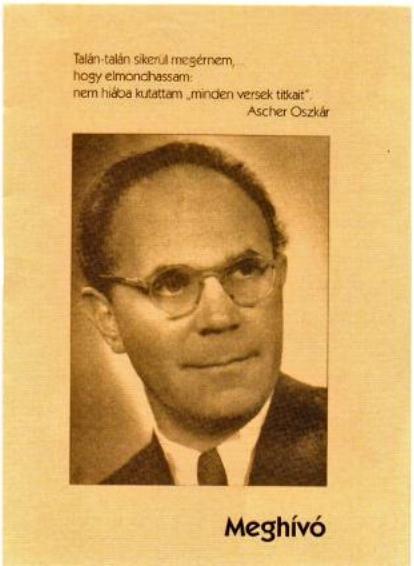
A kiállítás anyagát Ascher Gabika, a művész özvegye adta kölcsön. Hárman válogattuk: a Rákoskerti Művelődési Klub igazgatója – aki a kiállítás ötletgazdája volt –, Samodai György meg én. Gabika eleinte aggódott két dolog miatt. Egyik, hogy az idő kevés lesz a teljes életművet átfogó kiállítás anyagának kiválogatásához és elrendezéséhez. Ám megnyugtattuk, hogy ezúttal nem életmű-, hanem „csak" emlékkiállítást terveztünk, arra pedig bármilyen emléket, illetve dokumentumot ad, köszönettel vesszük.

A másik – és ezt teljes mértékig megértettük –, olyan kincset érő, muzeális anyagot, mint például Babits kézirata, Móricz saját kezű dedikációi, sem ő, sem a család nem szívesen ad ki a kezéből.

Ezt a gondot úgy oldottuk meg, hogy fénymásolatot készítettünk a pótolhatatlan anyagról. A kiállítást 2002. május 25-től június 1-jéig lehetett megtekinteni a művelődési klubban. Az ünnepélyes megnyitón Timár Tibor méltatta röviden névadónk pályafutását – ezután emlékműsor következett. A műsor anyagát én állítottam össze, és Szeifner Judit konferálta. Bár az ünnepélyes megnyitón még nem, de néhány nappal később, amikor már senki sem számított rá, megjelent Ascher Tamás, a művész fia az édesanyjával, és megnézték a kiállítást.

Az ünnepélyes megnyitó programja: az emlékkiállítás megnyitója, majd irodalmi összeállítás Ascher Oszkár emlékére (közreműködnek az Ascher Oszkár Színpad tagjai)

A *meghívón* Ascher Oszkár látható

MOLNÁR FERENC: LILIOM

(lírai játék)

Stúdióvizsga – a Rigel Színpad előadása

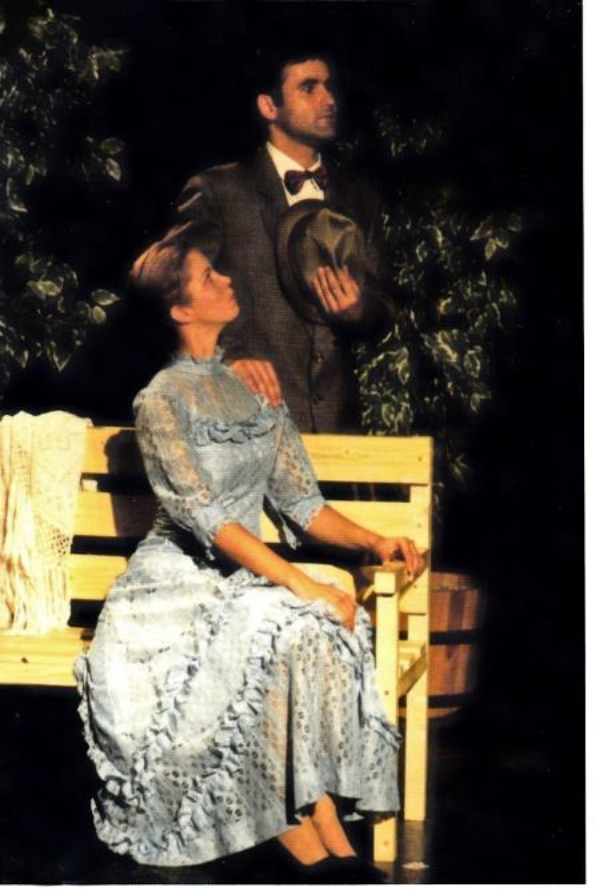
Molnár Ferenc könnyes humorú műve egyike a külföldön legismertebb – és legelismertebb – magyar daraboknak. A vagány hintáslegény és a tiszta szívű kis mindeneslány szerelmének története bejárta a világot. Európa és Amerika sok mindent értékelt és befogadott a nagyszerű lírai játékból, de a nyelve, az atmoszférája sajátosan magyar és sajátosan pesti maradt.

SZEIFNER FERENCNÉ RENDEZŐI JEGYZETEI A LILIOMRÓL

(részletek)

A művészet és a giccs között olykor csak hajszálnyi a választóvonal, de ez a hajszál azért nagyon vastag lehet. Molnár Ferenc a társalgási vígjátékaiban ügyes, könnyed és szellemes, de távolról sem meríti ki a korszakos művész fogalmát. A városligeti csirkefogó életéről és haláláról írott lírai játékban azonban a divatos, de azóta igencsak beporosodott, kabarékba és orfeumokba szorult cseléd- és apacsromantikát valami üde „agácivirágillat" lengi át – valami tisztaság, szépség, költészet.

Nem számít, hogy az iskolázatlan, a pesti zsargont még csak most kóstolgató, kis vidéki mindeneslányok ügyetlenül, sután, a

Marika (Tihanyi Éva), Hugó (Csőre Csaba)

Marika (Tihanyi Éva), Julika (Bíró Zsófia)

Muskátné (Mészáros Ildikó)

Julika (Bíró Zsófia), Liliom (Csányi S. Csaba)

művelt ember számára mosolyogtatón fejezik ki magukat – az érzések, amelyek átzsonganak-zsibonganak rajtuk, őszinték és gyönyörűek. A humornak és a lírának valami különös ötvözete születik meg a szemünk előtt; ezért érezzük az olcsó, híg limonádét a méznél édesebbnek és az óbornál nemesebbnek.

Egy mesterségstúdió vizsgaelőadásának céljaira álmomban sem tudnék alkalmasabb szerzőt ajánlani, mint Molnár Ferencet.

A főhős, a vagány körhinta-kikiáltó olyan típusú ember, akinek tragédiája a manapság oly sűrűn emlegetett „másság". Képtelen alkalmazkodni a polgári élet megszokott normáihoz, az úgynevezett „normális élet" követelményeihez. Bármit tesz, kilóg a sorból. Az ő kifejezése szerint „nem házmesternek született." A szerző a „házmester" fogalmába sűríti mindazt, ami a lassú, iparkodó és biztonságos előrejutást jelenti a világban; amihez kell szorgalom és kell becsület, de nem kell sem kreatív fantázia, sem egyéniség. Ezt Liliom ösztönösen érzi, csak nem tudja megmagyarázni – nincs meg hozzá a szükséges szókincse.

Valami újfajta színjátszás van itt kialakulóban. A Molière-hősök – mint általában a klasszicizmus – mindenre szabatos, kristályos szavakba foglalt érveket találnak. Shakespeare pompázatos, barokk tirádákban beszélteti hőseit, ahogy a hétköznapi életben senki nem beszél (mert ha beszélne, ő volna Shakespeare), éppen csak a lényeget rejti el a burjánzó szavak indái mögé. Molnár Ferenc hősei viszont nem tudnak beszélni – mintha kioperálták volna a nyelvi kifejezőkészségüket. Nemcsak szóhasználatuk hibás és mondatfűzésük kezdetleges, a gondolataikat is csak kerülgetik, mint macska a forró kását.

Amikor Marika felháborodva megkérdi Julikától, miért enged meg mindent annak a csirkefogónak – csak azért, mert ő a Liliom, Julika azt feleli csöndes találékonysággal: „Mer ő a Liliom." Nem érti, csak érzi, hogy a szerelem egyik lényeges eleme és adománya: meghagyni, elfogadni a másik személyiségét még akkor is, ha ezzel a hibáit is felvállaljuk. A szerelem nem birtoklás és nem szabóműhely, ahol a hozott árut ízlésünk szerint átalakítjuk.

Tudnivaló, hogy a Liliom az egyik legnagyobb magyar kasszasiker a világon, elsősorban Amerikában. Ez a tény egyrészt jólesően legyezgeti nemzeti büszkeségemet, másrészt gyanakvással tölt el. Az én ízlésem számára a hollywoodi népszerűség nem a legjobb ajánlólevél. Egyébként nehezen tudom elképzelni, hogyan lehet visszaadni idegen nyelven az efféle mondatokat: „Mondja, hogy menjek a Ligetbe. Aztán nem megyek. Aztán kendőt ígér, és mégse nem megyek. Akkor szépen hazakísér, és nem történik semmi erkölcs." De hát ez legyen az angolok gondja!

Ám szilárd elhatározásom, hogy amilyen mértékben építeni szeretnék erre a nem mindig szép, de igen-igen jellegzetes nyelvi humorra, olyan mértékben szándékozom kigyomlálni a darabból a giccses érzelmességű cselédromantikát. Legnagyobb segítséget ebben magától az írótól remélek – például attól a csípős, bár kedves iróniától, ahogy a mennyei fogalmazót megformálja. A másik szövetségesem a giccs elleni harcban maga Julika. A lány, aki úgy érzi, hogy ha ő egyszer szeret, akár meg is halhat, sohasem képes igazán hangot adni az érzelmeinek. Azért is nehéz a szerep, mert a színésznek szinte mindent belülről, szavak nélkül kell megformálnia.

Az előadást a nyári színjátszó táborunk keretében a szálkai szabadtéri színpadon is előadtuk 2002 júliusában.

AKTUÁLIS VÁLTOZÁSOK

Társulati ülésen mutattuk be új minőségében Samodai Györgyöt, mint az Ascher Oszkár Művészeti Alapítvány kuratóriumának új elnökét. A funkciót a régi elnök – a Rákoskerti Művelődési Klub korábbi igazgatója – elhalálozása után Gyuri elvállalta, hisz benne nemcsak a csoport iránti elkötelezettség van meg, hanem a megfelelő pénzügyi szakértelem is. Terveiről már tárgyalt is az alapítóval.

Elkészült színházunk honlapja, amely naprakész információkkal szolgál, és folyamatosan bővül: közönségünk tájékozódhat az előadások időpontjáról, a bemutatókról, szereposztásokról; a honlapot színesítik a társulatról, illetve az előadásokról készült fotók, plakátok is. (Az Ascher Oszkár Színház honlapja a későbbi évek folyamán – a technikai lehetőségek bővülésével – egyre több és színesebb szolgáltatásokat nyújtott az érdeklődő látogatók számára.) A honlap szerkesztői 2002–2021-ig (időrendi sorrendben): Orosz András – Fodor András; Paár Zsolt – Paár Patrícia; Schubert Katalin; Szilas Alex.

Végre kaptunk az udvarra egy konténert, amely megoldhatja a tárolási gondjainkat. A fiúk az új raktárhelyiséget be is rendezték, sőt új polcok is készültek az apróbb kellékeknek.

Megújult színpadunk előtere: mindenekfölött a színpadhoz vezető lépcsőház a korláttal (amely az idősek biztonságos közlekedését szolgálja), a bordó szőnyeggel és az újjávarázsolt fallal a társulati fotók számára.

A felújított lépcsőház

ÚJ HAGYOMÁNYOK

Egyre gyakrabban fordult elő az utóbbi időben, hogy premierjeinket – a fenntartó által szervezett – állófogadás követte (pezsgőbontással, pohárköszöntővel, tortával). Ekkor a rendezők premierajándékkal köszönték meg a szereplőknek és a technikusoknak a próbaidőszak munkáját, akik szintén meglepetésajándékkal kedveskedtek a rendezőnek.

Szintén kedves gesztus a Rákoskerti Művelődési Klub vezetőjétől, hogy az évad végén, júniusban a klubban működő valamennyi önszerveződő csoportnak – így az Ascher Színpadnak is – vacsorával egybekötött, hangulatos programot szervezett, mintegy megköszönve az egész évad sikeres együttműködését. (Ezek a hagyományok a későbbi években is folytatódtak.)

2002–2003

VENDÉGSZEREPLÉS GYERGYÓSZENTMIKLÓSON

A XVII. kerület testvérvárosába, az erdélyi Gyergyószentmiklósra szervezett a kerületi önkormányzat kulturális találkozót, amelyen részt vett az Ascher Oszkár Színpad néhány tagja, Mucsi Sándor előadóművész és Bujtás Anita hegedűművész. Részünkről Egressy „Sóska, sültkrumpli" című darabját vittük. A háromtagú szereplőgárdán kívül ott volt természetesen az előadás rendezője, színpadunk vezetősége részéről Timár Tibor, valamint a „műszak". (Csoportunkból néhányan magánemberként, kocsival követték a hivatalos buszt.)

A szervezésben ezúttal is oroszlánrészt vállalt a kultúrház igazgatója. A küldöttség tagja volt továbbá a XVII. kerület alpolgármestere, valamint a helyi rádió riportere is. A turnét felejthetetlenné tette a szíves vendéglátás, a nagyszerű, zsúfolt házat vonzó előadás, a kirándulás a Békás-szoroshoz meg a Gyilkos-tóhoz.

Nagy szerencse, hogy volt kéznél egy viszonylag mobil, kevésszereplős magyar darabunk, amellyel ezúttal nemcsak az Ascher Színpadot, hanem a XVII. kerület színházi világát is képviseltük Erdély szívében, ahol a magyar kultúrának felbecsülhetetlen szerepe van a nemzeti identitástudat ébrentartásában.

A turné – a nemzetközi jellegű Gyergyói Nyári Fesztivál keretében – 2002. június 29-től július 3-ig tartott, az előadásra július 1-jén került sor.

Csoportkép a turné egyik kirándulásán

RÁKOSKERTI ŐSZI FESZTIVÁL

(2002. szeptember 11–15.)

A fesztivál programja:

• Szilágyi Domokos – Szalóky B. Dániel: Napforduló (verses összeállítás) – a 7Főszín Társulat vendégjátéka

• Enquist: Vérszívók (a „Tribádok éjszakája" című művének felhasználásával) – az Árkádia Színház vendégjátéka

• „Elmondom hát mindenkinek..." (rendhagyó irodalomóra 20. századi magyar költők műveiből) – ifj. Mucsi Sándor pódiumműsora

• Tennessee Williams: A vágy villamosa – az Ascher Oszkár Színpad előadása

• A Nap és a Hold elrablása – a Figurina Bábszínpad előadása

• Tasnádi István: Bábelna – a Főnix Színpad előadása

*

A Rákoskerti Művelődési Klub igazgatója vacsorával kedveskedett a vendégegyüttesek és a mi színpadunk tagjainak, ahol kölcsönös eszmecserére is mód nyílt. A fesztivál programjában szerepelt még a színházi előadásokon kívül egy könyvbemutató, egy kiállítás és a „Rákoskertért" Díj átadása.

„TISZTA SZÍVVEL"

(Frech' Gábor József Attila-estje)

Az agyongyötört lelkű, súlyos depresszióban és üldözési mániában szenvedő József Attila orvos-pszichiáterétől kapott egy kis pepita füzetet, hogy fésületlen, spontán gondolatait és asszociációit írja bele. Az orvosnő ennek gyógyászati szerepet szánt, de a híres Napló (Szabad-ötletek jegyzéke két ülésben) kalauz lett azon az úton, amely a balatonszárszói tehervonat kerekei alá vezetett.

A kétségbeesésnek és a magánynak a mélyéről feltörő, artikulálatlan, tragikus és gyakran trágár kiáltozás a pokol legmélyebb bugyraiba enged bepillantást, ugyanakkor a legszebb, művészi értékű versek forrásává is vált. Az est anyagát a Napló részletei és a költő verseiből készített válogatás alkotja. A műsor előtt Szeifnerné Csetényi Anikó bevezetőt tartott József Attila életéről és az ezt bemutatni kívánó műsorról.

Részlet a Rákosvidék újságban megjelent, Dudás László által írt cikkből

József Attila mindig „aktuális", ezért a költő műveiből összeállított est nagy érdeklődésre tarthat számot, ugyanakkor nagy felelősség is az életműhöz nyúlni. Tán ezért is érlelte magában tervét majd másfél évtizedig Frech' Gábor, mielőtt színpadra lépett „Tiszta szívvel" című József Attila-estjével.

Az ember szinte úgy érzi az előadás első perceiben, mintha a költő szobájából látna egy „reality show-t" egyenesben, élőben, kivágások és előre megkomponált jelenetek nélkül.

A JÓZSEF ATTILA-ESTRŐL

Szeifner Ferencné írása

Régen történt, amikor még az önálló, verses összeállítások hozzátartoztak a színpad profiljához, a „Nem mondhatom el senkinek, / Elmondom hát mindenkinek" jellegű egyéni előadóestek ünnepszámba mentek. Pedig, ha már a nemzet egyik legnagyobb versmondó művészének a nevét viseljük, nem ártana ezt a hagyományt életre kelteni. Erre vállalkozott Frech' Gábor, aki műsorának tervét már egy esztendeje melengeti-dédelgeti magában.

Gábor kissé másképp és más céllal fogott hozzá az anyag összeállításához, mint azok, akik korábban hasonló műsorra vállalkoztak. Eddig mindenkinél úgy éreztem, hogy az elsődleges cél az önkifejezés („Szeret-

ném magam megmutatni, / Hogy látva lássanak...), a műalkotás arra szolgál, hogy helyettünk elmondja – nagyobb szakértelemmel és művészi erővel, mint mi tudnánk – azt, amit érzünk és gondolunk. Ez nem baj, sőt!

Gábor azonban teljesen kigyomlált önmagából minden exhibicionizmust; nem akart mást, mint méltó és alázatos szolgája lenni egy költőnek, akit mindenkinél nagyobbra tart, s aki mindenkinél közelebb áll a szívéhez. Ám ezáltal a műsor nem a szabálytalan magyaróra irányába tolódott el; inkább a lírából a dráma, a monodráma felé, ahol az előadónak önálló léte feloldódni látszik a nagy szerepben, József Attila szerepében, akihez Gábort nemcsak belsőleg, hanem sajátos módon még külsőleg is hasonlónak érezzük.

Ezt a monodráma jelleget erősítik a gondosan megválogatott díszletelemek és kellékek: az ócska pokróccal leterített ágy, a viaszosvászon, piroskockás-asztalterítő meg a pepita füzet. Egy konyhaszéken egy lavór árválkodott a színpadon, Gábor vizet kért bele, s a „két ülés" között megmosta az arcát. Döbbenetes hatást váltott ki, amikor csuromvizes arccal, hajjal és inggel, totális zaklatottsággal, vízzel le nem hűthető forrósággal mondta tovább megrázó önvallomását.

Varázslatosabb tisztasággal ragyogtak a versek a napló kusza szövegéből. S ami ellentmondásnak tetszik, annál jobban bele is simultak: nem keretes összeállítást hallottunk, hanem vérbeli monodrámát. Ha valaki azt mondja nekem, hogy lehet verset mondani hanyatt fekve, kibicsaklott nyakkal, íjként, ívben kifeszülő testtel, esküszöm, nem hiszem el. S Gábor így mondta a Nagyon fáj ekstázisba forduló részeit a fájdalom csimborasszóján.

A műsor szerkesztése dramaturgiailag profi munka volt. A váz a híres Napló volt, s a beleépített versek könyörtelen bizonyossággal, tiszta logikával és drámai intuícióval simultak bele, szublimálva, műalkotássá érlelve a zavaros ösztönöket, és kikövezve az utat Balatonszárszó felé.

Amikor Frech' Gábor, estünk fiatal előadója hozzáfogott a műsor összeállításához, pályázott érte egy szerény pénzösszegre... Nem kapta meg, szegény az eklézsia. „Nem baj – mondta akkor –, az Attilának ingyen is megcsinálom." Eleinte nem is értettem, mire céloz, azután rájöttem, hogy ő már belsőleg annyira összeforrott a költővel, hogy magában önkéntelenül keresztnevén emlegeti.

Hát, kedves Attila... te, akinek rövid életed során olyan kevesen adtak valamit ingyen, fogadd el ezt a megemlékezést egy fiatalembertől, aki most hajszálpontosan annyi idős, mint te voltál azon az emlékezetes, tragikus estén Balatonszárszón!

Gábor műsora azért volt viszonylag szerencsés helyzetben, mert József Attila „óvodától egyetemig" tananyag, tehát a spontán összeverődött érdeklődőkön túl mindig akadt egy-két ügybuzgó pedagógus, aki kivezényelt egy osztályt. Na mármost, ha a pedagógus tanév közben is ügybuzgó volt, főleg hozzáértő, akkor nagyon szép hatású estek születtek. (Erre is volt példa.) Ám ha a gyerekek nem voltak hozzászokva az irodalmi élményekhez, nem tudtak mit kezdeni a lélek ilyen mértékű feltárásával, feszélyezetten kuncogtak a „csúnya szavakon". A fiatalok leginkább kevert közönségben tudták átvenni az előadás légkörét.

„És a mosolyod, amikor meghajoltál, az volt a katarzis" – mondták a barátai a dübörgő tapsvihar elülte után.

A Rádió 17 felvette az egész estet, valamint riportot is készített Frech'Gáborral és Szeifnerné Csetényi Anikóval.

„KÁROMKODÁSBÓL KATEDRÁLIST..."

(Nagy László)
Sz. Csetényi Anikó glosszája (részlet)

Nincs ínyemre a kötőszó helyett használt trágár kifejezés, anyanyelvünk elszegényítése, leszűkítése, a manapság divatos, már-már szemérmes tartózkodás a változatos és árnyalt beszédtől. Ha Pistike hazahoz az óvodából egy úgynevezett „csúnya szót", megpróbálom leszoktatni róla – vagy úgy, hogy figyelmen kívül hagyom, vagy egyszerűen a jó példa erejével. (A sopánkodás és felháborodás csak olaj a tűzre.)

A művészet más. Ott koronként változik a nyelvi durvaságok stílusértéke. Eleinte főleg a komikus műfajokban volt szerepük. Az elévülhetetlen szellemességű Arisztophanész például helyenként oly trágár, hogy csodálom: a szemérmes Arany János le merte fordítani. A középkori misztériumjátékban az egyszerű emberek az Ördög figuráját élvezték igazán – ő malackodhatott annyit, amennyit akart, mert ő volt a „rosszfiú". Tulajdonképpen a francia klasszicizmus, majd később a viktoriánus Anglia hozta divatba az irodalmi szókincs cenzúrázását, és minden illetlen kifejezés kigyomlálását. A naturalizmus azután teljesen felszabadította az irodalom nyelvét; a papír mindent kibírt, és végképpen elfelejtett pirulni.

Ma már a szabadszájúság nem elsősorban a nyers humor eszköze, sőt igen gyakran a lélek tragikus mélységeinek kifejezője. József Attila híres „Szabad-ötletek jegyzéke" nem a nagyközönségnek szólt, és csak látszólag az orvos-pszichiáternek, akibe szerelmes volt – elsősorban önmagának, lávaként vetve ki magából az elfojtott sok keserűséget és szörnyűséget.

Bizony, nem szívderítő élmény, amellyel érzelmes estéken töltekezni lehet. De két dolgot vegyünk figyelembe!

A szeretetnek és a gyűlöletnek a határa igen vékony hártya – gyakran előfordul, hogy átszakad, és a kettő összekeveredik. Ilyenkor az indulat képtelen erővel habzik és forr, mint amikor az anyag az antianyaggal találkozik. Vajon Széchenyi képes volt-e megőrizni grófi jólneveltségét a döblingi elmegyógyintézetben, amikor a pisztolyt a koponyájának szegezte? Gondoljunk bele, miket vet József Attila a halott anya szemére a Kései siratóban! Mit olvasunk ki ebből? Hogy nem szerette az anyját? Ellenkezőleg. Hogy betegesen szerette. És a benne dúló tehetetlen indulat egyetlen adekvát kifejezési formája a káromkodás. Ugyanez a helyzet Dr. Gyömrői Edittel, József Attila pszichoanalitikusával is.

Na, igen – veti ellen a jól nevelt –, de attól, hogy „a gyereknek kél káromkodni kedve", valójában nem teszi meg. Nem, a verseiben valóban nem. De a lélek legalsó bugyraiban igen: ott, ami a szívén, az a száján! Ha ezt a káromkodást hasonlítani akarnám valamihez, egy haldokló tehetetlen ordítását juttatná eszembe, aki végső fájdalmában az orvost átkozza, amiért megtagadja tőle a halálos injekciót. Vagy képzeljük el: ránk omlott a bánya, már csak néhány órára elég a szűk üregben a levegő! Halljuk elhaladni a bányamentők fúrógépét, de ők nem hallják a mi üvöltözésünket, és a zaj lassan távolodik, mindennek vége... Vajon azt ordítanánk-e végső kétségbeesésünkben, hogy „csípje meg a kakas"?

Nos, ilyen állapotban volt József Attila agyongyötört, beteg lelke, amikor a Naplót írta. Hogy ezt az állapotot a súlyos idegbaj (sőt elmebaj) a végletekig fokozta, az szubjektív érzés, de objektív tény. Ám, ami különösen figyelemre méltó, az a verseinek kristálytiszta fegyelme, művészi hibátlansága. Mindazoké a verseié, amelyek a lélek tajtékzó és mocskos örvényéből születtek. Mindent leszűrt, lepárlott a salakból, s a lombik

Frech' Gábor a József Attila-esten

alján nem maradt más, csak a vegytiszta gyémánt. Az alkotásnak ezt a csodáját József Attila úgy fogalmazta meg: „szublimálom ösztönöm." Frech' Gábor előadóestjén számomra az volt a lélegzetelállítóan izgalmas élmény, hogy ez a szublimálási folyamat – a naplótól a végtermékig: a versekig – a szemem előtt, tapintható közelségben játszódott le.

Vajon van-e szebb, emelkedettebb pillanata az életnek, mint amikor egy kisbaba a világra jön? Pedig hát honnan bújt elő? Vérből és mocsokból, méhlepényből és magzatszurokból. Inkább ne is gondoljunk bele, mert gusztustalan és elhányjuk magunkat? De igenis, gondoljunk bele! Mert így leszünk képesek megérteni az élet csodáját a maga teljességében; azonosulni Kosztolányi egyik utolsó nagy versével („Szeptemberi áhítat"), ahol a halál árnyékában ezt írja: „Jaj, minden oly szép, még a csúnya is..."! S csak így értjük meg, miért választotta József Attila költészete mottójául az alábbi népdalt:

„Aki dudás akar lenni,
pokolra kell annak menni,
ott kell annak megtanulni,
hogyan kell a dudát fújni."

„AZ ASCHER SZÍNPAD BEMUTATJA..."

A Petőfi Rádió „Éjfél után" című műsora

A Petőfi Rádióban 2002. október 11-én éjszaka 12-től 2 óráig talk show keretében ismerkedhettek meg a hallgatók – élő adásban – az Ascher Színpaddal. Felejthetetlen élmény volt, még az álmosságunkról is megfeledkeztünk. A riportműsorban részt vett Szeifner Ferencné színpadvezető; Timár Tibor művészeti vezető; a korábbi, „hivatásossá" vált tagjaink közül Csőre Gábor, Újvári Zoltán; Pápai Erikával pedig telefonos interjú készült, mert belázasodott, és nem tudott eljönni. A jelenlegi társulati tagokat Csőre Csaba, Duhon Viktória és Rabb Ferenc képviselte.

Azt hittük, ezekben a kései órákban a kutya sem hallgat minket, de nem így volt – Ascher Gabriella például másnap telefonált, hogy meglepetésére, amikor éjszaka bekapcsolta a rádiót, a férje nevét hallotta, s utána nagy örömmel hallgatta az interjút. Volt, aki betelefonált, hogy folytassuk a beszélgetést, mert olyan érdekes!

A műsorban szó esett – többek között – az Ascher Színpad alakulásáról és múltjáról; névadónkról, Ascher Oszkárról; az amatőrszínjátszás jelenéről és múltjáról; amatőr fesztiválokon való részvételeinkről; sikereinkről és kudarcainkról; jelenlegi felvételi rendszerünkről; az amatőr és a profi színház különbségéről. A riportot régi, személyes emlékek, élmények kötetlen felidézése színesítette.

ÜNNEPI RENDEZVÉNYSOROZAT A MAGYAR KULTÚRA NAPJA ALKALMÁBÓL

(2003. *január* 22. – *február* 8.)

A rendezvény programja:

• Frech' Gábor József Attila-műsora (Ascher Oszkár Színpad)

• Móricz Zsigmond: Pillangók a sárban (szerkesztett játék a Körmendi Alternatív Színjátszó Társaság előadásában)

• Lúdas Matyi (vásári játék bábokkal és élő személyekkel a Kereplő Bábszínház előadásában)

• Bujtás Anita hegedűművész koncertje (20. századi magyar szerzők műveiből)

• „Milyen jó lenne nem ütni vissza" (Hobo József Attila-műsora)

• Egressy Zoltán: Sóska, sültkrumpli (az Ascher Oszkár Színpad előadása)

• Kiss Csaba: Esti próba (az Ascher Oszkár Színpad előadása)

CSETÉNYI ANIKÓ – DARVAS FERENC: A LEGJOBB SZÍVŰ BOSZORKÁNY

(zenés mesejáték – a Rigel Színpad előadása)

ÍRÓSZEMMEL – A RENDEZŐ

Sz. Csetényi Anikó írása

Mindig is foglalkoztatott a kérdés, miért kötjük gúzsba életünket nyakatekert, öröklött szabályokkal. Hát nincs elég bajunk? Többnyire nem is gondolunk bele az értelmükbe, elég indok, hogy „ez a szokás". Néha mármár úgy tűnik, arra valók a szabályok, hogy legyen ok megbüntetni, aki megszegi őket. Ez ragadott meg egy meglehetősen szokatlan hangvételű francia népmesében.

Bergengóciában a fiatal lányoknak le kell fátyolozni az arcukat, és idegen férfiakkal csak az időjárásról beszélhetnek. Veszélybe kerül az igaz szerelem – de ekkor színre lép Miranda, a legjobb szívű boszorkány...

A mesejáték másik központi témája a féltékenység. A darabban három nő verseng a szép tengerészért, Pierre kapitányért. Egyik a világszép Vadalma királylány, aki minden áldozatra kész, hogy kedvesét megmentse. A másik kettő a csalódott vetélytársak: Szederinda királykisasszony, a gonosz mostohatestvér és Miranda, a már nem túl szép, nem fiatal, hiú és házsártos, de aranyszívű boszorkány.

Az első rész nagyjából híven követi az eredeti mesét, a második rész teljes egészében saját ötleten alapult. Ezt a mesejátékomat is – neves színművészekkel – hangjátékként játszotta régebben a Magyar Rádió.

Most értem meg igazán, milyen nehéz az embernek a saját művét elemezni. Számomra a rendezői koncepció mindig világosan körvonalazott, mindig össze tudtam vetni az író koncepciójával. Csakhogy ezúttal a kettő értelemszerűen egybeesik. A nevezetes anekdota jut eszembe, amikor Arany valamelyik művét a nagy szakállú akadémikusok komolyan boncolgatták – „a költő ezt akarta kifejezni, azt akarta kifejezni..." –, és Arany János váratlanul közbeszólt: „Akarta a nyavalya!"

Egy bizonyos: az élet értelmetlen szabályozottsága, a civilizáció eltávolodása a természettől mindig is a kelleténél jobban foglalkoztatott. A mese tagadhatatlanul francia (Benedek Elek „Népek meséi" című sorozatában bukkantam rá); el sem lehet tőle vitatni, hogy Rousseau hazájából való. Mindenféle magyarítási kísérlete reménytelen lenne. Ez a nemzet vitte tökélyre az etikett konvencióit, és ez lázadt fel a leghatározottabban ellenük. Nem tartja magától értetődőnek, amit a szokás szentesített.

A népmesék hősei úgy köszönnek az öreg néniknek, hogy „Adjisten, öreganyám!" – mi-

Alojzia királyné (Szabó Zsuzsa), Szederinda királykisasszony (Bukovszki Eszter), XXXIII. Lajos király (Csőre Csaba)

Miranda, boszorkány (Mészáros Ildikó), Vadalma királykisasszony (Kerti Tünde)

re az öregasszony hagyományosan azt feleli: „Szerencséd, hogy öreganyámnak szólítottál", és jutalmul teljesíti a főhős három kívánságát. Miranda, a jószívű, de hiú boszorka azonban agyba-főbe veri a seprűjével a főszertartásmestert, aki a szokásnak megfelelően üdvözli, és a francia tengerészt azért kedveli meg, mert szép leánynak nevezi őt. (Ez is az eredeti mese címe: „Szerencséd, hogy szép leánynak szólítottál!") A gyerek számára nálam a mesék konvenciói kérdőjeleződnek meg.

A mese a maga kis sarkosabb megfogalmazásával elérheti, hogy az úgynevezett „felnőtt igazságok" közel kerüljenek a kicsikhez is. Ilyen például a szerelem, ami már nagyon is foglalkoztatja az alsó tagozatos korosztályt, de még csak a felületen. „A te mesejátékaidat a felnőttek élvezik igazán" – állították többen is dicséretképpen. Én szívből remélem, hogy is, de nem csak! A szerelem témakörében elsősorban a féltékenység arculatait járja körbe a darab. (Ennek a negatív érzésnek félreismerhetetlen megnyilvánulásai már csecsemőkorban jelentkezhetnek.)

Megpróbáltam elérni, hogy a „pozitív" hősök ne legyenek olyan kétségbeejtően, játszhatatlanul pozitívak. A gyerekeknek persze kell az eszmény, de azt akartam, hogy apró hibáik tegyék emberivé őket. Természetesen a mesének megvan a maga tradicionális szereplővilága is, amely nélkül éppen a meseszerűség, a „bergengóc feeling" szenvedne csorbát. Megjelenik a színen a pipogya, papucsférj király, a gőgös királyné, az etikettre aggályosan kényes főszertartásmester, a hetvenkedő fővezér, a gonosz varázsló. A darab lényege – a lázadás a konvenciók ellen – csak akkor érvényesül igazán, ha a negatív szereplők humorosak, kontúrozottak ugyan, de meseszerűen konvencionálisak. Akkor, és csakis akkor van a lázadásnak „mihez képest"-je.

A darab értékét sokszorosára növeli Darvas Ferenc hihetetlenül ötletes, szellemes zenéje. Ez a zene eklektikus volta ellenére (vagy talán éppen ezért) szeizmográférzékenységgel követi a mese minden egyes mozzanatát. Vannak benne kimondottan „slágergyanús" dalok, amelyeket mintha a suszterinasoknak írtak volna, hogy utcaszerte fütyörésszék; vannak azután az énektudást próbára tevő, kakofón, modern dallamok; és se szeri, se száma a zenei reminiszcenciáknak. A premieren megjelent a zeneszerző is, aki roppantul élvezte a művét, néha – egy-egy pillanatra – eltűnődve, honnan ismerősek a dallamok...

A második előadáson, sajnos, már nem tudtam jelen lenni, mert szélütéssel kórházba vittek! A tünetek már a bemutatón jelentkeztek (alig tudtam járni, beszélni, írni), de azt hiszem, meg is halok, ha nem láthatom a premiert. Mindegy – még sok alkalmam lesz látni az előadást, de sajgott a szívem, amikor azt hallottam, hogy a második előadás még nagyobb siker volt, mint az első...

Elöl: Alojzia királyné (Szabó Zsuzsa), XXXIII. Lajos király (Csőre Csaba), hátul: Pongrác, főszertartásmester (Hegyi Norbert), Szervác, főkuruzsló (Orosz András), Bonifác, tengernagy (Csányi S. Csaba)

TASNÁDI ISTVÁN: EASTWICKI BOSZORKÁNYOK

(mese felnőtteknek – John Updike regénye nyomán)

„Egy álmos amerikai kisvárosban éldegél három magányos nő – tele vannak fantáziával, szenvedéllyel, egy izgalmasabb, érdekesebb élet utáni vággyal. Önállóak, szabadszájúak, kíváncsiak és nyitottak, vagyis igazi Boszorkányok. Egyszer csak megjelenik egy férfi, aki vad és érzéki, aki képes lángra lobbantani szenvedélyüket és fantáziájukat, aki természetesen mindhármukat akarja (és meg is kapja), aki zabolázhatatlan és kiszámíthatatlan, aki beilleszthetetlen a kisvárosi hétköznapokba, aki tehát maga az Ördög. Az események természetesen fékezhetetlen váratlanságokkal tarkított száguldásba kezdenek." (Tasnádi István)

Nem egészen egy héttel A legjobb szívű boszorkány bemutatója után újra boszorkányok bolygatják meg az álmos XVII. kerület nyugalmát: Rákoskerten az Updike-regény feldolgozását, az Eastwicki boszorkányokat mutatja be az Ascher Színpad. A darab különlegessége, hogy Tasnádi István, a közismert drámaíró egyenesen a csoportunk számára, a csoport adottságait figyelembe véve dolgozta színpadra, s a próbák némelyikén részt is vett.

AZ EASTWICKI BOSZORKÁNYOKRÓL

Szeifner Ferencné írása (részlet)

Hat egyenrangú, mégis markánsan elütő személyiség a hat szerepben, élethű, naturális díszletek (a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházból valók), átgondolt, precíz rendezés.

A darab fő témája a magány. Mert ez korunk pestise, és csak másodsorban az AIDS. Minél erősebb az urbanizáció, minél fejlettebb a jóléti társadalom, annál vigasztalanabb. Három nő vergődik a magány hálójában férfi nélkül, pótcselekvésekben keresve kielégülést.

Alex, a keramikusnő, Jane, a csellista és Sukie, az újságíró. Mindhármuké olyan tevékenység, hogy külön-külön mindegyik alkalmas lenne egy élet kitöltésére (Kovács Margit vagy Pablo Casals például sohasem panaszkodott unalomról), de csak fásultságot éreznek, alkoholba fojtott kiábrándulást, meghatározatlan nosztalgiát valami olyasmi után, ami sohasem volt – hiányzik a Férfi...

A férfi? Ők azt hiszik, igen. Valójában nem a férfi hiányzik, – a férfi ott van a közelben az örökös fűnyírójával: a korlátolt, de telhetetlen étvágyú szomszéd, Clyde. Az érzelem hiányzik, a tartalmas, emberi párkapcsolat, a szerelem. Ám ezt nem ismerik fel, csak vakon tapogatóznak feléje. A boldogságot a fallosz nagyságával mérik. Így történik, hogy cseberből vederbe esnek – az egyedüllét magányából a szexuális szolgaság magányába. Életük felmorzsolódik a vegetatív, állati férfierő, az Ördög szolgálatá-

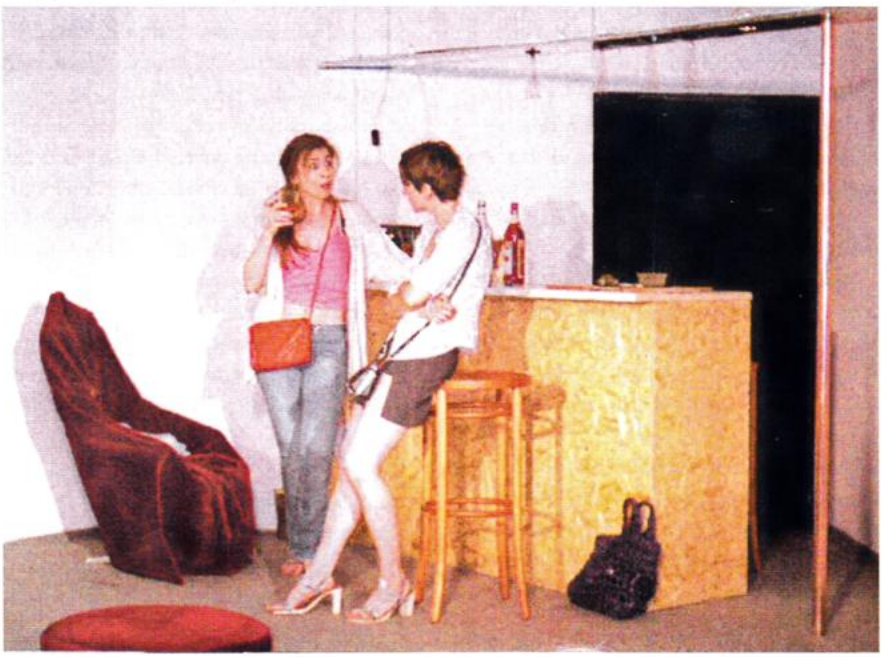
Alex (Váradi Virág)

ban. Hím és nőstény áll szemben egymással, nem férfi és nő. A végén már szabadulnának, primitív voodoo-rítusokkal is akár, de már késő – teherbe esnek (egyik bizonyosan, a többi gyaníthatólag), és az Ördög hatalma újratermelődik.

Még néhány szót egy tendenciáról: ez színpadunk közelítése a profi színház felé. Erre irányul például a díszletek erőteljes naturalizmusa (színfalak, tolóablak stb.). Csak arra hívnám fel a figyelmet, hogy a látványélmény nem mindig azonos a realizmussal. Pontosabban, a realizmus (különösen, ha van rá pénz) nagyon tetszetős tud lenni, de nem az egyetlen út. A színpadkép kifejezhet valami egyetemesebb gondolatot is.

Jane (Jenei Mónika), Sukie (Jeli Viktória)

2003–2004

II. RÁKOSKERTI ŐSZI FESZTIVÁL

(2003. szeptember 10–28.)

A fesztivál programja:

• „Tiszta szívvel" – Frech' Gábor József Attila-estje (Ascher Oszkár Színpad)

• Mecseki Hargita „Zenélők" című bronzrelief kompozíciójának avatása az Ascher Oszkár Színpadon

• Csetényi Anikó – Darvas Ferenc: A legjobb szívű boszorkány (zenés mesejáték – Rigel Színpad)

• Egressy Zoltán: Sóska, sültkrumpli (komédia – Ascher Oszkár Színpad)

• „Szavakat fúvok" – Dunai Tamás színművész önálló estje (Babits, Ady, Radnóti, Kosztolányi versek dixielanddel fűszerezve)

• „Csendes csodák" – Hűvösvölgyi Ildikó színművésznő irodalmi műsora Reményik Sándor verseiből (közreműködik: Benőcz Kata, klasszikusgitár-művész)

• Tasnádi István: Eastwicki boszorkányok (mese felnőtteknek John Updike regénye nyomán – Ascher Oszkár Színpad)

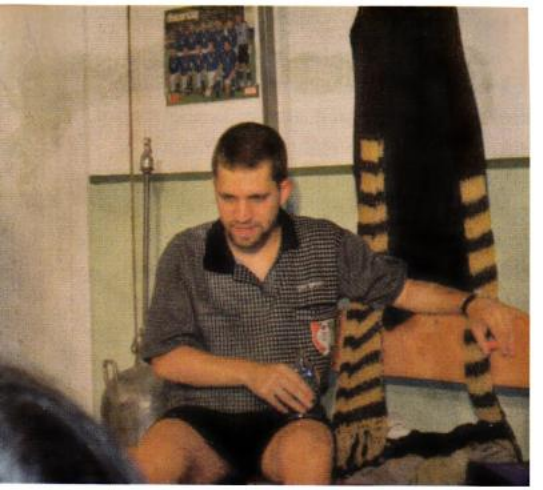
Második alkalommal rendezik meg a Rákoskerti Őszi Fesztivált, amely a kerületrész egyik legfontosabb kulturális eseménye. A színházi eseményeken túl a fesztivál programjában szerepelt még kiállítás, bolgár est és tudományos előadás, valamint a „Rákoskertért" Díj átadása is. Köszönet a Rákoskerti Művelődési Klub igazgatónőjének a fesztivál szervezéséért és sikeres lebonyolításáért.

DOMBORMŰAVATÁS

Mecseki Hargita művésznő „Zenélők" című bronzreliefjét 2003. szeptember 13-án avattuk fel. A kétrészes alkotás (Zenélő lány és Éneklő lány) az Ascher Színpad előcsarnokát díszíti. Az ünnepség nyitózenéjét a Bartók Béla Zeneiskola és Művészeti Iskola tanárai adták, a dombormű avatásán a Magyar Nemzeti Galéria igazgatója mondott beszédet. A műsorban közreműködött színpadunk két tagja is. Az ünnepség zárásaként – stílszerűen – egy „éneklő lány" magyar népdalt énekelt.

A dombormű előtt az alkotó, Mecseki Hargita

II. Partjelző – Művész (Ökördy Kornél)

A „SÓSKA, SÜLTKRUMPLI" AZ URAY GYÖRGY FESZTIVÁLON

A Szabad Színjátszásért Egyesület és a Budapesti Művelődési Központ 2003. november 6. és 8. között rendezte meg az Uray György Fesztivált (magyar művek fesztiválját szabad színjátszók számára), melyre nevezhetett minden amatőr együttes, színjátszó csoport diák és felnőtt korcsoportban. Pályázni magyar művel lehetett, mi a jelenlegi legsikeresebb előadásunkkal, a Sóska, sültrumpival jelentkeztünk a fesztiválra.

A produkciókat az egyesület által felkért szakemberek tekintették meg. A fesztivál döntője a Budapesti Művelődési Központban volt, melyen a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Magyar Művelődési Intézet, a Magyar Színjátékos Szövetség és a Budapesti Művelődési Központ képviselői nyújtották át a díjakat.

Társulatunk tagja, Ökördy Kornél a „Művész" szerepének megformálásáért Színészi munkáért díjat nyert!

IRÁNY KELENFÖLD!

Hegyi Norbert élménybeszámolója (részlet)

Aztán csak jön egy hír, lehetne menni Kelenföld irányába, fesztivál lesz, november eleji. Anyag-összeállítás sebtiben, érdeklődő telefonok, e-mailek, technikus (poros Toyotával) helyszínre zavarása, terepbejárás. Még Tasnádival egyezkedés, néhány sor ajánló, tényleg látszik, hogy neki is egyazon a szívügye; a labdapettyesre festett színház. Több mint jó; hízelgő. Levél megy, válasz jön: lehet menni. Öröm[3]! Pedig Kelenföld nincs közel.

Szóval készülődés, Ford Transit, üléskiszerelés a hűvösödő estében, Pásztor kismotorral érkezik, s bár a bukósisak nyugalmi állapotában is jelentékeny sérülést bír szenvedni, ha Hegyi-féle semmihez-érzékű ember kerül közelébe, s rögvest einstandol; ez a Pásztor gyerek egy igazán fejlődőképes vörösingeshez illő nagyvonalúsággal legyint – nekünk ezért kakaó nem jár –, pakoljunk inkább, rohadt hideg van, sár a konténer előtt! Azért látszik rajta némi valami, mintha kétoldali ragasztót aláznának szeme előtt, ám megbékél hamar; javítható.

Hegyi még rá is köpül fején a vajra: képes pénteken délelőtt dolgozni, így a pakolást a „nem-puhányak stáb" teljes mell- és vállszélességgel végezheti. Kell is mindnek szélte-hossza, bár mit nekik két emelet BMK-beli lépcsőzés egyesével, elemenként...! Pásztor dereka be is mondja az unalmast, ám nemsoká mégis bizalomgerjesztve magasodik falunk; Hegyi is befut, valahogy nem sajnálja senki a piros 7-es (busz) embertelen egy főre eső állóhelyarányai okán, erre rögtön konstruktív javaslatot ráncigál elő: enni kéne. Megnyitó ideje alatt rulettszisztémák egyeztetése a közeli gyorsétkezde asztalainál, majd vissza: ötórai kezdés.

Növekvő feszültség, öltöző, az nincs, hátul fények alig, utolsó másodpercig idegek összjátéka, aztán már nincs menekvés, lassan iz-

zanak a helyi erők is, érzik az összhangot, a 32. (előadásunk) örömét, amely lassan ugyan, de születget, bár néha lemegy a redőny, s akad kulcsmondat, mely félúton eltéved némely agytekervények (legyünk nagyképűek) sűrűjében. A tapsra meglepődtünk, ujjongás, érezhető közönségsiker, pedig talán háromnegyed vagy annál picivel biztatóbb.

Hegyi most végre kiveheti részét a klasszból, lefelé is ugyanannyi a lépcső, hátunkban már Pontianus császárék stábja toporog, végre elkotródunk egészen egy messzi sörözőig, ahol valami nyugalomszerű ereszkedik ránk, visszamenvén meg a színházművészet két előadás formájában.

Értékelés éjfél előtt valamivel, három ember (két férfi, egy nő: színész, rendező, dramaturg) mond jókat, de inkább kevésbé, egyöntetűen csak az erdélyiek aléltattak, kár hogy nem láttuk őket négy körül két Whopper-menü fedezékéből. Helyettünk már Tibor reprezentál, elmondja, hol lakunk, kik vagyunk: biztos tudnánk ezt magunktól is, csak nem jönnek már a mondatok. És még irány Rákoskert, három antibetörő az éj leple alatt pakol a konténerbe befele, megszokhatatlanul komikus jelenet, csak már nevetni sincs kedv így éjjel fél kettő környékén.

Vasárnap azért még ott vagyunk fitten és életrevalóan, győz Erdély, díjkiosztás a rászolgált kezekbe, és az egyik a miénk: Kornél színészi munkáért elismerése alatt tényleg nagyon komoly üdvrivalgás, jólesik! Bulvárdarabunk Művészét tényleg szeretik itt. S talán az előadás másik két szereplője is, akik meg nem értett zsenijük szilánkjait épp most kanalazgatják a földről.

MITŐL „BULVÁR" EGY DARAB?

Sz. Csetényi Anikó elmefuttatása

Egressy Zoltán „Sóska, sültkrumpli" című darabjának frenetikus sikere volt az Uray György Színjátszó Fesztiválon. Az elismerésben a zsűri is osztozott: díjat mégsem nyert a darab (csak egy szerepalakítási különdíjat). Ezt főképp az az érv támasztotta alá, hogy a kiválasztott mű bulvárdarab.

Minthogy a bulvárdarab definícióját nem találtam a lexikonban, álljon itt helyette a „lektűr" meghatározása, amely körülbelül ugyanazt fejezi ki az epikában, mint a „bulvár" a színpadi műveknél!

Lektűr = szórakoztató, könnyű olvasmány, mely nem föltétlenül tart számot művészi értékekre. Határát nehéz megvonni, mert a szépirodalom is lehet szórakoztató, és a lektűrnek is lehetnek esztétikai értékei – például a megjelenítő erőben vagy a megformálás bravúrosságában.

Tehát még a lexikon is elismeri, hogy a határ nehezen megvonható – kortárs írónál meg különösen. Úgy vélem, Molnár Ferenc Liliomа is bulvárdarabnak számított a maga korában: csak az döntötte el, hogy többet ér, hogy immár csaknem egy évszázada időtálló. Ha egy porceláncsésze talpára van írva, hogy „meisseni", a legtöbb ember előtt nem kétséges az értéke: a márkajelzés eleve eldönti. Az irodalomban mindenesetre súlyosan esik latba a célkitűzés – akar-e az író többet, mint szórakoztatni, könnyzacskóinkat, idegeinket vagy nevetőizmaikat megmozgatni. Ilyen értelemben feltétlenül a lektűr kategóriájába sorolhatók Agatha Christie vagy Rejtő Jenő regényei, attól persze jók, szellemesek, izgalmasak.

Van viszont a könyveknek olyan csoportja, ahol korántsem az olvasók mondják ki az ámen, hanem a műítészek. Legklasszikusabb példa az amerikai tanítókisasszony, Harriet Beecher Stowe halhatatlanná vált irányregénye, a Tamás bátya kunyhója, amely előítéleteket rombolt szét, és többet tett a négerek felszabadításáért, mint Észak és Dél háborúja. Izgalmas is, érzelmes is – mégis ma már elsősorban az ifjúsági regény kategóriájába szorult vissza.

Vagy vegyük a Harry Pottert, amely egy tévébe belehülyült gyereknemzedékkel szerettette meg újra az olvasást! Senki nem állítja Rowlingot Dosztojevszkijjel egy sorba, de nagy kár lenne kihagyni a regényt akár a felnőtteknek is! Vagy vegyük ellenpéldának Karinthy Frigyest! Saját korában vajmi kevesen gondolták (ő maga sem), hogy a kávéházi asztalon született humoreszkjei irodalmunk élvonalában helyezkednek el majd, s lám!

Ma, amikor az irodalom (különösen a filmen és a színpadon) csak úgy tudja fenntartani magát, ha árucikk is egyben, még nehezebb a helyzet. Hogy egy Nobel-díjas mű fennakad-e vagy kihullik az idők rostáján, azt majd csak unokáink döntik el. (S tegyük hozzá, hogy egy unoka sem tévedhetetlen!) Persze, mindenkinek joga van a véleményéhez, sőt a tévedéséhez is, de szörnyű merészségnek érzem annak alapján hozni a döntést, hogy az előadott mű a zsűri megítélése szerint bulvár vagy nem bulvár.

Egressy Zoltán vígjátéka humoros, több helyen kacagtató színmű, azt is elismerem, hogy főleg egy urbánus réteghez szól, de kétségkívül gondolatébresztő és fajsúlyos, ha nem is oly módon, mint a Faust. Az azonban vitathatatlan, hogy a rendező és a szereplők mélyebbre ástak a darab szövetébe, mint amennyire azt a zsűri lehetségesnek vélte, s ez inkább pozitívum, mint negatívum.

Nem akarom megkérdőjelezni sem a zsűri objektivitását, sem a hozzáértését – erre nemcsak jogom, de okom sincsen –, csak azt szeretném tisztelettel hangsúlyozni, hogy itt nem Egressy Zoltán, hanem az Ascher Színpad vállalta a megmérettetést. Persze (s minden gondolatsor végén van egy „persze"), bizonyos szintet azért meg kell ütnie az alapanyagnak, mert rosszul, felületesen megírt helyzetek és figurák nem játszhatók el jól. Nem mindegy, hogy a karakterek két- vagy háromdimenziósak-e, s a gondolatokban van-e valami örök érvényű. S ha a gondolatokat meg is kérdőjelezzük a Sóska, sültkrumpliban (én nem tenném!), az életszerű figurateremtés mindenképpen a mű vitathatatlan értéke volt és marad.

TORDON ÁKOS – CSETÉNYI ANIKÓ: KOCKÁS KANDÚR

(mesejáték felújítása új szereposztással)

Kockás Kandúr, a híres macskaboltos elszegényedett. Egy egérfül nem sok, annyi sem kapható a boltjában. Egyszer azonban rámosolyog a jó szerencse. Szabadon enged egy kisegeret, akiről kiderül, hogy tündér: denevér, az egerek tündére... Megjutalmazza Kockás Kandúrt egy varázszsebkendővel, amely minden kívánságát teljesíti...

A darab terjedelme és tartalma ideális volt az óvodás korosztálynak, de a huszonöt perc az egész estét betöltő árért mégiscsak rövidnek tetszett. Mivel a bemutató napja Mikulásra esett, azt találtuk ki, hogy az előadás végén, a tapsnál megérkezik a Mikulás, és elpanaszolja, hogy üres a puttonya. Az előzékeny Kockás Kandúr persze kisegíti kimeríthetetlen árukészletéből, hisz az ő boltjában „minden kapható". Ragyogó hangulatot varázsolt, ahogy a Mikulás meg a szereplők szaloncukrot osztogattak a kicsik közt – előbb szemenként, aztán marokszám dobálva.

Végül az az ötletünk támadt, hogy kartonból, aranypapírból a nézők ajándékot készítsenek a Mikulásnak, elvégre neki van a névnapja, s szegény soha senkitől nem kap semmit. A szereplők irányításával – játszóházzá alakulva – meglepetéseket készítettek a gyerekek a Mikulásnak, ezzel megfordítva a hagyományt: nem a Mikulás ajándékozta meg a gyerekeket, hanem fordítva! A kicsik ettől talán még boldogabbak lettek! (A későbbi előadásokon is megszerveztük a mesejáték után a játszóházat, csak akkor már Mikulás nélkül.)

Locsogónia (Mészáros Ildikó), Cicakirálynő (Szabó Zsuzsa)

Kockás Kandúr (Bencze Tamás), Cirmosné (Bukovszki Eszter)

Pethe Zsolt az önálló estjén

A NAGYRA NŐTT GYERMEK

(Pethe Zsolt zenés önálló estje)

„A címben említett mondatot már sokszor mondták rólam. Ezt vállalom is, hogy így látom a világot. Még mindig rá tudok csodálkozni, tudom nagyon szeretni, utálni, néha egészen nem érteni. Vannak érzéseim, történeteim, verseim és dalaim. Amiket (sajnos) nem én írtam, de valamiért nagyon fontosak nekem. A »gyerekeim«. Hogy milyen nagyra nőnek, az már csak rajtam múlik. Meg persze a nézőkön is, hogy eljönnek-e megnézni..." (Pethe Zsolt)

SZEIFNER FERENCNÉ GONDOLATAI A NAGYRA NŐTT GYERMEKRŐL

(részlet)

Egy tehetséges, ifjú előadó önálló bemutatkozását ünnepelhettük: a békéscsabai színházból az Ascher Színpadra visszatért Pethe Zsolt zenés irodalmi összeállítását „A nagyra nőtt gyermek" címen.

A színpadtér némileg eltért a szokásostól. A proszcéniumként szolgáló, előreugró dobogó két oldalán is nézők ültek, így még családiasabbá téve a hangulatot, hiszen Zsolt nemcsak a nézőktől kartávolságnyira, hanem általuk körülvéve is játszott.

Zsolt alkalmas arra, hogy az egész estét és az egész rendelkezésére álló teret betöltse egymaga, és végig kezében tartsa a nézőtér figyelmét. Magának az összeállításnak megvolt a maga bevallott szerkezeti elgondolása: az előadó előbb saját gyermekkora belső élményeit vetítette elénk, aztán – a terjedelmesebb részben – minden fiatal legfőbb témájáról, a szerelemről vallott.

Érdekes Zsolt előadói stílusa, ahogy prózát mond. Ékesen bizonyítja, hogy a színpadon nincsenek betonba rögzített szabályok. Már sok próza- és versmondó versenyen zsűriztem, és amatőr vagy fél-amatőr zsűritársaim szinte soha nem mulasztották el elmarasztalni az előadót, ha a hangján, esetleg a mimikáján kívül más színészi eszközökkel is élt, mondván, „nem illik a műfajhoz". Ám hogy ki alkotta ezt a szabályt, és mire alapozzák meggyőződésüket, arra még soha nem sikerült választ kapnom. Zsolt nem stílust követett, hanem stílust teremtett – valóságos egyszemélyes színjátékot, de legalábbis helyzetjáték-sorozatot rögtönzött a novellákból, maximálisan kiaknázva a képtelen szituáció által kínált lehetőségeket. A nézők kacagásából úgy vettem ki, senkit nem zavart, hogy nemcsak mesélt, hanem önfeledten játszott is.

A dalok csengőn, harsányan szárnyaltak, bár egy picit mutált a hang – énekelt a nagyra nőtt gyermek a maga örömére.

Számomra meglepően szépek és mélyek voltak a versbetétek. Ezek – szemben a novellákkal – éppen eszköztelenségükkel tűntek ki, szépek voltak, egyszerűek, őszinték és mélyek.

Ám ami a legjobban megragadott, az Zsolt

otthonossága volt, ahogy a színpadon élt, és fesztelensége, ahogy meg tudta szólítani a közönséget. Még kezdeti, szemmel látható izgalma sem feszélyezett minket, hisz azt sugallta: „Ne haragudjatok, picit ideges vagyok – de túl nagy a tét: szeretném, ha szeretnétek."

A műsor szerkezete hangyányit eklektikus volt, de hát minden ilyen jellegű műsor eklektikus, ahol nem valami központi mondanivaló a szervező elem, hanem a rendelkezésre álló anyagot kell a logika cérnájára fűzni. Annyi baj legyen!

A közönség meleg, lelkes fogadtatásban részesítette az előadást. Itt Zsolt megint csak nem egy „Kossuth-díjas, érdemes" gyakorlott álszerénységével, hanem a „nagyra nőtt gyermek" piruló boldogságával fogadta a tetszésnyilvánítást és az átnyújtott csokrot is.

A RITMUS CSODÁI

(Szabálytalan magyaróra versillusztrációkkal)

Szeifner Ferencné írása

Több iskolában sikert aratott, „szabálytalan magyarórának" nevezett műsorunk, A ritmus csodái. Gyerekekhez közeli módon próbáltuk bemutatni azokat a művészi hatásokat, amelyeket a ritmus segítségével értek el a költők, egyben közelebb vinni a fiatal nemzedéket a versek szeretetéhez. Az órát – hivatásának megfelelően – Sz. Csetényi Anikó tartotta, Bíró Zsófia pedig versekkel illusztrálta az elmondottakat.

Az „óra" első negyedében felidéztük röviden azokat az ismereteket, amelyekkel a gyerekek iskolai tanulmányaik során feltehetőleg már találkoztak. A továbbiakban rátértünk „a ritmus csodáinak" néhány érdekességére.

Csokonai „Tartózkodó kérelem" című versén a kettős ritmust, annak kétszeresére növelt zenei hatását szemléltettük.

Petőfi „Egy gondolat bánt engemet" című költeményén azt illusztráltuk, hogy a rapszódiában a vers hangulati ívét hogyan követik a ritmus változásai.

A Szondi két apródjában – amelyet versduettben adtunk elő a szerkezet jobb szemléltetése érdekében – arra a kérdésre kerestük a választ, lehet-e versben énekelni a ritmus segítségével. Kimutattuk, hogy az apródok énekében a ritmus sokkal hibátlanabb, zeneibb, mint a török szolga „prózaibb" szavaiban; nemcsak a tökéletesség, hanem adott estben a tökéletlenség is válhat stíluselemmé.

Részletesen megfigyeltük az Ady-ritmust a „Héja-nász az avaron" című versben a jambikus alapritmus variációit, amelyek híven követik a tartalom ívét. A héjapár szárnyalásánál a ritmus is akadálytalanul suhan, a madarak megtorpanásánál megtorpan a ritmus is; a csók-csatatéren a jambusba harcias daktilusok vegyülnek. Amikor a héjapár „felborzolt tollal, szerelmesen" méregeti egymást (ez a póz a verekedést vagy a szeretkezést előzi meg), a sor zeneileg szinte kimondhatatlanná válik az egymásnak feszülő két „t" meg a mássalhangzó-torlódások következtében, amikor pedig a halott héjapár lehull az avarra, ott már nincs ritmus, minden a szabadesés gyorsaságával következik be.

Babits „Mozgófénykép" című verse ékesen bizonyítja, milyen fontos szerepe van a ritmus megválasztásának: a végtelenített daktilusok nagyszerűen érzékeltetik a filmkockák pergését és az autós üldözést egyaránt.

Bármilyen hihetetlenül hangzik, a ritmust a politika is befolyásolhatja. A rímek „bűvésze", Babits az első világháború borzalmainak hatására megtöri a szabályos ritmust, és szabadverset ír (Húsvét előtt), mert kötött formában nem tudja őszintén kifejezni a nemzet jajkiáltását; csak a békevágy szólal

meg egyszerű, tiszta dalformában. A második világháború alatt ennek a folyamatnak a fordítottja megy végbe. A költők tudatosan visszatérnek a szabadverstől a klasszikus formákhoz, szinte védekeznek a művészet tiszta, szigorú harmóniájával az atomjaira hulló, kaotikus világban (Hetedik ecloga – hexameter a halál szomszédságában).

ÜNNEPI RENDEZVÉNYSOROZAT A MAGYAR KULTÚRA NAPJA ALKALMÁBÓL

(2004. *január 17. – február 22.*)

A rendezvény programja:

• Balázs Béla: A kékszakállú herceg vára (Híd Színház)

• Marth P. Ildikó: Amerre a nap lejár (NaNá Színház)

• Benedek Elek: Az égig érő fa (bábelőadás – Márkuszínház)

• A ritmus csodái (rendhagyó irodalomóra – Ascher Oszkár Színpad)

A rendezvénysorozatot két kiállítás is színesítette. A tárlat megnyitóján versekkel közreműködött színpadunk két tagja is.

A MÚZSÁK DICSÉRETE

(verses irodalmi est a költészetről, a költők sorsáról)

Szeifner Ferencné bevezetője a műsorhoz

(részlet)

Az első gondolatkör, amely köré az előadott verseket csoportosítjuk, „a korán jött ember" és a költők örök dilemmája: írni vagy nem írni? (Megjegyzem, amíg ezen versben töprengenek, addig nincs ok a kétségbeesésre.) A felidézett költeményekkel megemlékezünk mind ama nagyokról, akiknek a szava pusztába kiáltó szó maradt a maga korában, akiknek a tehetsége, nagyra hivatottsága belefulladt az emberi közöny és ostobaság sivatagába. Ezek a költők joggal érezték úgy, hogy jobb lett volna nekik, ha néhány évszázaddal később születnek.

Voltak időszakok, amikor istenkísértő bátorság kellett ahhoz, hogy az igaz ember és az igaz költő szóra nyissa a száját – a levert szabadságharc után, a háború és a fasizmus éveiben... S újra meg újra megszólal a magyar költészet kulcsszava: mégis...

A műsor második része úgynevezett ars poetica-verseket mutat be. Ars poetica azt jelenti, hogy a költészet művészete – lírikusok vallanak arról, mi a költészet célja, mi a költő viszonya az olvasókkal, az ábrázolt valósággal. A kiválasztott, vájt fülű keveseké a költészet, vagy mindenkié; mi a lényegesebb – a valóság vagy a művészet; mi a giccs?

Végezetül – van egy rendkívüli tulajdonsága a mi költészetünknek, amit mi már nem is érzünk rendkívülinek, hisz magyarok vagyunk, és a vérünkbe ivódott. Ez a költő prófétai hivatása. A próféták az Ószövetségben Isten szavát közvetítették a népnek, dörgedelmesen ostorozva a bűnöket – jövendőmondók és népvezérek voltak egyszerre.

Ez a prófétaszerep a mi hazánkban úgyszólván természetes, hisz Zrínyi Miklós költő, politikus és hadvezér volt, Kölcsey országgyűlési képviselő és pártvezér, Petőfi a márciusi forradalom vezére. Ám figyeljük csak meg a nyugati költészetet, mennyire nem magától értetődő mindez! Baudelaire albatrosza ügyetlenül csetlik-botlik a földön, mert az ég az igazi hazája. A „próféta" szót a „költő" rokon értelmű szavaként Petőfi Sándor használta elsőnek. A prófétaszerep vállalása azonban nehéz, hálátlan és gyakran veszélyes is.

ROBERT THOMAS: NYOLC NŐ

(lélektani krimi – műhelymunka zártkörű előadása)

Egy előkelő francia polgári családban az apát késsel a hátában találják meg. A házban a sűrű havazás miatt nyolc nő van összezárva. Mindenki gyanúba keveredik, mindenkinek van indítéka, senki nem tud bombabiztos alibit igazolni. A nyomozás során döbbenetes titkok derülnek ki, amelyek fokozatosan lerántják a leplet a kifogástalan, úri családról. Agatha Christie-típusú krimi, amelynek nem a verekedések és a nyaktörő üldözések, hanem a logikai próbatétel, a váratlan fordulatok és a remekbe szabott jellemek adják a savát-borsát.

A szüzsé tipikus francia. Középkori francia téma, hogy az ördög leemeli a párizsi házak tetejét, bepillantást engedve így a kifogástalan úri családok titkaiba. Zola is erre alapozta a „Tisztes úriház" című regényét. A „kapargassuk csak meg kissé a felszínt" technikával sok helyen találkozunk, de sehol sem olyan gyakran, mint a francia irodalomban.

Ami azonban külön érdekességet kölcsönöz a darabnak, az a harmadik réteg. A finom úri család mindegyik tagjáról kiderül, hogy velejéig romlott, ám ezekről a velejükig romlott nőkről kiviláglik, hogy mindegyik sérült, szánalomra méltó ember, akit a magány, a kielégületlen vágyak tettek gonosszá.

A jellemformálás a darab egyik fő erőssége. A szerepek mindegyike annyira sűrített, sokrétű és ellentmondásos, hogy a darabban minden egyes szerep egy-egy jutalomjátéknak számít.

Csoportkép a szereplőkről – elöl: Augustine (Ling Emese), Gaby (Lukács Klára), Mamy (Sz. Csetényi Anikó); hátul: Suzon (Kerti Tünde), Chanel (Kalán Erika), Louise (Vetési Zsófia), Pierette (Jenei Mónika), Catherine (Rákoss Johanna)

KARINTHY FERENC: GELLÉRTHEGYI ÁLMOK

(színmű, felújítás új szereposztással – a Rigel Színpad előadása)

GONDOLATOK A GELLÉRTHEGYI ÁLMOK FELÚJÍTÁSA KAPCSÁN

Szeifner Ferencné írása (részlet)

Amiről a Gellérthegyi álmok szól, az egész életünk kulcskérdése: a bizalom. A szereplők ketten vannak összezárva, mindkettőjük élete a másiktól függ. Vállalhatják-e a veszélyt, hogy kitárulkoznak, felfedik egymásnak a titkaikat? A körülmények óvatosságra intenek, de élhetünk-e úgy tartósan, hogy senkiben sem bízunk? A fiú és a lány között szerelem szövődik, de közeledésüket minduntalan megfagyasztja a „fortélyos félelem". Nemcsak a külső veszélytől rettegnek, hanem saját lelkük legsötétebb titkaitól is – hisz egy véres, kegyetlen világban akarva-akaratlanul mindenki beszennyeződik. Márpedig József Attila szavaival élve „Hiába fürösztöd önmagadban, / Csak másban moshatod meg arcodat". S közéjük tolakszik még egy harmadik ellentét is: az osztálykülönbség. A lány jó családból származik, a fiú csóró diák.

Unalmukban-kínjukban játékokkal próbálják agyonütni az időt. A múltban vájkáló és a jövőt latolgató szerepjátékokban tapogatják egymás titkait, és próbálnak egymás fölé kerekedni. Ám ezek a játékok nem vezetnek sokra, hiszen csak „álmok". Mindegyik csak egy gondolatot erősít makacsul: „ketten több az esélyünk."

Szeifner Judit önmaga tíz évvel ezelőtti rendezéséhez képest is módosított a koncepción. A hangsúly ott sem a háború borzalmain volt, hanem két ember kapcsolatán, ami egy végletes helyzet nagyítótükrében még világosabban látszik. Ott bennem az a gondolat maradt meg, hogy a játék az életben maradás fő kritériuma; mozgatni, tornáztatni kell az agyat, hogy elkerüljük a „fagyhalált"! A bizalmatlanság és a kölcsönös félelem egymástól taszította a két embert, a szerelem egymás felé vonzotta őket.

Az új rendezésben az egyik legfeltűnőbb volt, hogy a darab végén kétségessé teszi a katarzist. A Lány a csodálatos monológot a békéről a földön ülve, valami fájdalmas, gyötrődő, kétségbeesett vággyal mondja el, ami a monoton játék újrakezdésébe torkollik. A lélekben megkötött „különbéke" nem jött létre. Sem élni, sem meghalni nem tudnak immár a másikban. Az elmaradt katarzis logikátlan és fájdalmas; kétszeresen az, mert kétszeres okuk lenne a főhősöknek a megértésre, közeledésre – hiszen szerelmesek egymásba -, de nem élnek vele, elszalasztják az utolsó vonatot. A darab azt sugallja, hogy a görcsös vágy a békére és boldogságra csak álom marad, „gellérthegyi álom". Az ablakokat már hiába nyitnák ki, ennek a két embernek a számára nem fog beözönleni a napfény; minden kezdődik elölről, a mókuskerék forog tovább.

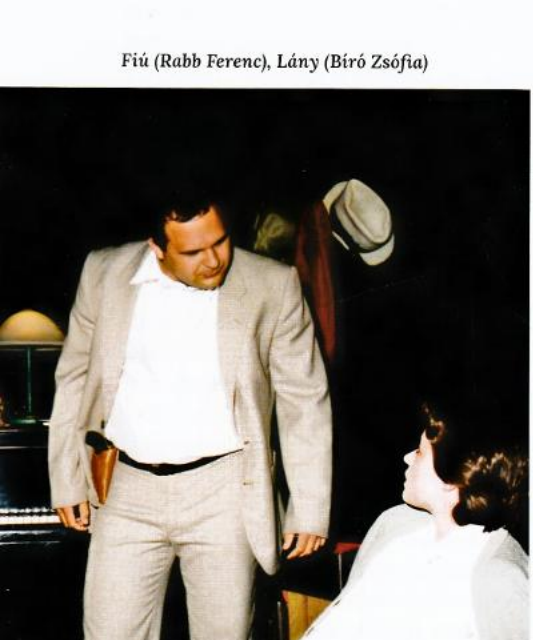
Szerelem, igaz érzések születnek és vetélnek el a szemünk előtt. Ez nem törvényszerű, de az emberek már csak ilyenek: elrontják, ami jó, sosem tanulva a múltból. A gyönyörű összeborulás lehetőségét meggátolják a tisztátalan indulatok – elsősorban a bizalomhiány és a dominanciaharc; egymást unos-untalan megalázó szerepekbe kényszerítik. Különösen keserű utóízt hagy, hogy a nagy kitárulkozások után sorozatosan visszaélnek egymás bizalmával. Mindkét szereplő életre ítéltetett. A háború hangsúlyozottabban háttérelem, a darab a szenvedésekért nem a körülményeket, hanem az emberi természetet teszi felelőssé. Az emberek nem azért ilyenek, mert a háború megrontotta őket – azért vannak háborúk, mert az emberek ilyenek.

A darab – egyesek véleménye szerint – ma

Lány (Bíró Zsófia)

Fiú (Rabb Ferenc), Lány (Bíró Zsófia)

már inkább igen szép könyvdrámának tűnik, mintsem valódi színpadi műnek. Igaz-e ez? Szerintem érdemes rajta vitatkozni. Úgy érzem, nem a dráma aktualitása változott meg, hisz elsősorban nem a háborúról szól, hanem az emberi kapcsolatokról, inkább a közönség igényei módosultak a színházzal szemben. Ezzel egyidejűleg változott a színház törekvése, hogy kielégítse a megváltozott igényeket. Hogy szolgálja, kielégítse, és nem az, hogy formálja! Mert amíg tényként fogadjuk el, hogy a néző nem az érzelmi feltöltődésért, az intellektuális élményért, egyszóval a katarzisért jár a színházba, hanem a passzív szórakozásért és kikapcsolódásért, addig a mi színházi stílusunk és a két ember bonyolult belső viszonyát taglaló drámák divatja leáldozóban van. De ha ezt harcnak fogjuk fel, csatának, amit meg akarunk nyerni, akkor nem adjuk fel könnyen! Mert ha ők győznek, annak végzetes következményei lehetnek nemcsak a színházra, hanem a nemzetre is.

Kik azok az „ők"? Mindenki, aki kaput tár az agytompító maszlagáradatnak, amely a „kiművelt emberfők" félresöprésére és a „panem et circenses"-elv érvényesítésére tör. Nézzük meg, mi a tendencia az iskolákban az emberszabású, humánus műveltség háttérbe szorításával, a pragmatikus szakműveltség favorizálásával! Európához akarunk csatlakozni, és egye ritkábban látunk „fehérek közt egy európait".

Nemcsak mi, amatőrök küzdünk ezekkel a gondokkal, hanem a profi színházak is, amelyek egyre inkább politikai pártok, irányok uszályába kerülnek. Nem úgy válnak politikussá, mint például Brecht, hanem mint kérészéletű érdekcsoportok egy kampányoló nagygyűlésen. Ismét eluralkodik a „mindenki fél mindenkitől" jelenség, és valamikori jó barátok bizalmatlanul szimatolják körül egymás pártállását.

Gondolatok a színházi világnap alkalmából

(Szeifner Ferencné ünnepi beszéde a Gellérthegyi álmok előadása előtt)

A színjátszás több ezer éves történetét egymásnak ellentmondó felfogások kísérik végig.

1. A teátrum nem egyéb, mint az irodalom, azon belül a drámai műnem kiszolgálására termett művészeti ág. Ez a felfogás mindig a „hű szolga" magatartását kéri számon a színésztől-rendezőtől. Helyesen értelmezte-e Shakespeare gondolatait? Ezt vagy azt akarta-e kifejezni Madách? Pontosan visszaadja-e egy mű szellemiségét, gondolatvilágát az előadás? Itt csak egy a probléma: az irodalomtudományi szakműveltséget szinte vizsgaanyagként kéri számon a színháztól, nemkülönben a gondolatolvasás képességét. Holott Kosztolányi meghatározásával élve „igazságot tenni mindig annyi, mint az igazság egy részét hangsúlyozni". Vagyis: én döntöm el, hogy a színház laterna magicáját az előadás mely részére irányítom. A rendező a darab gondolatiságának operatőre.

Szorosan idetartozik a manapság oly gyakran vitatott korhűség kérdése. Igen ám, de nem mindig egyöntetűen eldönthető, melyik korhoz legyen hű a színház. A Szentivánéji álom például athéni környezetben játszódik, de annyira sem görög szellemiségű, mint ahogy én nem vagyok indián. Vagy legyen hű a reneszánsz Angliához, és a fiatalok Erzsébet-kori brokátköntösökben szaladgáljanak az erdőben, ahogy feltehetőleg a Globe Színházban tették? Esetleg a tündérkörnyezethez legyenek hívek? De ki látott már tündért? Nehéz dolgok ezek, nem lehet fölöttük elsiklani.

Az ember tragédiájából sem lehet illusztrált, képes történelemkönyvet kreálni; kezdve azon, hogy az egész sztorit egy ember álmodja, s ki kérheti számon egy álomtól a korhűséget? De hát ki az álmodó? Az alsósztregovai, tüdőbeteg kisnemes, aki sok középszerű kísérlet után egyszerre remekművet álmodott? Vagy mi magunk, akik szeretnénk rendszert felfedezni a történelem sok ellentmondásában? Bármelyik felfogás elfogadható, a baj csak ott kezdődik, ha a részletek nem az egészet szolgálják, ha csak egyénieskedésre, öncélú hatáskeltésre, a közönség megnevettetésére vagy meghökkentésére törnek.

2. A másik felfogás éppen a fenti ellentéte. Az irodalom, a drámai szöveg csak nyersanyag a színpadi előadáshoz; nem a molnár, hanem a szakács dönti el a cukrászverseny eredményét, mert nem a liszt a lényeg, hanem a sütemény. Ebben persze megint van igazság, mint ahogy Kosztolányi vallja a műfordításairól: „A külföldi szerző verse alatt nemcsak a költő neve szerepel, hanem az enyém is. Nem szentségtörés a legradikálisabb ötlet sem, ha a mű egészét szolgálja." Elfogadom, ha a szereplők Mikulásként, áruházi bevásárlókocsikkal száguldanak a londoni színben, mert azt hangsúlyozzák, amit Madách is – korunkban az egész világ áruvá válik. De elhagyni a nevezetes zárósort – „Mondottam ember: küzdj és bízva bízzál!" – csak azért, mert a rendező nem ért vele egyet, megkérdőjelezi a darab színre vitelének értelmét. Nem baj, ha valakinek más a felfogása, de az rendezzen inkább Beckettet!

Ennek a felfogásnak oldalága, amit Brecht vall: „A színház nem az irodalom szolgálóleánya, hanem a történelemé." Ő volt az, aki elutasított egy, a társulatához jelentkező fiatal színészt, mert az azt állította: „Mester, engem semmi más nem érdekel a világon, csak a színház!" „Akkor maga rossz helyen kopogtatott, fiatalember" – felelte Brecht. Mert a színésznek igenis nyitottnak kell lennie kora nagy kérdései iránt, nem gubózhat be saját csigaházába, mert csak így tehet eleget az örök érvényű, hamleti követelményeknek: „... a színjáték feladata most és eleitől fogva az volt és marad, hogy tükröt tartson mintegy a

természetnek, hogy felmutassa az erénynek önábrázatát, a gúnynak önnön képét, és maga az idő, a század testének tulajdon alakját és lenyomatát."

Márpedig a tükörből sohasem a múlt, hanem a jelen néz vissza ránk, s a színésznek az a feladata, hogy a múlt ábrázolt eseményeiből aláhúzza a ránk vonatkozót, az aktuálist és az örökkévalót. Ennek érdekében persze a rendezőnek és a színésznek sok mindent meg szabad tennie. 1848-ban például – valószínűleg Katona alkotói szándéka ellenére – a Pesti Magyar Színházban nem Bánk volt a közönség kedvence, a központi hős, hanem az izzó hazafiságú, de forrófejű és nemesi korlátaiból kitörni nem tudó Petur. Bánkot ábrázolhatjuk a színpadon nemzeti hősnek vagy tragikus vétkesnek, még szmokingba is öltöztethetjük, de nem tehetjük meg – teszem azt – Magyarország királyává. A realitás határait kitolhatjuk, de teljesen le nem bonthatjuk.

Az idő laterna magicája némileg módosította a most bemutatandó darab, Karinthy Ferenc „Gellérthegyi álmok" című lírai játékának hangsúlyait is. Ebben a háborús témájú darabban a bombák és golyószórók dübörgése ma már csak háttér. A külső háborúnál izgalmasabb számunkra a belső háború, a két összezárt ember viszonyának alakulása.

A dráma utóhatását a régi görögök egy nagyon találó szóval illették: katarzis. A fogalom sok mindent takart: a gyászolótól a megkönnyebbülésig, a részvéttől az ujjongásig. Számunkra azonban leginkább elgondolkodtató a görög fogalom szó szerinti jelentése – megtisztulás. A görögök hittek abban, hogy ha valami igazán szépet látunk, tisztább, nemesebb, jobb emberek leszünk általa. Ez volt a görög színház óriási fölénye a nagyszabású római látványosságok bevallottan népbutító célzata mellett: „panem et circenses" – „kenyeret és cirkuszt" a népnek! Róma volt a hollywoodi álomgyár őse.

Búcsúzóul, a közelgő színházi világnap alkalmából azt kívánom mindenkinek, aki ma megtisztelte színpadunkat, hogy egy óra múlva egy csipetnyi katarzisélménnyel a szívében térjen haza!

Szeifner Ferencné megköszöni az Életműdíjat

ÉLETMŰDÍJAT KAPOTT SZEIFNER FERENCNÉ

Budapest Főváros XVII. kerület Rákosmente Önkormányzata 2004. június 3-án „Életműdíj kiemelkedő pedagógiai tevékenységért" kitüntetésben részesítette Szeifner Ferencnét, színpadunk vezetőjét.

A díjat a pedagógusnapi ünnepségen a XVII. kerület polgármestere nyújtotta át a Dózsa Művelődési Ház színpadán. Az ünnepségen műsort adott Dunai Tamás szín-

művész („Szavakat fúvok") és Újvári Zoltán, a Nemzeti Színház tagja, az Ascher Színpad egyik legrégibb törzstagja, aki Petőfi Sándor „Levél egy színész barátomhoz" című versét szavalta. A kézzel festett díszoklevél mellé az ünnepelt kapott egy aranygyűrűt, amely stílszerűen a színház emblémáját jelképező kettős álarcot ábrázolta. Ezt kiegészítette egy gyönyörű, reneszánsz díszalbum és számtalan virágcsokor.

Szeifner Ferencné – nyugdíjas pedagógusként – meghatottan köszönte meg a magas kitüntetést és a felé áradó szeretetet, azután többek között ezeket mondotta: „Amikor az ember elér egy bizonyos kort, élet helyett életmű jut neki. Nagy megtiszteltetés és nagy öröm ez is! Da ha az Úristen teljesítené egy kívánságomat ráadásként, azt kérném tőle: Add meg nekem, Istenem, hogy még egyszer érezhessem a kréta és a vizes szivacs illatát, hogy még egyszer halljam a csengőt, hogy még egyszer dolgozatot javíthassak! Tedd meg, hogy még egyszer taníthassak!"

A díszünnepséget állófogadás követte.

Egy hét múlva, az Ascher Színpad évadzáró társulati ülése után családias hangulatban, kedélyes vacsora mellett köszöntöttük Anikót.

2004–2005

III. RÁKOSKERTI ŐSZI FESZTIVÁL

(2004. szeptember 7. – október 17.)
„Egység a sokféleségben"
„Európa gyermekszemmel"
Európai dimenziójú műkedvelő művészeti találkozó színjátszók számára

A fesztivál programja:

- Shakespeare szerelmesei (szerkesztett játék – Szabad Színpad)
- Milne: Micimackó (meseregény színpadi változatának részletei – Főnix Diákszínpad)
- Gyurkó László: Szerelmem, Elektra (tragédia – Főnix Diákszínpad)
- Egressy Zoltán: Sóska, sültkrumpli (komédia – Ascher Oszkár Színpad)
- Szophoklész: Antigoné (tragédia – Híd Színház)
- Sárkánytojás (lett és litván népmesékből „összekovácsolt" mese – Gabalyda Bábszínház)
- Saint-Exupery: A kis herceg (regény színpadi változata – Körmendi Alternatív Színjátszó Társulat)
- Molière: Sganarelle avagy A képzelt szavak (komédia – Körmendi Alternatív Színjátszó Társulat)
- Marth P. Ildikó: Kukás guru (bohózat – Naná Színház)
- Tordon Ákos – Csertényi Anikó: Kockás Kandúr; Lázár Ervin – Csetényi Anikó: A hazudós egér (mesejátékok – Ascher Színpad)

A fesztivál keretében fórumot kapott a képzőművészet és a zene is – az előbbi két díjátadással egybekötött kiállítás formájában, az utóbbi a „Latin duó" című koncerten. A nívós és sokszínű rendezvénysorozat szervezője, a Rákoskerti Művelődési Ház „lelke és motorja", igazgatónője „Rákoskertért" Díjat kapott.

Oroszlán (Szabó Zsuzsa), Róka (Bencze Tamás), Kos (Mészáros Ildikó)

LÁZÁR ERVIN – CSETÉNYI ANIKÓ: A HAZUDÓS EGÉR

(mesejáték felújítása új szereposztással)

Bizony, a hazugság nem a legszebb dolog. Az Egér a maga hazugságaival azonban inkább jót tesz, mint rosszat. Az Oroszlánnal elhiteti, hogy ügyes, a Kossal, hogy erős és bátor, így azután mindkettő képes lesz segíteni magán saját erejéből... Még a Róka sem haragszik rá igazán, úgy elbűvölik őt az Egér meséi a csillagokról. Nem csoda hát, hogy amikor az Egér bajba keveredik, minden barátja összefog, hogy segítsen rajta.

Már tavaly nagy sikerrel játszottuk a Kockás Kandúr című mesejátékot. Egyetlen, de egyöntetű kifogás az volt ellene, hogy rövid – mindössze huszonöt perc –, ezért úgy határoztunk, hogy nyáron megrendezzük mellé „A hazudós egér" című kis mesét, a kettőnek együtt már éppen megfelelő a terjedelme. Az előadást – egyszerűsége mellett – sok látványelemmel és hangeffekttel gazdagítottuk (például a színpad elé műkövekből épített oroszlánveremmel, a fogasokból összeállított erdővel), valamint zenekart hoztunk létre „kisgyerekekből". Természetesen nem valódi hangszerekkel, hanem rögtönzött ütőhangszerek, csengők, dobok felhasználásával. Az „ascherosok" gyermekei, rokonai nagyon ügyesek voltak, és élvezték a szereplést.

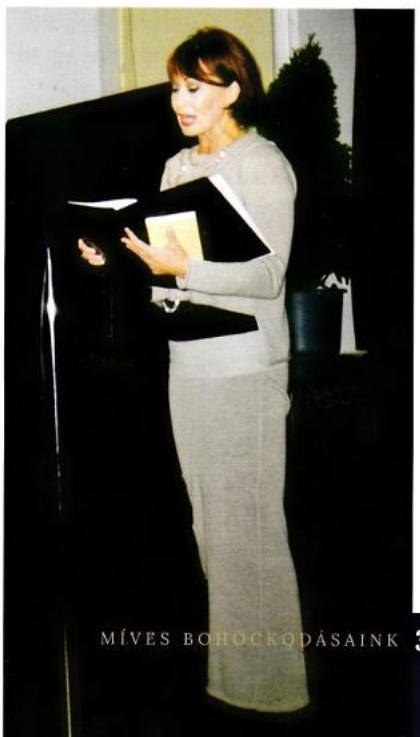
CSEKOVSZKY MŰVÉSZETI NAPOK

„A színházkultúra múltja, jelene a XVII. kerületben"

A Csekovszky Művészeti Napok 2005-ben március 8-án kezdődtek a rákosligeti Csekovszky Árpád Művelődési Házban.

Ebben az évben a rákosligeti kötődésű Gózon Gyula születésének 120. évfordulója tiszteletére rendezték meg a programsorozatot, melynek megnyitó eseménye a Művészeti Szalonban rendezett kiállítás volt. A kiállítást Pápai Erika színművész, az Ascher Színpad hajdani tagja nyitotta meg. Bemutatta a régmúltat és a közelmúltat is felölelő tárlatot, melynek egyik szobájában Gózon Gyuláról és kortársairól láthattunk képeket, míg a másik teremben a három XVII. kerületi teátrum, a Gózon Gyula Kamaraszínház, az Ascher Oszkár Színpad és a Rigel Színpad előadásairól készült fotókat tekinthettük meg.

Pápai Erika a kiállítás megnyitóján meleg szavakkal emlékezett kapcsolatáról az Ascher Színpaddal

ARTHUR MILLER: A SALEMI BOSZORKÁNYOK

(dráma, felújítás új szereposztással – a Rigel Színpad előadása)

A dráma hősei egyszerű emberek, akik megpróbálnak hűek maradni önmagukhoz a manipulált közvélemény kiközösítő gyűlöletével szemben.

„TÍZ MONDAT A ZSARNOKSÁGRÓL"

Szeifner Ferencné írása (részlet)

A korhűség és a miliőfestés naturális Miller „A salemi boszorkányok" című drámájában, de a darab üzenete időtlen. Különösen olyan társadalmakra jellemző, ahol diktatórikus rendszer uralkodik, a diktatúra pedig rendszerint ott válik szükségessé, ahol a hatalom nem bízik önmagában. Miller a mindenkori diktatúrák természetrajzát adja a világ utolsó boszorkányperének történetén keresztül.

Salemben tilos a tánc. Miért? Mert a diktatúrákban minden gyanús, ami nem vonható ideológiai ellenőrzés alá: a tánc, az életöröm, a nevetés, a szerelem. Ezeken a bananhéjakon ugyanis elcsúszhat az egyeduralom.

Diktatúra és szex: „A nemiséget, a bűnt és az ördögöt régóta egy kalap alá vonták – írja Miller. – Ellenfeleinket szexuális bűnökkel szoktuk felruházni."

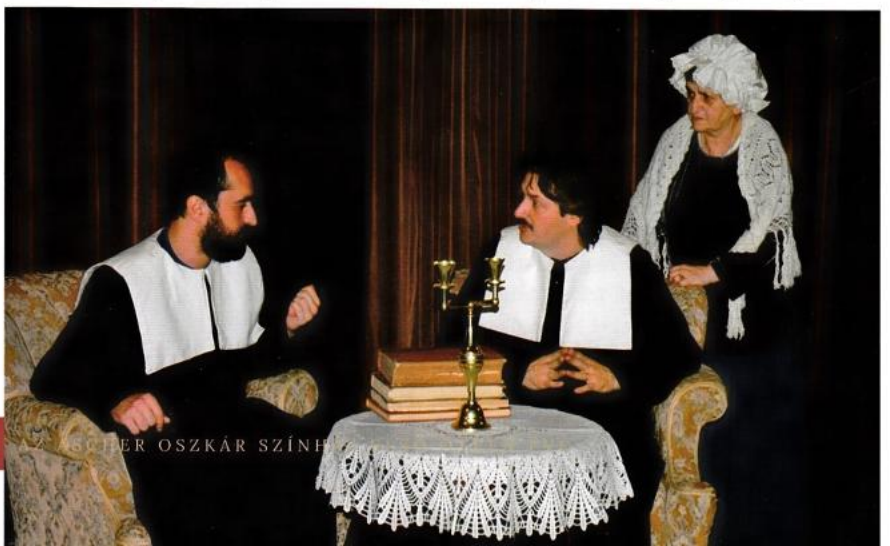
Jog és erkölcs: Az ítélethozatalhoz a diktatúrában nincs szükség objektív bizonyítékokra, a pert eldöntheti a résztvevők erkölcsi megítélése. A „bizonyítékok hiányában felmenteni" fogalmát a diktatúra nem ismeri.

„Aki vádaskodik, az mindjárt szent?": A feljelentőknek nem kell bizonyítaniuk állításaikat, a puszta gyanúsítás elegendő, hogy másokat kötélre juttassanak. A diktatúra a besúgórendszer melegágya.

Zsarnokság és ördöghit: A diktatúrának egyik fő eszköze az ördöghit ébrentartása. Világunk megosztott birodalom, ahol bizonyosfajta eszmék, érzelmek, tettek Istené, ellentétük pedig Luciferé. Az emberek éppúgy nem tudják elképzelni az erkölcsiséget bűn híján, mint a földet menny vagy pokol nélkül. Az embercentrikus görög kultúra hitt az alvilágban, de nem tartotta ellenséges területnek, az ördög fogalmát pedig nem ismerte.

Zsarnokság és bűntudat: A másik fő eszköz az emberek féken tartására a bűntudat szakadatlan élesztése. A bűntudatos ember nem törődik a világ igazságtalanságával,

Parris tiszteletes (Köteles László), Hale tiszteletes (Frech' Gábor), Mrs. Putnam (Csetényi Anikó)

John Proctor (Csányi S. Csaba), Abigail Williams (Zimonyi Noémi)

Elizabeth (Szabó Zsuzsa), Hale tiszteletes (Frech' Gábor)

mert a saját bűneivel van elfoglalva, tehát nem jelent veszélyt a társadalomra. A bűntudattól normális esetben úgy szabadulhatunk, hogy megszabadulunk magától a bűntől, így okafogyottá tesszük. A zsarnokság azonban nem engedi összeforrni azt a lelki repedést, amit a bűntudat okoz.

Zsarnokság és tömeghisztéria: A diktatúra legfőbb ellensége nem is a lázadó ember, hanem a gondolkodó ember. Legfőbb eszményképe pedig nem az engedelmes ember, hanem a fanatizált ember.

„*Az én szavam Isten törvénye*": Ez a mondat az emberi gőg és önhittség egyik legszélsőségesebb megnyilvánulása, mégis szinte mindig elhangzott más-más megfogalmazásban, ahol a diktatúra kiszorította a demokráciát. A hatalmon lévők döntése megfellebbezhetetlen, nincs szükségük indoklásra, ha érdekeik úgy kívánják, és a népnek nincs joga megkérdőjelezni.

Diktatúra és egyéniség: A zsarnokság ott ér véget, ahol az ember ráébred saját méltóságára.

Zsarnokság és ideológia: A zsarnokságban az ideológia fontosabb az emberi életnél, a humánumnál. Ez a téveszme sok mindent igazol – a háborúktól a kivégzésekig.

Elöl: Mary Warren (Szentpétery Hajnalka), háttérben: Hale tiszteletes (Frech' Gábor), Danforth főbíró (Horváth Imre)

„AMIKOR ÉN MÉG ASCHEROS VOLTAM"

(talk-show programsorozat)

A fenti címmel indítottunk sorozatot az Ascher Színpadon, ahova kötetlen beszélgetésre hívtunk meg olyan színészeket, előadóművészeket, akiknek pályafutása a mi színpadunkról indult, és ívelt a magasba. A sorozat keretében vendégeinket a művészetről, a színészi-emberi elhivatottságról, pályájukról faggattuk. A műsor állandó házigazdája, beszélgetőpartnere: Timár Tibor, színházunk művészeti vezetője.

Szeifner Ferencné élménybeszámolói a beszélgetésekről (részletek)

Mertz Tibor

A nosztalgiasorozat első találkozóját 2005. február 13-án tartottuk Märtz Tiborral, a Nemzeti Színház művészével. (Lám, a neve számomra automatikusan most is Märtz, mint húsz éve – így, umlautos ä-val, noha már régen áttért a magyaros helyesírásra.)

Mertz Tibi persze változott az idők során, de alkata a régi maradt – sovány, szikár, fiús alkat, nagy, gyermeki bizalmat sugárzó kék szemekkel –, és őszinte szeretettel emlékezett vissza ascheros múltjára; a fészekre, ahonnan rakétasebességgel repült a csúcsok meghódítására.

Harmadikos gimnazista volt, amikor felvételt nyert az Ascher Színpadra; stúdiójában ő volt az egyetlen fiú. Szeretetteljes iróniával emlékeztünk arra az időszakra, amikor még ez a tény döntötte el, hogy felvesszük-e egyáltalán, hisz megnyerő, lelkes, dekoratív megjelenése ellenére híján volt minden színpadi gyakorlatnak.

Ma is előttem van, amikor első ízben találkoztam vele – mert a felvételi már a második volt. A „Gamma-sugarakban" játszottam Beatrice-t, éppen egy gyors átöltözés közepén voltam, ott álltam az öltözőben ingben-glóriában, amikor berontott egy magas, göndör fiatalember: „Én szeretnék jelentkezni ebbe a csoportba!" Megkérdeztem, hogy most azonnal, vagy ráér, amíg felöltözöm. Ki gondolta, hogy a majdani Jászai-díjas színésszel állok szemben?

Mertz Tibi bevallotta, hogy a talk-show elején zavarba jött a helytől, hiszen feltolultak benne azoknak az éveknek az emlékei, amelyeket az Ascher Színpadon töltött. Különös hálával és szeretettel emlékezett vissza hajdani stúdióvezetőjére, Samodai Gyurira, aki nemcsak a gátlásait oldotta fel, és nemcsak „megtanította járni a színpadon" (szó szerint és átvitt értelemben is), hanem ráébresztette a színpadi gondolkodás lényegére, az együtt lélegzésre a közönséggel és a partnerrel. Ott tanulta meg igazán aktívan élvezni a verseket. Megőrizte azokat a felejthetetlen pillanatokat, amikor Gyuri hangulatvilágításra kapcsolt, és megkérdezte: „Kinek van verse?" És – eltérően a mai generációtól – mindenkinek volt, foglalkozásról foglalkozásra mindig újabbak.

„Nevelgettek, tanítgattak, és nekem életemben nagyon sokat számított művészileg és emberileg egyaránt az a törődés, csapatmunka, ami az Ascher Színpadon körülvett" – emlékezik Tibi a szakmai kezdetekre.

Sokat jelentett Mertz Tibi számára a Színművészeti Főiskola előtt az a felkészítő csoport, amelyet Timár Tibi kezdeményezett, és amelyen hatan vettek részt örömből, szigorúan önkéntes alapon (rajta kívül többek közt Pápai Erika is). Ezek a lakásokon tartott, családias és mégis intenzív munka-összejövetelek mély nyomot hagytak benne később is.

A harmadik év az „Ascherban" döntő fordulatot hozott Tibi karrierjében: felvették a Várszínház stúdiójába, itt fedezték fel a tehetségét. Ekkoriban nálunk Brindsley-t játszotta Schäffer „Black Comedy" című vígjátékából. Hálásan emlékezett a társulat önfel-

Mertz Tiborral Timár Tibor beszélget

áldozására, ahogy alkalmazkodtak az ő elég szeszélyes várszínházbeli időbeosztásához.

A Színház- és Filmművészeti Főiskolára 1981-ben sikerült felvételt nyernie; hajdani „ascheros" színjátszó társa, Pápai Erika is osztálytársa lett. Ebből az alkalomból Szeifner Ferencné cikket írt az albumba, amely olyan találóan jellemezte a „legkisebb királyfi" mesébe illő pályafutását, hogy Timár Tibi teljes egészében felolvastatta vele. Érdekes módon a méltatás még most is olyan megindítóan hatott, mint közel negyedszázada, amikor keletkezett.

Tibit megmentette a korán jött sikerszéria, a „tömjén veszélyes kábítószerétől" természetes, üde tisztasága. Szmoktunovszkij, az egyik legnagyobb orosz színész nem tudta szerét ejteni, hogy megnézze a József Attila Színház moszkvai-leningrádi vendégszereplését, de előtte találkozott „A félkegyelmű" című darab főszereplőjével, Tibivel, és ezt mondta: „Neki nem kell eljátszania Miskint. Ő Miskin."

Meghatározónak tartja pályáján találkozását Tim Carroll-lal, a neves angol rendezővel, a Globe Színház főrendezőjével. Fontos volt számára az a látásmód, amit a vele való próbafolyamat közben tapasztalt meg. Nevezetesen, hogy nem én, a karakterem, a személyiségem fontos a színpadon, hanem a törekvésem, amit el akarok érni a partnernél, tehát a partnert még jobban kell ismernem, mint magamat. A kommunikáció a színjátszás lényege – ezt az alapigazságot szűrte le, ebből akarja írni doktori disszertációját is a Színművészeti Egyetemen, ahol posztgraduális képzésben vesz részt.

Jászai-díját együtt ünnepeltük az Ascherban Pápai Erikáéval és Újvári Zoltánéval, akik szinte egy időben kapták meg a magas kitüntetést.

Negyvenedik születésnapját a Merlin Színházban ünnepelte a szakma. Az előkészületek teljesen titokban zajlottak, így Tibi maga is majd elájult a meglepetéstől, amikor életének minden fontos korszakából várta őt valaki a függöny mögött – az általános iskolától a színházi szakmáig. Az Ascher Színpadot Timár Tibi képviselte.

Ezen a pályán a szerencse is sokat számít, bár Mertz Tibor felívelő, noha buktatóktól sem mentes pályáján érezhetjük, hogy a szerencse azokat segíti, akik nem várják ölbe tett kézzel, és akik képesek felismerni akkor is, ha a balsors álarcában jelenik meg.

Bokor Jutta

A beszélgetéssorozat második részére 2005. március 20-án került sor Bokor Jutta operaénekessel, a Magyar Állami Operaház tagjával. A házigazda ezúttal is Timár Tibor volt, aki ráadásul egy gimnáziumi osztályba járt Juttával. Szerencsésnek vallották magukat, amiért Szeifnerné Csetényi Anikó, az Ascher Színház vezetője volt az osztályfőnökük.

Jutta a mi színpadunktól indult. Nem volt sokáig az Ascher Színpad tagja, de részt vett a kezdetekben – főleg mint versmondó.

„Bizonyos értelemben koravén gyerek voltam – vallja Jutta. – Nem kötött le korosztályom érdeklődési köre, a diszkó, a tánc; idősebbek közt nőttem fel, mentalitásuk rám nyomta bélyegét."

Timár Tibor, a műsor házigazdája beszélget hajdani osztálytársával, Bokor Jutta operaénekessel

Nagyon tudatosan készült a komolyzenei pályára. Tizennégy éves kora óta szelektált. Szolfézst tanult, éneket és zongorát, de a matematika- és a fizikaórákat – minthogy ugyanaz a tanár tanította – meg sem tudta különböztetni egymástól. Tibi visszaemlékezett, hogy egy matekdolgozat alkalmából öt perc után kivitte üresen a feladatlapját, aztán nekiállt a kottáit tanulmányozni.

A színjátszásról elég korán átnyergelt a zenére. Adott-e neki valami maradandót az Ascher Színpad?

„Feltétlenül. Az énekesi és színpadi gyakorlat elválaszthatatlan. Ez ma nemigen tudatosul a közfelfogásban." Az Operába Mikó András azért vette fel, mert ügyes volt a színpadon. „Magát az Úristen is színpadra teremtette!" – jelentette ki. Pedig akkor a hangjával még nem volt fenntartás nélkül megelégedve. „Az opera tulajdonképpen versmondás énekben" – fejtegeti Jutta. Mielőtt egy szerepet elkezd tanulni, mindig először áttanulmányozza a színpadi mű egészét.

Nádasdy Kálmán, az Operaház rendezője globális műfajnak tekintette az énekes műfajt és a színpadot. „Csak akkor lehet színpadra lépni, ha minden gesztus a szívből jön!" – vallotta. Az Ascher Színpadon tanult meg Jutta tudatosan játszani, szerepet elemezni. Ez a szép hang mellett óriási előnyt biztosított neki. Egy nagyon kedves operai statisztaszerepnél tudatosult benne mindez, amikor „viráglányt" játszott a Parsifalban. Érezte, hogy a többség hiába fiatalabb nála, nem tud vele versenyezni kecsesség, elegancia terén – telitalppal futnak, nem tudnak szépen leülni, felállni a színpadon (mindjárt szemléltette is, hogyan). Hogyan is tudnának, amikor nem tanították meg őket sem a színpadi mozgásra, sem a színpadi alázatra?!

Juttában ma is kiapadhatatlan energia buzog, tele van tervekkel. A Rákoshegyi Bartók Zeneház művészeti vezetője, kuratóriumának elnöke.

A beszélgetés színesítéseképpen hallhattunk tőle csodálatos Händel-oratóriumokat, cigány dalokat Dvořáktól cseh nyelven és operaáriákat Bizet-től. A Carmen nevezetes áriáját táncmozdulatokkal kísérte, belevonva Timár Tibit és a közönség néhány tagját is.

Csőre Gábor

Bár a Vígszínház fiatal színésze 2005. április 3-án délelőtt még A padlásban játszott, este pedig A dzsungel könyvében kellett helytállnia, délután mégis szívesen látogatott el az Ascher Színpad beszélgetéssorozatának meghívására Rákoskertre, hogy pályája kezdeti időszakára emlékezzen.

Jóképű, fiatal gyerek ül velem szemben, és mosolyog. Harmincnégy éves, de ha nem tudnám, azt is elhinném, hogy huszonnégy. Nem hízik, nem őszül, nem kopaszodik, még az is fiatalított rajta, hogy loboncát levágatta. Nem látszik a tekintetében az a hajszoltság sem, ami harminc éven túl általában nyomot hagy az agyonterhelt színészeken. Csőre Gábor ő, a Vígszínház művésze, aki tőlünk indult. Főszerepeket játszik, és alig múlik el nap, hogy ne hallanánk a nevét a tévében a szinkronszínészek között.

És mégis... Van valami – nem tudom pontosan körülírni, micsoda –, amit a korábbi két színészvendégünknél nem éreztem. Csak sejtés, hogy ez a bor még nem ülepedett le kristálytiszta, áttetsző nedűvé, hanem habzik és forr – ettől picit zavaros. Nem a művész, hanem az ember. De hát nem a fiatalság jele ez is? S a fiatalság olyan betegség, amelyből minden ember előbb-utóbb kigyógyul.

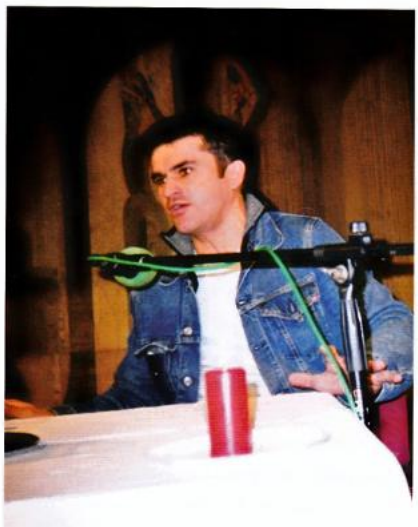
Gábor már kisgyerekként profi volt – előbb mint amatőr. Ifjúsági filmekben főszerepet játszott, számos rádiójátékban kapott szerepet – nem is akármilyeneket! Tizenegy évesen felvették a Magyar Rádió Gyermekstúdiójába. Elérzékenyülve gondolok arra, hogy számos hangjátékomban játszott. (Mellesleg akkoriban én voltam a magyar- és angoltanára, s az általános iskolai színjátszó csoportomnak is oszlopos tagja volt.) Timár Tibor firtatja, nem bánja-e, hogy gyermekéveiből annyi idő ráment a színházra. „Egyáltalán nem – feleli Gábor. – Olyat csináltam, amit mások nem csinálhattak, részt vehettem a happy few között!"

A rádiós képzés legfőbb hozadékát szinkronszínészként hasznosította. Megtanulta azt a „jel-nyelvet", amelyekkel a színész jelölheti a hangsúlyokat, az intonációt, a tempót, a ritmust, a szüneteket – egyszóval „lekottázni" a prózai szöveget.

Szóba kerül Csőre Gábor és az Ascher Színpad kapcsolata. Nála ez sem volt szokványos. Még általános iskolás volt, amikor felkértük egy gyerekszerepre egy beavató színházi műsorban. Alig vártuk, hogy betöltse a kötelező alsó korhatárt, és hivatalosan is tagjaink sorába fogadhassuk. Timár Tibi vezetése alatt különösen tehetséges, rutinos stúdió ígérkezett. Gábor akkor már egy kicsit el volt szállva magától. A Játékszínben játszott, s ascheros munkáját csak félig-meddig vette komolyan. Tibi át is szervezte a stúdiót.

És akkor olyan történt, mint még soha: Gábor másodszor is jelentkezett stúdiósnak, évet ismételt Samodai György stúdiójában. A stúdió fő feladata vele kapcsolatban az volt, hogy az üres színházi manírokat ki-

Csőre Gábor mesél a múltjáról

gyomlálja, és ráébressze, hogy a színészet aprólékos, felelősségteljes, kemény munka. 1984-től 1988-ig játszott az Ascher Színpadon. „Ezek nélkül az évek nélkül nem lennék olyan tudatos" – vallja.

Tibi a színházideáljáról faggatja. „Én azt a színházat szeretem, amit szívvel-lélekkel csinálnak. Akkor is, ha olykor elsilányodik a dolog – csinálják. S még valamit. Nem szabad túl messzire rugaszkodni a közönség elvárásaitól, de nem is szabad a nézőteret kritikátlanul kiszolgálni. Úgy kell játszani, hogy picit mindig a közönség szintje fölé emeljük a szintet."

Újvári Zoltán

Sorozatunk 2005. május 22-i vendége Újvári Zoltán, a Nemzeti Színház művésze volt.

A műsor állandó házigazdája, Timár Tibor megállapítja, nemcsak egy „ascheros" ül velünk szemben, hanem az Ascher Színpad egyik legmeghatározóbb egyénisége. Nem véletlen, hogy az összes eddig meghívott vendég közül Zoli időzik a legtöbbet a színpad „hőskorának" történeténél. Újvári Zoltán 1967 óta tagja színpadunk „jogelődjének", a Szeifnerné Csetényi Anikó vezette gimnáziumi színjátszó körnek.

„Nem volt családi indíttatásom – vallja Zoli. – Nem volt jó a közérzetem sem otthon, sem az iskolában, a színpad volt az első hely, ahol megtaláltam önmagam. Sikertelen ember voltam, rossz tanuló, de itt, a színjátszó körben minden automatikusan működni kezdett."

Részese volt az iskolai színpadépítésnek, olyan hagyományok megteremtésének, mint a felvételi vizsga, a stúdió, az Ascher-igazolvány bevezetése, a vendégszereplések megszervezése, a nyári táborok. 1970-től ő lett a színpad diákvezetője, vagyis titkára. Visszaemlékezése szerint hihetetlenül jó hangulat, összetartó közösség jellemezte ezt az időszakot. A titkárra és a vezetőségi

Újvári Zoltán beszél az Ascher Színpad „hőskoráról"

tagokra erős „sztárkultusz" volt jellemző. Zoli jól viselte ezt a rendkívüli népszerűséget – cikkeket írt, véleményt alkotott a félemeleti faliújságon, amit az egész iskola úgy olvaott, mint a Bibliát.

Semmiféle, a színpaddal kapcsolatos szabály vagy rendelet nem léphetett addig életbe, amíg a titkár rá nem mondta az ámen. Mert kőkemény szabályaink, törvényeink voltak, de nem éreztük őket terhesnek, inkább büszkék voltunk rájuk. Miben különbözött a „felpuhuló" diktatúra korában a színpadtitkár hatalma a mindenható párttitkárétól? Abban, hogy azt valódi demokrácia hozta létre, valóságos közösségi akarat, nem a diktatúra álöltözetben. És ez okozta a színpad vesztét.

Túlnőttük a hivatalos kereteket. Ragaszkodtunk a magunk „államához az államban". Produktumainkkal két tűz közé szorítottuk a rendszert. Egyrészt a hivatalos oktatáspolitika megjátszotta, hogy büszke ránk. Min-

denki, aki élt és mozgott, ott volt a hivatalos színpadavatón, a színpadén, amit a diákok a saját kezük munkájával építettek. Minden újság rólunk cikkezett.

A fő ok, amiért a színpad támadások kereszttüzébe került, hogy nem a szófogadó, jó gyerek, nem az ötös matekos volt a „sztár", hanem a rendhagyó tehetség, Újvári Zoli. Az ő személye katalizálta a fiatalokban a valódi érték, a valódi szabadság iránt bennük rejlő vágyat. S amikor megfelelő ürügy adódott, megpróbálták „lefejezni" a csoportot. Nem sikerült. Elmentünk fűhöz-fához, és visszapereltük Zolit. Ő a csoportban továbbra is dolgozott, de az iskolából (legalábbis a nappali tagozatról) elment. „A tizenhetedik életévem cezúra volt az életemben" – mondja.

Aztán elment a Metró Színpadra, ahol inkább a szakmaiság felé tolódott, de rendszeresen visszajárt közénk, hogy a tudását átadja. Akkoriban kezdett mozgalommá (ellenzéki mozgalommá) válni az amatőrizmus, és Zoliban nőtt a kifelé tekintés igénye. Egyre világosabbá vált előtte a felismerés, hogy ő egyetlen dologra hivatott: színész akar lenni! A bejutás a művészpályára azonban nem ment könnyen. Ötször jelentkezett a Főiskolára, mire végre sikerült.

Sokat beszélnek manapság a színház válságáról, Timár Tibor erről is kérdezi Zoli véleményét. „Új morálra van szükség. Bárcsak a szakma adna egy új morált! A »nagy öregek« közül sokkal játszom együtt, rajtuk érzékelem, hogy valami riadalom van a levegőben. Nem találják a helyüket a felfújt, felpumpált színházi világban – valami elveszett. Lassan eltűnik a jó értelemben vett »iparos« réteg – ezt kéne visszahozni, e nélkül meghal a szakma. Vissza kéne adni a becsületét a szerepelemzésnek, a beszédtechnikának, a műhelymunkának!"

Pápai Erika

Beszélgetéssorozatunk utolsó részét 2005. június 5-én tartottuk Pápai Erika színésznővel.

Timár Tibor, a beszélgetés vezetője kissé megindult, elérzékenyült. Erikával ugyanis nemcsak a színpad fűzi össze. Kisgyermekkorukban már együtt játszottak a rákosligeti Heltai téren, az „Ascher-korszak" csak később következett. Tibi kezdettől szenvedélyesen hitt Erika karrierjében, abban, hogy a pályára termett, s azóta is egész gyűjteménye van a róla szóló cikkekből, videókból, kazettákból.

Mi inspirálta Erikát arra, hogy az Ascher Színpadra jelentkezzék? Már látta színpadunk néhány előadását – kifejezetten ezért jelentkezett a XVII. kerületi gimnáziumba, ahol a színpadunk működött akkor. A családi indíttatásnak is köze volt hozzá: nővére már nálunk játszott, s Erikát is magával hozta az „Ascher-táborokba", ahol együtt vett részt a „nagyokkal" a beszédtechnikai képzéseken, mesterségórákon. Első bejegyzés róla az albumunkban: „Már nem kezdő" (pedig még csak tizennégy éves volt). Egyébként már általános iskolás korában is mindig részt vett a szavalóversenyeken (és mindig nyert!), föl is vették a KISZ Központi Művészegyüttes csoportjába. Az Ascher-felvételit rendkívül komoly erőpróbának tekintette, sírt örömében, amikor sikerült. „A Főiskolán sem izgultam annyira. Éreztem, hogy az életem dőlt el ott."

A gimnázium a könnyen jött sikerek időszaka volt. Ez nem nagyképűséget jelentett, csak valami „ellebegést". Ő ezt nem érzi természetszerűnek, talán nem kellett volna hagyni. „A tehetséggondozásnál, az egyéni fejlesztésnél nincs fontosabb; ha elhanyagolják, az a halál!" – mondja. S azt is hozzáteszi, hogy a színpad volt az egyetlen hely, ahol kibontakozó tehetségével törődtek, gondot fordítottak a fejlődésére.

Timár Tibor és Pápai Erika hallgatják kazettáról Erika régi énekszámát az Ascher Színpadon

1974-től 1980-ig volt az Ascher Oszkár Színpad tagja.

Éppen a „Gitárszóló" című Guillen-összeállításra készültünk, amikor „kihúzták alólunk a színpadot". Erika mai is úgy éli meg a színpadot ért támadássorozatot, mint én akkor – tágra nyílt, csodálkozó szemekkel idézi fel, hogy felrobbantottak egy boldog kis közösséget, ahol lelkes és művelt fiatalok olvastak, tanultak, vitatkoztak, drámákat elemeztek.

Az átlagnál műveltebb, érettebb gyerek volt; extremitás, dekorativitás jellemezte, öltözködése kihívóan ízléses volt, nem követte a divatot, divatot teremtett. Az idősebbek közt találta fel magát, kivételt egyidős stúdiós társai képeztek. „Harmadik gimnazista koromig elfogadtak vezetőegyéniségnek."

Ám hamarosan elkövetkezik a szörnyű önkontroll kezdete. A gyermeki ösztönösséget felváltja valami kínzó tudatosság – elkezdi kívülről figyelni önmagát. Ekkor még nem készül tudatosan a színpadra, de már mozgolódik benne valami hivatástudat. Észreveszi, csak rajta múlik, hogy az emberek figyelnek rá; képes a „csodára", hogy akár több száz néző figyelmét is magára vonja.

Az irodalom szeretete hajtotta a pálya felé, nem a siker hajszolása. Timár Tibor biztatta, hogy mindenképpen jelentkezzen a Színművészeti Főiskolára, ahová többször jelentkezett, de csak negyedszerre vették fel. A Főiskolán sokat segítette az „ascheros szemlélet", a rákosligeti tisztaság. Színművészetis osztálytársai nagy részének a Főiskola maga volt a célszalag, Erikának egy ajtó, amely kitárult, és a pálya meghódítása csak akkor kezdődött igazán. Prózai osztályban végzett, de iszonyatosan sodródott a zenés műfaj felé. Sikere a pályán rakétasebességgel emelkedett, de a siker kérdéseket hozott benne felszínre. „Zenés színésznőnek túl prózai vagyok, prózainak meg túlságosan zenés. Soha igazán nem tudtak velem mit kezdeni."

A beszélgetés igazi csemegéjének számított egy meglepetés: egy réges-régi, itt-ott már recsegő kazetta lejátszása, Erika első énekes szerepe, gyönyörű magánszáma az Ascher Színpad Guillén-összeállításában – a „Vak fiúcska" dala. (Voltaképpen nem a fiúcska vak, hanem egy felnőtt, aki nem látja a napot; a fiúcska egy társát ölte meg, de a dal ezzel a címkével vonult be az Ascher történetébe – a legendák makacs dolgok.) Érdekes volt Erika arcát figyelni, ahogy az azóta kimunkált hangú, kiváló musicalszínésznő kritikusan, mégis nosztalgiával hallgatja saját – akkor még kidolgozatlan, mégis drámai erejű, csodaszép – énekhangját.